

Republika e Kosovës - Republika Kosova - Republic of Kosovo
Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog Razvoja
Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Development

PROGRAMI PËR ZHVILLIM RURAL

2024

Republika e Kosovës

Republika Kosova - Republic of Kosovo

Qeveria - Vlada - Government

**Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural/Ministarstvo Poljoprivrede,
Šumarstva i Ruralnog Razvoja/Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Development**

PROGRAMI PËR ZHVILLIM RURAL 2024

Tabela e përmbajtjes

PROGRAMI PËR ZHVILLIM RURAL 2024.....	5
1. Kërkesat e përgjithshme që vlejné për të gjitha masat përveç nëse është shkruar ndryshe në masën specifike	5
2. Aplikuesit e pranueshëm për mbështetje	6
3. Kërkesat e aplikimit për mbështetje	7
4. Kushtet në vijim gjithashtu do të kërkohen për zbatimin e masave të programit.....	7
5. Paga e kësteve dhe paradhëniet për mbështetjen e investimeve	7
6. Obligimet e përfituesit	7
7. Investimet e pranueshme për mbështetje	8
8. Shpenzimet e papranueshme në kuadër të Programit:.....	9
9. Procedura Administrative	9
10. Kontrollat administrative.....	10
11. Verifikimi i shpenzimeve të pranueshme dhe qëndrueshmërisë ekonomike.....	10
12. Kontrollat në terren	10
13. Kriteret e përzgjedhjes dhe renditja e projekteve/poentimi	11
14. Aprovimi i projekteve dhe kontraktimi	11
15. Refuzimi i projekteve	11
16. Implementimi i projektit.....	11
17. Aprovimi i pagesës.....	12
18. Kontrollat Ex-post.....	12
19. Buxheti dhe ndarja në masa.....	12
MASA 1: INVESTIMET NË ASETET FIZIKE TË EKONOMIVE BUJQËSORE.....	12
1. Baza ligjore	12
2. Arsyeshmëria.....	13
3. Objektivat e përgjithshme	18
3.1 Objektivat specifike	18
4. Lidhja e masës me masat tjera të Programit	20
5. Përfituesit	20
6. Kriteret e përbashkëta të pranueshmërisë	20
6.1 Qëndrueshmëria ekonomike.....	21
6.2 Standardet minimale Kombëtare/BE.....	22
6.3 Kriteret tjera të pranueshmërisë.....	24
6.4 Investimet në prodhimin e energjisë së ripërtëritshme	24
7. Kriteret e veçanta të provueshmërisë.....	25
8. Shpenzimet e përbashkëta të pranueshme	28
8.1 Investimet në sektorin e pemeve	29
8.2 Investimet në sektorin e perimeve.....	29
8.3 Investimet në sektorin e mishit	29
8.4 Investimet në sektorin e qumeshit	29
8.5 Investimet në sektorin e rrushit	32

8.6	Investimet në sektorin e vezeve	29
8.7	Investimet në sektorin e dritherave	30
8.8	Investimet tjera	30
9.	Kriteret e përzgjedhjes.....	31
9.1	Kriteret e përzgjedhjes për prodhimin bimor	32
9.2	Kriteret e përzgjedhjes për prodhimin shtazor	33
9.2.1	Kriteret e përzgjedhjes për meshqerra/lopë	33
10.	Shkalla e përkrahjes publike	35
11.	Buxheti për Masën 1.....	35
12.	Treguesit.....	36
13.	Procedura administrative	36
14.	Afati i zbatimit	37
15.	Shtrirja gjeografike e masës	37
	MASA 3: INVESTIMET NË ASETET FIZIKE NË PËRPUNIMIN DHE TREGTIMIN E PRODUKTEVE BUJQËSORE.....	37
1.	Baza ligjore	37
2.	Arsyeshmëria.....	37
3.	Objektivat e përgjithshme	43
3.1	Objektivat specifike	43
4.	Lidhja me masat e tjera të programit	44
5.	Përfituesit.....	44
6.	Kriteret e përbashkëta të pranueshmërisë	44
6.1	Llojet e ndërmarrjeve përpunuese që mbështeten.....	44
6.2	Qëndrueshmëria ekonomike.....	45
6.3	Standardet Kombëtare / Standardet e BE-së	45
6.4	Kriteret e tjera të pranueshmërisë.....	45
7.	Kriteret e veçanta të pranueshmërisë.....	48
7.1	Nënspektori i përpunimit të qumështit, mishit dhe thertoret.....	48
7.2	Nënspektori i përpunimit të pemëve, perimeve dhe pika grumbulluese/depo për pemë perime.....	48
7.3	Nënspektori i prodhimit të verës	48
8.	Investimet e përbashkëta të pranueshme.....	49
8.1	Investimet e pranueshme për sektor	49
8.1.1	Investimet e pranueshme për nënmasën e përpunimit të qumështit	49
8.1.2	Investimet e pranueshme për nënmasën e përpunimit të mishit dhe thertore.....	50
8.1.3	Investimet e pranueshme për nënmasën e përpunimit të pemëve dhe perimeve (përfshirë, pataten) dhe pika grumbulluese/depo për pemë dhe perime	50
8.1.4	Investimet e pranueshme për nënmasën e prodhimit të verës	50
8.2	Investimet në prodhimin e energjisë së ripërtitshme	50
9.	Kriteret e përzgjedhjes për të gjithë nënspektoret	51
10.	Shkalla e përkrahjes publike	52
11.	Buxheti i Masës 3	52
12.	Treguesit.....	54
13.	Procedura administrative	54
14.	Afati i Zbatimit.....	54
15.	Shtrirja gjeografike e masës	54

	MASA 5 "ZBATIMI I STRATEGJIVE TË ZHVILLIMIT LOKAL - QASJA LEADER"-PËR GRUPET LOKALE TË VEPRIMIT (GLV-të) TË PËRZGJEDHURA.....	55
1.	Baza ligjore	55
2.	Arsyetimi.....	55
3.	Objektiva e përgjithshme	56
3.1	Objektivat specifike	56
4.	Lidhja me masat tjera në PBZHR.....	56
5.	Përfituesi përfundimtar.....	58
6.	Shkalla e përkrahjes publike	58
7.	Ndarja e buxhetit sipas aktiviteteve.....	59
8.	Administrimi i shpenzimeve të pranueshme	60
9.	Buxheti për Masën 5.....	61
10.	Indikatorët	61
11.	Shtrirja gjeografike e masës	62
12.	Afati i zbatimit të projekteve	62
	MBËSHTETJA PËR MASAT E MENAXHIMIT TË RREZIKUT NË BUJQËSI (SIGURIMET BUJQËSORE).....	62
1.	Baza ligjore	62
2.	Arsyeshmëria.....	63
3.	Objektiva e përgjithshme	63
3.1	Objektivat e veçanta	64
4.	Lidhja me masat e tjera të PZHR-së.....	64
5.	Përfituesit.....	64
6.	Kriteret e pranueshmërisë.....	64
7.	Dokumentacioni i nevojshëm për aplikim për Kompanitë e sigurimit.....	64
8.	Kriteret e veçanta të pranueshmërisë duhet të jenë te ngjashme me kriteret e pranueshmërisë të cilat zbatohen tek pagesat direkte	65
8.1	Kriteret për primet e sigurimit bujqësor indeks:	65
8.2	Kriteret për primet e sigurimit bujqësor tradicional (breshër):	67
9.	Investimet e pranueshme të përbashkëta për masën.....	68
10.	Kriteret e përzgjedhjes.....	68
11.	Shkalla e përkrahjes publike	68
12.	Buxheti i planifikuar sipas viteve.....	68
13.	Treguesit.....	68
14.	Procedurat administrative	68
15.	Afati i zbatimit	69
16.	Shtrirja gjeografike e masës	69

PROGRAMI PËR ZHVILLIM RURAL 2024

Programi është i bazuar në Strategjinë për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2022-28; Programin Kombëtar për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2023 -2027 dhe Ligji nr.08/1-072 për Bujqësi dhe Zhvillim Rural (Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës/ Nr. 8/ 29 mars 2023;

Departamenti i Politikave të Zhvillimit Rural/AM, bazuar ne mandatin qe ka, në bashkëpunim me palët e interesit ka përgatitur Programin e Zhvillimit Rural 2024.

Programi bazohet ne objektivat afatmesme të PKBZHR 2023-27:

- Rritja e konkurrencës së sektorit agro-ushqimor duke përmirësuar efikasitetin dhe qëndrueshmërinë e prodhimit në fermë, duke tërhequr fermerët e rinj, duke orientuar prodhimin sipas kërkesave të tregut, duke përmirësuar zinxhirin e vlerës dhe duke u fokusuar në kërkimin, inovacionin, teknologjinë e re dhe digjitalizimin;
- Të siguroj përgjigje më të mirë ndaj kërkesave të shoqërisë për ushqim të sigurt, ushqyes dhe të qëndrueshëm duke kontribuar me një pjesë më të madhe të prodhimit vendas;
- Mbrojtja e burimeve natyrore dhe mjedisore, të cilat adresojnë sfidat e ndryshimeve klimatike duke arritur përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore;
- Përmirësimi i cilësisë së jetës, zhvillimi i komunitetit dhe përfshirja sociale në zonat rurale dhe ndërtimi i administratave publike moderne, duke respektuar parimet e qeverisjes së mirë.

Pjesë përbërëse e Pogromit janë masat dhe nënmasat, te cilat planifikohen te zbatohen bazuar ne kritere dhe proceduara te cilat janë te përshkuara si ne vijim.

1. Kërkesat e përgjithshme që vlejné për të gjitha masat përveç nëse është shkruar ndryshe në masën specifike

- Shkalla e përkrahjes, minimumi dhe maksimumi i shpenzimeve të gjithmbarshme të pranueshme;
- Rregullat e pranueshmërisë: aplikuesit e pranueshëm, investimet/aktivitetet e pranueshme, shpenzimet e pranueshme;
- Kriteret e përzgjedhjes;
- Procedurat për aplikim, përfshirë dispozitat për kontrolle administrative dhe të pranueshmërisë, verifikimin e rentabilitetit të investimeve;
- Dokumentet mbështetëse të kërkuara për të dëshmuar pranueshmërinë e aplikuesve dhe investimeve, si dhe prioritetet në sistemin e përzgjedhjes;
- Procedurat e kontraktimit dhe dispozitat për plotësim-ndryshim të kontratave;
- Obligimin e përfitueseve për të mos ndryshuar investimin, përnjë periudhe për se paku 5 vjetësh, pas përmbylljes se projektit.
- Publikimin e listave te përfitueseve.
- Shpjegime për obligimet për publicitet dhe dukshmëri; si dhe
- Masat e ndëshkimit në rast të mos respektimit të kushteve të parapara para dhe pas zbatimit të projektit.
- Kërkesa për pagesë refuzohet për projekte të cilat nuk kanë finalizuar ndonjë aktivitet për të cilin është poentuar gjatë procesit të vlerësimit.

- Aplikuesi mund të aplikoj vetëm brenda njëmase/nenmase.Nënmas nënkupton nënsektorin i cili e ka buxhetin e caktuar\ndarë.
- Përfituesit nuk mund t'i jepet një projekt i ri nëse projektet e mëparshme nuk janë përfunduar në përputhje me kontratën e nënshkruar me AZHB-në duke u bazuar në Ligjin Nr. 08/L-072 për Bujqësi dhe Zhvillim rural;
- Projektet e financuara nga Programi i Zhvillimit Rural 2024 nuk lejohet të jenë të financuara edhe nga Zyra e BE-së në Kosovë apo ndonjë donator tjetër publik vendor ose ndërkombëtar. Në rast se vërtetohet se përfituesi ka përfituar përkrahje për projektin e njëjtë edhe nga ndonjë donator tjetër, atij nuk i jepet përkrahja ose nëse e ka marrë atë, ai do të detyrohet t'i kthejë mjetet e marra, si dhe ndaj tij do të zbatohen masat ndëshkimore në përputhje me ligjin;
- Zbatimi i projektit /fillimi i investimeve mund të bëhet vetëm pas nënshkrimit të kontratës me AZHB-në. Pagesa e ndihmës publike do të bëhet në bazë të kërkesës për pagesë dhe kushteve të kërkuara në kontratë.
- Në rast se në ekonominë familjare të aplikuesit haset edhe një ose me shume NIF-a tjerë, përveç atij të aplikuesit, atij i kërkohepasivizimi i NIF-ave tjerë, nëse kundërtën refuzohet aplikacioni. Te dhënat e NIF-it duhet të jenë të përditësuara. Të gjitha asetet, për të cilat ka rubrikë të veçantë në certifikatën e fermerit, duhet të jenë të regjistruara në NIF.
- Zbatimi i projektit /fillimi i investimeve mund të bëhet vetëm pas nënshkrimit të kontratës me AZHB-në. Pagesa e ndihmës publike do të bëhet në bazë të kërkesës për pagesë dhe kushteve të kërkuara në kontratë.
- Nëse përfituesi potencial ka qenë paraprakisht përfitues i ndonjë projekti nga MBPZHR në (5) pesë vitet e fundit dhe ndodhet në periudhën monitoruese, zyrtarët vlerësues të projektit e shtypin letër-informimin për miratimin e atij projekti dhe me rastin e kontrollit të parë në terren, inspektorët së pari e kontrollojnë projektin e viteve paraprake. Nëse projekti nuk është mirëmbajtur dhe/ose nuk është funksional, nuk mund të lidhet kontrata e re;
- Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë (AZHB), në bashkëpunim me DPZHR/AM, përgatitë modelet për formularët e aplikacionit dhe planet e biznesit, kontrata standarde, gjithashtu do të sigurohen udhëzuesit për fermer.

2. Aplikuesit e pranueshëm për mbështetje

Grupet e aplikantëve të pranueshëm sipas Programit për Zhvillim Rural janë:

- Ekonomitë bujqësore/personat fizik dhe juridik të regjistruar në Regjistrin e Fermës në pajtim me Ligjin Nr.08/L-072 për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural dhe Ligjin Nr.06/L-016 për Shoqëritë Tregtare;
- Operatorët e ushqimit, përpunimi dhe tregtimi i produkteve bujqësore të regjistruar në bazë të Ligjit Nr.06/L-032 për kontabilitet raportim financiar dhe auditim, Ligji Nr.08/L-120 për Ushqim dhe Ligjit Nr. 06/L-016 për Shoqëritë Tregtare;
- Grupet Lokale të Veprimit të regjistruara në MPB në bazë të Ligjit Nr.08/L-072 për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural; Ligjit Nr.06/L-043 për Lirinë e Asocimit në Organizatat Joqeveritare.
- Kompanitë e sigurimevesipas Ligjit Nr. 05/L-045 për sigurimet.
- Personat fizik ose juridik që zhvillojnë aktivitete jobujqësore në zonat rurale.

3. Kërkesat e aplikimit për mbështetje

Kërkesat e përgjithshme në vijim zbatohen, përveç nëse kërkohet ndryshe në përshkrimin e masës. Të gjithë aplikuesit që aplikojnë për mbështetje nga PZHR duhet të dorëzojnë formularët e aplikimit përmes aplikimit online të lëshuar nga Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë për masa të veçanta dhe të kompletojnë dokumentet e kërkuara.

Në aplikacion duhet të përfshihen aktivitetet dhe shpenzimet e pranueshme lidhur me projektin për të cilin aplikohet.

Aplikuesi mund të aplikojë në masa të ndryshme të programit. Megjithatë, aplikuesi mund të aplikojë vetëm një herë brenda masës/nën-masës brenda një afati/thirrje për aplikim të atij viti.

Nëse aplikacioni aprovohet, aplikuesi duhet të përfundojë këtë projekt para se të aplikojë për projektin tjetër.

4. Kushtet në vijim gjithashtu do të kërkohen për zbatimin e masave të programit

a) Në rastet kur me projekt parashihen ndërtim apo zgjerim të objektit aplikuesit duhet të dorëzojnë skicat e projektit ideor dhe koston e vlerësuar të punimeve dhe materialeve të parashikuara/Parallogarite e shpenzimeve.

b) Aktivitetet e ndërtimit/ renovimi/ zgjerimit duhet të jenë në pajtueshmëri me standardet e përcaktuara të Komunës në përputhje me planet urbane dhe hapësinore apo standardet tjera të aplikueshme të Komunës ;

c) Aplikuesi i cili aplikon për ndërtim/zgjerim apo renovim të objektit, përmirësimin e ujitjes apo mbjelljen e bimëve shumëvjeçare duhet të dëshmojë se ai/ajo është pronar i tokës/ndërtesës ku do të bëhet investimi që ka të drejtë të përdorë/ marre me qira atë për të paktën 10 vjet. Kontratat e nënshkruar dhe e noterizuar për qiramarrje para periudhës së aplikimit, duhet të mbulojnë periudhën kohore për se paku 5 vite nga dita e aprovimit (përveç nëse thuhet ndryshe në masën specifike).

e) Tokat pyjore (sipas certifikatës së pronësisë) nuk pranohen si tokë bujqësore. Tokat e privatizuara nga AKP-ja, të cilat në certifikatën e pronës paraqiten si “tokë e marrë me qira për 99 vjet” trajtohen si tokë në pronësi të privatizuesit.

d) Të gjitha kontratat e qiramarrjes duhet të jenë të noterizuara apo të vërtetuara nga gjykata, përveç kontratave të qiramarrjes me Agjencionin e Pyjeve të Kosovës (APK), Agjencionin e Kosovës për Privatizim (AKP) apo me Komuna, të cilat nuk ka nevojë të jenë të noterizuara;

f) Aplikuesi nuk duhet të ketë detyrime të papaguara ndaj shtetit, detyrimeve fiskale, tatimet në pronë ose në të ardhura ose ndonjë obligim tjetër ndaj shtetit.

5. Pagesa e kësteve dhe paradhëniet për mbështetjen e investimeve

Zbatimi i projektit /fillimi i investimeve mund të bëhet vetëm pas nënshkrimit të kontratës me AZHB-në. Pagesa e ndihmës publike do të bëhet në bazë të kërkesës për pagesë dhe kushteve të kërkuara në kontratë.

Pagesa mund të bëhet në dy këste, pjesa e parë e përkrahjes publike në vlerë prej 50% bëhet në formë të paradhënies pas nënshkrimit të kontratës me përfituesin me kërkesën e tij (përveç nëse është e caktuar ndryshe në masa), me kusht të sigurimit të garancionit bankar (nga

institucionet bankare dhe kompanitë e sigurimeve), ndërsa pjesa tjetër e mbetur prej 50%, paguhet pas verifikimit të përfundimit të investimit të përgjithshëm;
Nëse përfituesi nuk bënë kërkesë për paradhënie atëherë pagesa e tërësishme bëhet pasverifikimit të përfundimit të investimit të përgjithshëm;

Kërkesa për pagesën e avansit duhet të bëhet jo më larg se 30 ditë kalendarike nganëshkrimi i kontratës.

Garancioni bankar duhet të sigurohet vetëm për paradhënien prej 50% të përkrahjes publike;

Garancioni bankar duhet të sigurohet për periudhën kohore deri sa të realizohet pagesa e fundit nga AZHB-ja, respektivisht deri te vendimi i fundit nga Komisioni i Ankesave. Çdokërkesë për afat shtesë duhet të mbulohet me garancion bankar.

6. Obligimet e përfituesit

Investimi për të cilin përfituesi ka marrë mbështetje nuk duhet të pësojë ndryshim thelbësor brenda pesë (5) viteve nga data kur pagesa përfundimtare është pranuar. Ndryshime thelbësore të një investimi janë ato që rezultojnë në:

- Ndërprerjen ose zhvendosjen e aktivitetit prodhues në një fushë që nuk është e mbuluar me projektin në të cilin ka përfituar.
- Ndryshime në strukturën e pronësisë më shumë se 50 % ,
- Ndryshim përmbajtësor që ndikojnë në natyrën, objektivat ose kushtet e implementimit të cilat rezultojnë me ndryshimin e objektivave fillestare.
- Ndryshime thelbësore lejohen në rastet në vijim:
- Ndryshime në strukturën e pronësisë në rast të vdekjes së pronarit/ përfituesit,
- Në rast të situatave të jashtëzakonshme që mund të ndikojnë në investim nga fatkeqësitë natyrore. Në këto raste përfituesi duhet të informojë AZHB-në brenda afateve, sipas kontratës së nënshkruar nga të dy palët.
- Në rast të shkeljes së dispozitave të lartpërmendura, AZHB-ja duhet menjëherë të informojë palën për shkelje të kontratës dhe Zyra ligjore e AZHB-së duhet të fillojë procedurat ligjore sipas legjislacionit në fuqi.

7. Investimet e pranueshme për mbështetje

- a) Ndërtimi¹/ zgjerimi/ renovimii pronës së paluajtshme;
- b) Blerja e makinerisë dhe pajisjeve të reja, përfshirë softuerin kompjuterik;;
- c) Blerja e fidanëve të bimëve shumëvjeçare;
- d) Blerja e mëshqerrave të mbarësuar/lopë qumështore të racës (tëmatrikuluara dhe me pedigree).
- e) Si shpenzim i pranueshëm për masat 1 dhe 3, është edhe angazhimi i Studentit ose të posa diplomuarit, (deri një vit pas diplomimit). Vlera e mbështetjes nga MBPZHR-ja do të jete 2100 € për punë praktike gjashtëmujore, e dëshmuar përmes kontratës së noterizuar.

Asnjë lloj investimi nuk pranohet të ri financohet pa kaluar periudha e amortizimit të plotë të atij investimi sipas listës së ATK-se (legjislacionit të aplikuar nga ATK): Pajisje, makineri, ndërtesa etj.). AZHB-ja duhet të mbaj një listë të investimeve për secilin fermer dhe gjatë aplikimeve në vitet e ardhshme ajo duhet t'i nënshtrohet kontrollit krahasues nga vitet paraprake për investim të njëjtë për përfituesin e njëjtë.

¹Përjashtim bëjnë disa nenmasa në të cilat nuk parashihet ndërtimi.

Vetëm shpenzimet e bëra pas nënshkrimit të kontratës ndërmjet përfituesit dhe AZHB-së konsiderohen të pranueshme për bashkë – financim.

Përfituesi duhet të sigurojë dokumentacionin e detajuar që arsyeton vërtetësinë dhe vlefshmërinë e shpenzimeve me kërkesën për pagesat e prezantuara në AZHB. AZHB-ja është përgjegjëse për të kontrolluar vërtetësinë dhe vlefshmërinë e shpenzimeve. Në udhëzuesit për fermer.

AZHB-ja është përgjegjëse për të kontrolluar vërtetësinë dhe vlefshmërinë e shpenzimeve.

AZHB-ja publikon kriteret e përzgjedhjes dhe dokumentet e nevojshme për arsyetimin e shpenzimeve nga aplikuesi/përfituesi në udhëzuesit për aplikues.

Një listë e shpenzimeve të pranueshme, e specifikuar, do të ju ofrohet fermerëve si aneks në udhëzuesin për aplikues.

8. Shpenzimet e papranueshme në kuadër të programit përveç nëse është shkruar ndryshe në masën specifike:

- a) Taksat, përfshirë TVSH-në; me përjashtim të TVSH-së pa – kthyeshme për personat fizikë dhe ndërmarrjet jo-raportuese të TVSH-së;
- b) Taksat doganore dhe akcizat,
- c) Blerja dhe qiraja e tokës dhe ndërtesave ekzistuese;
- d) Gjobat, ndëshkimet financiare dhe shpenzimet e proceseve gjyqësore;
- e) Shpenzimet operative;
- f) Makineri dhe pajisje e përdorura;
- g) Detyrimet bankare, kamatat, shpenzimet e garantuesit dhe detyrimet e ngjashme;
- h) Kostot e këmbimit, detyrimet dhe humbjet e këmbimit, si dhe shpenzime tjera financiare;
- i) Kontributet në natyrë;
- j) Shpenzimet e transportit;
- k) Blerja e inputeve bujqësore, bimëve njëvjeçare, bimëve dekorative dhe mbjellja e tyre;
- l) Shpenzimet e përgjithshme që ndërlidhen me shpenzimet për tarifatat e arkitektëve, inxhinierëve, studime fizibiliteti, konsulencë për përgatitjen e planititë biznesit, zbatim dhe mirëmbajtje të projektit dhe shpenzimet administrative që ndërlidhen me lejen e ndërtimit, pëlqimit mjedisore, ndërrimit të desitacionit të tokës, kadastrit.
- ll) Shpenzimet e mirëmbajtjes dhe amortizimit;
- m) Shpenzimet për pagat e stafit të punësuar për aktivitetet e menaxhimit, implementimit, monitorimit dhe kontrollimit;

Shpenzimet nën pikat (c) dhe (e) përveç blerjes së tokës dhe ndërtesave janë të pranueshme në kuadër të masës “Implementimi i Strategjive të Zhvillimit Lokal – Qasja LEADER”, Përmirësimi i Trajnimit” dhe “ Mbështetja për krijimin e grupeve të prodhuesve”.

9. Procedura Administrative

- Implementimi i masave sipas këtij Programi fillon me thirrjet e publikuara për aplikim nga AZHB-ja..
- Aplikimi bëhet përmes web-modulit online në web faqen e AZHB-së www.azhb-ks.net në të cilën gjendet linku “apliko online” që dërgon në modulën aplikimit online.
- Në web-modul regjistrohet projekti si dhe ngarkohet (upload dokumentet e nevojshme për aplikim.

- Dokumentet e nevojshme për aplikim (përfshirë formularët e aplikimit, listën e dokumenteve të kërkuara, si dhe modelet e planit të biznesit, përfshirë udhëzimet për plotësimin e formularëve dhe udhëzimet tjera për përfituesit) publikohen në formë elektronike në web-faqen e Agjencisë për Zhvillimin e Bujqësisë, të MBPZHR-së.
- Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë procedon aplikacionet e pranuar për aprovim në përputhje me procedurat e brendshme të Agjencisë për Zhvillimin e Bujqësisë duke respektuar rregullat për mbrojtjen e të dhënave personale në përputhje me dispozitat në fuqi.

10. Kontrollat administrative

Pasi që aplikacioni është hapur, së pari bëhet kontrolli administrativ me ç' rast kontrollohet përmbushja e kërkesave themelore të pranushmerise (si lloji i përfituesit dhe lloji i investimeve të pranueshme) nëse aplikacioni përmban të gjitha dokumentet e nevojshme mbështetëse të obligueshme. Krahas kontrollit administrativ, verifikohet përmbushja e kriterëve të pranueshmërisë.

Ne raste kur aplikuesit i mungojnë dokumentet të cilat janë të listuar në udhëzues për aplikantët të cilat gjenerohen nga MBPZHR, aplikuesit informohen nga AZHB-ja dhe u ipet afat prej 5 ditësh për t'ijshelle në AZHB.

11. Verifikimi i shpenzimeve të pranueshme dhe vlerësimi i qëndrueshmërisë ekonomike dhe financiare

Aplikacionet e kompletuara i nënshtrohen vlerësimit të mëtutjeshëm të shpenzimeve të pranueshme dhe vlerësimit të qëndrueshmërisë ekonomike dhe financiare.

Pranueshmëria e shpenzimeve kontrollohet duke krahasuar me çmimet referente të aprovuara nga AZHB-ja ose me ofertat nga tregu.

Vlera e shpenzimeve të pranueshme verifikohet më tutje nëse korrespondon me vlerën e tregut të artikujve përkatës të dëshmuara përmes tri ofertave të ndryshme nga furnizuesit (për mallrat me vlerë mbi 10,000 €), duke krahasuar me vlerat referente të përcaktuara nga Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë.

Shuma e përgjithshme e shpenzimeve të pranueshme të projektit vlerësohet duke krahasuar pragun minimal dhe maksimal të përcaktuar me projekt.

Nëse shuma e përgjithshme e shpenzimeve të pranueshme është nën minimum, projekti refuzohet.

Nëse vlera e projektit është mbi pragun, projekti mbetet i pranueshëm, ndërsa e gjithë vlera që shkon përtej pragut duhet të mbështetet plotësisht nga përfituesi.

Vlerësimet e qëndrueshmërisë ekonomike - financiare bëhen për projektet që përmbushin kërkesat e pranueshmërisë dhe që kanë dokumentacionin e kompletuar.

Vlerësimi kryhet sipas metodologjisë së Agjencisë për Zhvillimin e Bujqësisë për kriteret e qëndrueshmërisë ekonomike dhe financiare.

12. Kontrollat në terren

Projektet e përzgjedhura për financim ju nënshtrohen kontrolleve në terren për të verifikuar gjendjen faktike të propozimeve për investime, nëse informacioni në dokumentet e parashtruara korrespondon me gjendjen reale dhe masat tjera. Janë të detyrueshme të paktën 2 inspektime në vend: një para miratimit të projektit dhe një para miratimit të pagesës.

13. Kriteret e përzgjedhjes dhe renditja e projekteve/poentimi

Vlerësimi i projekteve behet ne bazë te kritereve te përzgjedhjes, sipas masave dhe nemasave.

Një projekt/aplikacion mund të përzgjidhet për mbështetje vetëm nëse arrin pragun minimal 50 pikë.

Pragu minimal vendoset për të siguruar që projektet e përkrahura sjellin vlerë të shtuar të mjaftueshme për sektorin. Pragu minimal i pranueshme duhet të jete jo me pak se 50 pikë

Ne rast kur kemi pikë te njëjta, përparësi ka aplikuesi i cili ka aplikuar me herët.

14. Aprovimi i projekteve dhe kontraktimi

Nëse projekti apo kërkesa është vlerësuar nga shërbimet e veçanta (ekspert relevant i fushës), shqyrtimi i projektit apo i kërkesës shtyhet derisa shërbimet e veçanta të japin konkluzionet.

Aplikuesi njoftohet për propozimin e tij/saj të miratuar me anë të vendimit për miratim të kërkesës/aplikacionit të lëshuar nga (AZhB). Së bashku me vendimin, aplikuesi ftohet të nënshkruajë kontratën për bashkë – financim të projektit brenda **14 ditëve** pas pranimit të vendimit dhe/apo ftesës. Kontrata përgatitet ne 2 kopje. Vlerësimi i aplikacioneve duhet të fillojë jo më vonë **14 ditë** pas mbylljes së afatit për aplikim.

15. Refuzimi i projekteve

Aplikantët do të refuzohen në rast se :

- Dokumentacioni e ka te pakompletuar edhe pas afatit shtese prej 5 ditëve për dokumente te cilat gjenerohen nga ministria;
- Dështojnë të plotësojnë kriteret e pranueshmërisë;
- Shpenzimet nuk mund të verifikohen si të pranueshme;
- Projekti nuk është i qëndrueshëm ekonomikisht/financiarisht sipas AZhB-se;
- Në rast të tentimit për mashtrimin apo në çdo fazë të procedurës;
- Nëse projekti i financuar nga përkrahja publike ne vitet paraprake nuk është funksional sipas projektit/plan biznesit dhe kontratës;
- Në rast mos respektimit të kushteve të kontratës për financim të kontratës;
- Aplikantët të cilët aplikojnë për investime publike gjithashtu do të refuzohen nëse ata dështojnë të kryejnë procesin e prokurimit sipas rregullave të aplikueshme të prokurimit.

Aplikuesi njoftohet për projektin e tij/saj që është refuzuar me anë të vendimit për refuzim të lëshuar nga Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë. Vendimi për refuzim përmban shkaqet e refuzimit. Aplikuesi ka të drejtë ankese kundër vendimit për refuzim të lëshuar nga Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë. Procedura e ankesës shpjegohet në Udhëzimin Administrativ për masat dhe kriteret e përkrahjes për zhvillim rural 2024.

16. Implementimi i projektit

Projekti fillon së implementuari pasi kontrata për bashkë – financim të nënshkruhet dhe mund të ketë kohëzgjatje deri në 1 vjet, varësisht nga specifikat e investimit. AZhB mund të delegojë kompetenca të caktuara për zbatimin e programit tek trupat deleguese përmes kontratës me shkrim. Në asnjë rast nuk mund të delegohet procesi i kontraktimit të përfituesve dhe ekzekutimit të pagesave. AZHB mbetet përgjegjëse për kontrollen e implementimit të programit nga trupat e

deleguara. AZHB duhet te kërkoje raporte nga organi delegues për progresin e implementimit të programit. Nëse ka ndërtime duhet të paraqes raportin nga mbikëqyrja teknike.

17. Aprovimi i pagesës

Pagesa e fundit për përfituesin do të bëhet në bazë të kërkesave për pagesë, bazuar në deklaratat e shpenzimeve të bëra nga përfituesi dhe të dëshmuara me fatura origjinale.

Kërkesa për pagesë dhe dokumentet shoqëruese u nënshtrohen kontrollove përfundimtare të provueshmërisë. Pranueshmëria e shpenzimeve të bëra do të kontrollohet në përputhje me dokumentet, dispozitat e kontratës dhe me anë të kontrollove në terren përpara se pagesa të aprovohet.

Pas aprovimit, pagesa do të bëhet në valutë vendore (euro) të llogarisë së përfituesit final apo të nënshkruesve të tyre. Asnjë pagesë nuk do të ju bëhet përfituesve për të cilën konstatohet se kanë krijuar kushte artificiale për marrjen e projektit.

18. Kontrollat Ex-post

- Të gjitha projektet e përkrahura me Programin e Zhvillimit Rural u nënshtrohen kontrollit Ex-post brenda një periudhë pese (5) vjeçare.
- Gjatë kësaj periudhe, AZHB-ja duhet të bëjë kontrolle për të verifikuar respektimin e kritereve të pranueshmërisë dhe kritereve tëselektimit
- Gjatë periudhës seex- post kontrolles, përfituesi është i obliguar të mirëmbajë investimin dhe t'u ofrojë qasje zyrtarëve në rast të kontrollit.
- Në rast të mosrespektimit të zbatimit të projektit sipas kontratës nga ana e përfituesit, AZHB-ja është e obliguar që të kërkojë nga përfituesi ta kthej pjesën e bashkëfinancimit nga programi(paranë publike).
- Në rast të mospërputhjeve të vogla që mund të korrigjohen lehtësisht nga përfituesit, mund të jepet një periudhë kohore për përmirësime (detajet duhet të jepen në procedurën operacionale të inspektimeve ex-post të AZHB-s).

1. Buxheti dhe ndarja në masa

Nr.	Përshkrimi i masave	Buxheti/€	%
Masa 1	Investimet në asete fizike dhe në ekonomitë familjare	15,627,000.00	79.62
Masa 3	Investime në asete fizike në përpunim dhe tregtimin e prodhimeve bujqësore	3,500,000.00	17.83
Masa 5	Zbatimi i Strategjive të Zhvillimit Lokal - Qasja Leader"	300,000.00	1.53
Masa	Sigurimet Bujqësore	200,000.00	1.02
Buxhet	Totali	19,627,000.00	100

MASA 1: INVESTIMET NË ASETET FIZIKE TË EKONOMIVE BUJQËSORE

1. Baza ligjore

- Ligji nr.08/L-072 për Bujqësi dhe Zhvillim Rural (Gazeta Zyrtare e Republikës së

Kosovës/ Nr. 8/ 29 mars 2023);

- Strategjia për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2022-2028, vendim i Qeverisë së Republikës së Kosovës Nr.12/50, i datës: 23.12.2021;
- Programi Kombëtar për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2023-2027, vendimi i Qeverisë së Republikës së Kosovës Nr. 06/236 Datë: 11.12.2024
- Ligji Nr. 08/L-260 Mbi Ndarjet Buxhetore Për Buxhetin e Republikës së Kosovës për Vitin 2024 (Gazeta Zyrtare E Republikës Së Kosovës / Nr. 26 / 29 Dhjetor 2023, Prishtinë);

2. Arsyeshmëria

Sektori i bujqësisë ka kontribuar me 7.2 % në BPV në vitin 2023. Sektori i bujqësisë në Kosovë luan një rol shumë të rëndësishëm në ofrimin e mundësive në punësim dhe në krijimin e të ardhurave. Me gjithë investimet e bëra në sektorin e bujqësisë gjatë periudhës së kaluar, ende mbetet struktura e pafavorshme e fermës, fermat e vogla e të fragmentuara, prodhuesi jokonkurrent, lidhjet e dobëta me tregjet janë disa nga faktorët që pengojnë zhvillimin e sektorit dhe parandalojnë sektorin nga përmbushja e potencialit të tij të plotë prodhues.

Analiza e aftësisë konkurruese e bujqësisë së Kosovës tregon që aktualisht vetëm një pjesë shumë e vogël e fermave mund të konkurrojnë në tregun rajonal, të BE-së dhe atë ndërkombëtar. Shkaktarët kryesorë të kësaj aftësie të ulët konkurruese janë përmasat e vogla të shumicës së bizneseve bujqësore, fragmentimi i tokës së tyre, ndërtesat dhe pajisjet e vjetra, mungesa e mjeteve financiare për investime dhe niveli i ulët i njohurive lidhur me teknologjinë bashkëkohore të prodhimit. Veç kësaj, shumica e fermave nuk i përmbushin standardet e BE-së për siguri dhe higjienë të ushqimit, për mirëqenie të kafshëve dhe mbrojtje të mjedisit. Duke marrë parasysh faktin se shumica e fermave janë të vogla, duket e arsyeshme që të nxitet edhe bashkëpunimi horizontal ndërmjet bujqve në formën e bashkëpunimit të prodhuesve i cili mund të krijoj bazën për organizatat e mëvonshme prodhuese ose shoqatat e prodhuesve, por edhe për integrimin vertikal të bujqve për shembull në hallkat e tregut përmes kontratave të furnizimit.

Bazuar në përparësitë krahasuese të cilën Kosova i ka në disa sektorë siç janë: pemë, perime (përfshirë patatet), rrush dhe vezë. Masa e parapara në këtë program do të përqendrohet në përkrahjen e investimeve në rritjen e aftësisë konkurruese, në teknologjitë e reja dhe arrijten e standardeve të BE-s.

2.1 Sektori i pemëve

Si rezultat i kushteve të mira klimatike, në shumë rajone të Kosovës kultivohen pemët. Pemët përbëjnë një pjesë të rëndësishme të sipërfaqes së kultivuar, duke zënë rreth 2.47%² të saj. Megjithatë prodhimi vendor në shumicën e prodhimeve është rritur viteve të fundit, ende ka nevojë për rritje të prodhimeve për konsum të freskët e gjithashtu për plotësimin e nevojave të industrisë së agro-përpunuese, gjë që lë hapësirë për zgjerimin e sipërfaqeve me prodhim intensiv të pemëve. Pemët prodhohen në sipërfaqe të vogla dhe kërkojnë shumë punë dhe angazhim të fuqisë punëtore.

Përdorimi i mekanizimit është në nivele të ulëta për shkak të sipërfaqeve të vogla të parcelave, por edhe për shkak të mungesës së mjeteve financiare. Traktorët, plugjet, rimorkiot janë të vjetra dhe vetëm fermerët e mëdhenj mund të përballojnë makineri si spërkatës të mirë ose makineri për vjelje. Situata është më e mirë në rastin e fermerëve më të mëdhenj, me pemishte moderne në sipërfaqe 5 ha e sipër.

Momentalisht prodhuesit e pemëve ballafaqohen me disa probleme, si pemishtet e vjetra dhe

² Raporti i Gjellbër 2023

varietetet me cilësi të dobët, mungesa e mundësive për ujitje, mungesa e sistemeve/rrjetave për mbrojtjen nga breshëri, mungesa e depove për ruajtjen e pemëve, pajisjet e dobëta për klasifikim dhe paketim për tregtimin e pemëve. Tregu kërkon sasi të vazhdueshme dhe konsistente të pemëve me cilësi të lartë. Kështu që, kjo nënmasë kryesisht synon intensifikimin e prodhimit të pemëve në një sipërfaqe më të gjerë dhe arritjen e standardeve të cilësisë së lartë të produkteve. Përfituesit që synojnë këtë nënmasë janë fermat me qëndrueshmëri ekonomike me prodhim të orientuar për treg.

Nënmasa do të përqendrohet në përmirësimin e efikasitetit të prodhimit, duke përkrahur ngritjen/rehabilitimin e sipërfaqeve të reja me pemishte, modernizimin e pajisjeve për kultivim, sistemet për ujitje që kursejnë ujë, sistemin e mbrojtjes nga breshëri dhe makinerinë e përdorur në fermë për ta përmirësuar efikasitetin në fermë si dhe përmirësimin e përgjithshëm të standardeve. Objektet e magazinimit në vend për pemë janë të kufizuara dhe nëse ka fermerë që i kanë të tilla kapacitete, atëherë janë vetëm fermerët e mëdhenj. Fermerët e vegjël nuk kanë depo dhe frigoriferë, pasi që ato janë tepër të kushtueshme për pronarët e vegjël. Ashtu si objektet e magazinimit, edhe ambientet e paketimit e klasifikimit mungojnë. Do të përkrahet ndërtimi dhe përmirësimi i objekteve për aktivitetet pas vjeljes. Do të përkrahen edhe investimet e mëtejme në shfrytëzimin e energjisë së ripërtëritshme.

2.2 Sektori i perimeve, serrat (përfshirë patatet)

Perimet janë kultura shumë të rëndësishme dhe premtuese në Kosovë. Tradita në kultivimin e perimeve dhe kushtet e mira klimatike u sjell të ardhura edhe fermerëve të vegjël. Megjithëse janë kultura premtuese, prodhimtaria e perimeve nuk është në nivel të kënaqshëm për shkak të nivelit të ultë të përdorimit të mekanizmit dhe të inpueteve cilësore. Sektori i perimtarisë mbulon sipërfaqe prej 8,584 ha³ në fushë të hapur dhe 583 ha⁴ në serra. Perimet kryesore të prodhuara janë: patatet, speci, fasulja, kungulli, qepa, shalqiri, lakra, domatja, trangulli, pjepri, etj. Sektori i perimtarisë ka një numër të vogël të kultivuesve komercialë, kryesisht dominojnë kultivuesit gjysmë-komercial dhe ekzistencial. Në përgjithësi sipërfaqet e kultivuara të perimeve nuk kanë ndryshime ndër vite. Pavarësisht kushteve të mira klimatike, rendimenti i perimeve, veçanërisht në fusha të hapura, mbetet i ulët, dhe kjo nuk është vetëm rezultat i strukturës së fermave - fermat e vogla me copëzim të madh toke - por edhe e teknologjisë së vjetruar të prodhimit. Sektori dominohet nga fermat e vogla private, me prodhimtari dhe rendimente të ulëta si dhe zinxhirë joefikas të furnizimit, me shpenzime të larta për grumbullim dhe logjistikë. Tregtimi i perimeve të freskëta shpesh bëhet pa paketim të përshtatshëm dhe pa klasifikim të prodhimeve.

2.3 Prodhimi në serra

Sipërfaqet e mbjella me kultura në serra kanë një rritje prej 3.65%⁵ nga viti 2021 në vitin 2022. Kulturat të cilat dominojnë në kultivimin në serra gjatë vitit 2022 janë: speci me 200.99 ha, domatja 221.79 ha dhe trangulli me 130.24 ha⁶

Perimet kryesore që kultivohen në serra janë speci, domatja, trangulli dhe sallata e gjelbër. Mundësi të tjera të mira janë: kultivimi i patëllxhanit, kungullit, pjeprit. Potencial i mirë për kultivim në serra është edhe dredhëza.

Në kuadër të kësaj nënmasë, përkrahja do të sigurohet për ndërtimin e serrave të përhershme për

3 Raporti i Gjelbër 2023

4 Raporti i Gjelbër 2023

5 Raporti i Gjelbër 2023

6 Anketa e Ekonomive Bujqësore 2023

prodhimin e pemëve manore dhe perimeve si dhe ndërtimin e depove për trajtim pas vjeljes, për ruajtjen e pemëve dhe perimeve. Nevoja për pemë dhe perime të freskëta gjatë tërë vitit është në rritje. Këtë mungesë në treg mund ta plotësojë më së miri prodhimi në ambiente të mbyllura/mbrojtura. Tregu kosovar është i furnizuar me pemë dhe perime të freskëta gjatë tërë vitit, kryesisht të importuara nga vende të ndryshme. Rritja e sipërfaqeve me serra i kontribuon edhe zëvendësimit të prodhimeve të importuara me prodhime vendore, rrjedhimisht edhe përmirësimit të bilancit tregtar negativ të vendit.

2.4 Sektori i mishit

Sektori i mishit konsiderohet të ketë potencial të mirë, pasi që kërkesa për produkte të mishit është e lartë. Një numër i vogël i fermave janë të fokusuara në majmëri intensive me një numër të ulët krerësh. Pjesa më e madhe e mishit që përdoret për përpunim importohet. Mishi i viçit është lloji i mishit më i kërkuar në Kosovë, pastaj mishi i shpezëve dhe ai i qengjit.

Mishi i gjedhit tradicionalisht është konsideruar si nënprodukt i sektorit të qumështit. Shumica e viçave vijnë nga fermat prodhuese të qumështit, d.m.th. nuk ekziston një zinxhir furnizimi i mishit, i kompletuar dhe specializuar. Stallat për majmëri janë kryesisht objekte të konvertuara nga objektet për prodhimin e qumështit ose objekte të ndërtuara nga vetë fermerët e vegjël. Sektori i prodhimit të mishit në Kosovë është i dominuar nga fermat me tufa me më pak se 9 krerë. Në vitin 2022, fermat vendore të bagëtive furnizuan 40.1% të nevojës së tregut të Kosovës për mish gjedhi, ndërsa pjesa e mbetur prej rreth 59.9% u importua.⁷

Prodhimi i mishit të shpendëve aktualisht është shumë i ulët dhe në vitet e fundit është zvogëluar. Zinxhiri i marketingut të mishit të shpendëve në Kosovë nuk është i organizuar. Njëri nga prodhuesit më të mëdhenj të mishit të pulës, shitjen e realizon përmes pikave të shitjes të organizuara nga vetë prodhuesi.

Me rritjen ekonomike pritet të rritet kërkesa për konsum të mishit të freskët dhe produkteve të mishit në Kosovë. Importet e mishit dhe të brendshmeve ushqimore për vitin 2023 krahasuar me vitin 2022 është zvogëluar për 15%. Për dallim nga vitet e kaluara ku importi e kësaj kategorie ka qen vazhdimisht në rritje.

Mbarështuesit e gjedheve për mish gjithashtu kanë nevojë për investime në stalla dhe objekte përcjellëse. Investimet në makineri të fermës për prodhim të ushqimit për kafshë dhe investimet në menaxhimin e mbetjeve dhe plehut gjithashtu kanë prioritet. Ka nevojë për ndërtimin e stallave të reja moderne dhe objekteve të fermave për mbarështim të kafshëve për mish, në përputhje me standardet ekzistuese për mirëqenie të kafshëve dhe mjedis. Janë të nevojshme pajisje për fermë si: sistemi i furnizimit me ujë, sistemi i të ushqyerit, largimi i plehut të stallës, makineria e fermës, sidomos për prodhimin, ruajtjen, përgatitjen, përdorimin dhe shpërndarjen e ushqimit të kafshëve.

Rëndësia e sektorit të derrave në Kosovë vazhdon të mbetet e ulët në krahasim me sektorët e tjerë blegtoral, ku kategoria e derrave përbën vetëm 8% nga gjithsej numri i kafshëve.

Sipas Regjistrimit të Bujqësisë (2014) në Kosovë janë 6,302 ekonomi bujqësore që mbajnë 34,188 derra apo mesatarisht 5 krerë për ekonomi bujqësore. Në vitin 2022 numër i derrave kishte arritur 45,420 krerë⁸. Shumica e këtyre ekonomive kanë nevojë për investime në stalla moderne dhe objekte përcjellëse me qëllim të shtimit të numrit dhe përmirësimit të kushteve për shëndet dhe mirëqenie të kafshëve.

2.5 Sektori i qumështit

⁷ Raporti i Gjellbër 2023

⁸ Raporti i Gjellbër 2023

Qumështi i lopës është prodhimi më i rëndësishëm blegtoral. Viteve të fundit janë bërë përpjekje që prodhimi i qumështit të kalojë nga prodhimi për nevoja familjare në prodhim për treg.

Sasia e prodhuar/dorëzuar e qumështit vazhdon të jetë e ulët dhe nuk i plotëson nevojat e tregut dhe kapacitetet përpunuese, çka po i shtynë përpunuesit që të importojnë qumësht. Me përmirësimin e kushteve të mbarështimit, duke zbatuar praktikën e mira bujqësore në fermat prodhuese të qumështit, do të rritet kapaciteti prodhues i fermave dhe qumështi do të ketë cilësi të lartë. Me qëllim të rritjes së kapaciteteve prodhuese për qumësht, këtë vit Ministria do të përkrahë vetëm rritjen e fondit të mëshqerrave bares/lopëve qumështore.

Cilësia jo e kënaqshme e qumështit të freskët ka shtyrë MBPZHR-në në zbatimin e skemës së pagesave direkte për cilësi.

Derisa një pjesë e pikave të grumbullimit përmbushin standardet e sigurisë ushqimore, ato ende kanë nevojë për investime që të arrijnë të përmbushin dhe rrisin standardet e sigurisë ushqimore. Paralelisht me intensifikimin e prodhimit, duhet të ruhet edhe mjedisi nga ndikimi negativ i prodhimit.

Në vitin 2022, lopët qumështore përfaqësojnë 52% të numrit të përgjithshëm të gjedheve. Prodhimi i përgjithshëm i qumështit në vitin 2022 ishte 276 mijë tonë, e që është rreth 1% më i ulët sesa në vitin 2021 sepse edhe numri i lopëve qumështore ishte më i vogël. Bilanci tregtar mbetet negativ me 36.7 mil. €. Konsumi për kokë banori ishte 165 l në vit që do të thotë se një person konsumon rreth 0.45 l në ditë, duke përfshirë qumështin dhe produktet e tij.

Nga viti 2023, MBPZHR është duke e mbështetur blerjen e mëshqerravembarese dhe lopëve qumështore të racës, me qëllim të rritjes së prodhimit dhe përmirësimit racore.

Prodhimi i qumështit nga ripërtpësit e vegjël (dele dhe dhi) është kryesisht cikël i mbyllur, nga prodhimi i qumështit, te përpunimi i djathit dhe shitja (marketingu) në fermë. Shumica e prodhuesve që mbajnë ripërtpës të vegjël janë ferma të vogla me praktika kryesisht tradicionale të mbarështimit të kafshëve. Përpjekjet për zhvillimin dhe modernizimin e fermave janë të pamjaftueshme: pranimi i ngadalshëm i teknologjisë (p.sh., përdorimi i pajisjeve të mjeljes); strehimi i papërshtatshëm i kafshëve, zakonisht me nivel të ulët të mirëqenies. Ky sektor ka nevojë të madhe për investime në modernizimin e stallave, objekteve përcjellëse infrastrukturore, për përdorimin e sistemeve të mjeljes, etj.

2.6 Sektori i rrushit

Ngastrat e vreshtave kryesisht janë të vogla, ndërsa rrushi prodhohet në 3,472 ha me vreshta. Rendiment mesatar prej 6.8 t/ha. Kosova ka 951 ha vreshta me rrush tryeze, me një prodhimtari vjetore prej 7,045 t, ku arrihet që konsumi të mbulohet me 74% dhe 2,521 ha vreshta me rrush për verë, me një prodhimtari prej 16,461/t rrush për verë.⁹

Shpenzimet e prodhimit janë të larta, pjesërisht për shkak të vreshtave të vjetra, ngastrave të vogla dhe mekanizimit të vjetër. Rrushi i tryezës i prodhuar në vend, ballafaqohet me konkurrencë të fortë nga importi i cili është i kategorizuar dhe paketuar mirë. Prioritet do t'i jepet prodhimit të rrushit të tryezës, por pa e lënë anash edhe prodhimin e rrushit të verës. Investimet në ristrukturimin dhe modernizimin e prodhimit dhe tregtimit të rrushit janë të nevojshme për të konkurruar me prodhimet e importuara.

Sektori i rrushit ka nevojë për zgjidhje specifike; për rrushin e tryezës mënyra e duhur do të ishte mbjellja e vreshtave të rinj dhe ri mbjellja e varieteteve moderne pa fara, ujtja pikë-pikë (kur është e nevojshme), vendosja e rretave të breshrit, pajisja me frigoriferë ose depo të ftohta për ruajtjen e

⁹Vreshtaria dhe Vertaria e Kosovës 2023

rrushit pas vjeljes.

2.7 Sektori i vezëve

Sektori i prodhimit të vezëve është i konsoliduar relativisht mirë. Prodhimi i vezëve në fermat komerciale vlerësohet të jetë rreth 363 milionë vezë (2022)¹⁰. Konsumi mesatar për kokë banori llogaritet të jetë rreth 206 vezë/vit, dhe mund të themi se Kosova plotëson rreth 99 % të nevojave për konsum të vezëve.

Cilësia e vezëve të pulave është e mirë, andaj sektori i vezëve ka potencial për zgjerim në tregun e huaj. Shumica e prodhuesve e aplikojnë sistemin e mbajtjes në kafaze konvencionale. Me qëllim të mbrojtjes së shëndetit dhe mirëqenies së kafshëve, njëkohësisht dhe përmbushjes së standardeve europiane, do të investohet vetëm në kafaz të përmirësuar (sipas standardeve të BE-së) apo në mbajtje në dysheme dhe në sistem të lirë të mbajtjes në natyrë. Për ta përmirësuar efikasitetin e prodhuesve mesatarë, prioritet do t'i jepet fermave të mesme me nga 5,000 deri 25,000 pula vojse, të cilat mund t'i përballojnë lëvizjet e mëdha të çmimeve përgjatë viteve dhe të konkurrojnë në tregun dinamik.

Do të sigurohet përkrahje për ta përmirësuar efikasitetin e prodhimit duke investuar në pajisje më të mira për stallë dhe higjienë në stallë (ajrosje, sistem të ujit, sistem të grumbullimit të vezëve, etj.). Duhet të përmirësohet menaxhimi i plehut të stallës dhe mbetjeve të tjera, pasi që ndikimi negativ i shportarisë intensive në mjedis mund të jetë i lartë nëse nuk trajtohet si duhet. Shërbimet këshilluese në Kosovë duhet të përmirësohen ashtu që t'u ofrojnë trajnim përkatës prodhuesve të mesëm dhe të vegjël në prodhimin e ushqimit të kafshëve, operimin dhe mirëmbajtjen e linjave gjysmë-automatike për grumbullimin dhe kategorizimin e vezëve.

2.8 Sektori i drithërave (grurë dhe misër):

Gruri në shumicën e vendeve të botës konsiderohet si kulturë strategjike, dhe si e tillë konsiderohet edhe në Kosovë ka një rëndësi të madhe ekonomike, sidomos nëse kultivohet në sipërfaqe të mëdha. Bazuar në rëndësinë strategjike dhe ekonomike të këtij, rezulton që është një aktivitet që duhet të përfshihet në politikat bujqësore dhe të jetë pjesë e mbështetësës edhe me grante.

Pas grurit, misri është kultura më e rëndësishme për kushtet tona agro-ekologjike, Misri është kulture e cila përdoret për qarkullim bimor të grurit dhe paraqet bazën kryesore ushqyese për sektorin e blegtorisë.

Kultivimi i drithërave në vendin tonë, ashtu si edhe viteve të mëhershme, vazhdon të jetë njëra ndër veprimtaritë kryesore të shumicës së fermerëve. Madje, rajone të ndryshme dallohen me sipërfaqe të mëdha të drithërave, pasi që nga kjo fermerët e shohin leverdinë më të madhe, duke shfrytëzuar kështu këto kultura edhe si ushqim për kafshët, të cilat ata i mbajnë në fermat e tyre blegtorale.

¹¹Sipërfaqja totale e mbjella me drithëra në vitin 2022 ishte 124,618 ha, që ka shënuar rritje për 140 ha më shumë se sa në vitin 2021. Edhe në vitin 2022 sipërfaqen më të madhe të drithërave e përbëjnë dy kulturat kryesore që janë gruri dhe misri, 64% apo 79,984 e sipërfaqes totale të drithërave.

¹⁰Raporti i Gjelbër 2023

¹¹Raporti i Gjelbër 2023

Në vitin 2022 prodhimi ka shënuar rritje tek të gjitha kulturat. Prodhimi i grurit dhe misrit është rritur për 2.8%, prodhimi i elbit dhe tërshërës për 4.8%, i thekrës për 5.8% dhe drithërave të tjera kokërr për 12.5%.

Nga gjithsej sipërfaqja e mbjell me drithëra, 71% është subvencionuar përmes programit të pagesave direkte, ndërsa sa i përket prodhimit është subvencionuar vetëm sasia e grurit, ku sasia e grurit të subvencionuar përbënë 20% të gjithsej prodhimit të grurit.

Në vitin 2022, konsumi mesatar për kokë banori për grurë, duke përfshirë edhe produktet me përmbajtje gruri ishte 213 kg.

Në vitin 2022, 31.9% e sipërfaqes së përgjithshme të mbjellë me drithëra është e mbjellë me misër. Me sasinë e prodhuar prej 175,226 tonë Kosova mbulon 81% të nevojave të saj, ku pjesa më e madhe është përdorur si ushqim i kafshëve. Për të përmbushur nevojat e përgjithshme, misër edhe importohet dhe bilanci tregtar vazhdon të mbetet negativ në vlerë prej 16.7 mil. €, e që u thellua për shkak të çmimeve më të larta në vitin 2022, përkundër faktit se sasia e importuar ishte më e ulët krahasuar me vitin 2021. Konsumi mesatar për kokë banori për misër, duke përfshirë edhe produktet me përmbajtje misri në vitin 2022 ishte 40 kg.

Sa i përket sipërfaqeve me grurë, në vitin 2023 janë mbjellë: 80,025 ha, ndara prodhimtaria: 303,496 t. Dominojnë fermat e vogla me sipërfaqe; 1-5 ha, me pastaj fermat e mesme: 5-10, ndërsa fermat e mëdha: Mbi 10 haje në numër më të vogël.

Nëse analizohen trendet e rritjes së rendimentit të drithërave- grurit, vitin 2024 është vit rekord: 4,871 kg/ ha, ndërsa rendimenti mesatar i realizuar ndër vite është sjellur nga 3,500 - 4,600 kg/ ha. Të dhënat e lartcekura janë tregues që e bëjnë të nevojshme përkrahjen e këtij sektori përmes granteve (mekanizim dhe pajisje).

Bazuar në kërkesat për sigurim të ushqimit për njerëz dhe kafshë (Situatën e krijuar në bote pas krizës së pandemisë), u paraqit nevoja e përkrahjes së këtij sektori përmes modernizimit të makinerisë, që do të ndikoj drejtpërdrejt në rritjen e kapaciteteve prodhuese dhe uljen e kostos së prodhimit dhe kjo do të reflektoj në mosvareshmerin nga importi në radhe të parë për grurë e më pastaj për misër.

3. Objektivat e përgjithshme

- Rritja e efikasitetit, aftësisë konkurruese dhe prodhim më i qëndrueshëm bujqësor në sektorin e agro - ushqimit, me përafrimin progresiv me standardet e BE, duke forcuar pozicionin e fermerëve në zinxhirin ushqimor dhe duke mbështetur fuqizimin e grave fermere dhe fermerët e rinj në krijimin e vendeve të punës.
- Përmirësimi i sektorit agro-ushqimor ndaj kërkesës së konsumatorëve për ushqime cilësor, të sigurta dhe për mirëqenie të kafshëve.
- Të kontribuojë në zbutjen e ndryshimeve klimatike, si dhe në prodhimin e energjisë së qëndrueshme, dhe të nxisë menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore, siç janë uji, toka dhe ajri.

3.1 Objektivat specifike

Sektori i pemëve dhe sektori i perimeve (përfshirë patatet):

- Të rrisë prodhimin e pemëve dhe perimeve (përfshirë patatet dhe fidanët për perime në serra) për qëllime komerciale;

- Përmirësimi i cilësisë dhe sigurisë me qëllim të përmbushjes së standardeve përkatëse kombëtare dhe të atyre të BE-së;
- Modernizimi i fermave përmes përdorimit të pajisjeve të reja, mekanizimit modern, sistemeve të ujitjes dhe digjitalizimi i fermës;
- Zvogëlimi i humbjeve pas vjeljes nëpërmjet investimeve në fermë, në teknologjinë e ruajtjes, në infrastrukturë dhe pajisje për fazën pas vjeljes, përfshirë kapacitetet për ftohje, klasifikim dhe paketim;
- Mbështetja në krijimin e vendeve të punës në fermë;
- Ruajtja dhe përdorimi efikas i inputeve dhe pajisjeve bujqësore në fermë;
- Mbrojtja e mjedisit dhe adresimi i ndryshimeve klimatike;
- Përmirësimi i zinxhirit të vlerës (integritet të fermerëve me blerësit e prodhimeve të tyre).

Spektori i qumështit dhe sektori i mishit:

- Rritja e prodhimit në fermat e specializuara;
- Rritja e fondit blegtoral dhe përmirësimi racor;
- Përmirësimi i cilësisë dhe sigurisë me qëllim të përmbushjes së standardeve kombëtare dhe të atyre të BE-së;
- Modernizimi i fermave përmes përdorimit të pajisjeve të reja, mekanizimit modern, pajisjeve për menaxhimin e mbetjeve dhe digjitalizimi i fermës;
- Zvogëlimi i lirimit të oksidit të azotit dhe metanit përmes trajtimit të duhur të plehut organik dhe evitimi i ndotjes së ujërave mbitokësore dhe nëntokësore;
- Mbështetja në krijimin e vendeve të punës në fermë;
- Ruajtja dhe përdorimi efikas i inputeve dhe pajisjeve bujqësore në fermë;
- Prodhimi i energjisë së ripërtëritshme;
- Mbrojtja e mjedisit dhe adresimi i ndryshimeve klimatike;
- Përmirësimi i zinxhirit të vlerës (integrimi i fermerëve me blerësit e prodhimeve të tyre).

Spektori i rrushit:

- Rritja e prodhimit të rrushit të tryezës dhe rrushit të verës;
- Përmirësimi i cilësisë dhe sigurisë me qëllim të përmbushjes së standardeve kombëtare dhe të atyre të BE-së;
- Modernizimi i fermave përmes përdorimit të fidanëve cilësorë dhe mekanizimit modern, duke përfshirë përdorimin e plehrave dhe pesticideve, si dhe digjitalizimi i sektorit;
- Mbështetja në krijimin e vendeve të punës në fermë;
- Ruajtja dhe përdorimi efikas i inputeve dhe pajisjeve bujqësore në fermë;
- Mbrojtja e mjedisit dhe adresimi i ndryshimeve klimatike;
- Përmirësimi i zinxhirit të vlerës (integrimi i fermerëve me blerësit e prodhimeve të tyre).

Spektori i vezëve:

- Përmirësimi dhe zgjerimi i kapaciteteve ekzistuese prodhuese;
- Përmirësimi i cilësisë dhe sigurisë me qëllim të përmbushjes së standardeve kombëtare dhe të atyre të BE-së;
- Modernizimi i fermave përmes përdorimit të pajisjeve të reja, mekanizimit modern dhe digjitalizimi i sektorit;
- Zvogëlimi i lirimit të oksidit të azotit dhe metanit përmes trajtimit të duhur të plehut organik;

- Mbështetja në krijimin e vendeve të punës në fermë;
- Mbrojtja e mjedisit dhe adresimi i ndryshimeve klimatike;
- Prodhimi i energjisë së ripërtërishme;
- Përmirësimi i zinxhirit të vlerës (integrimi i fermerëve me blerësit e prodhimeve të tyre).

Sektori i drithërave (grurë dhe misër):

- Rritja e prodhimit në fermat e specializuara;
- Përmirësimi i cilësisë dhe sigurisë me qëllim të përmbushjes së standardeve kombëtare dhe të atyre të BE-së;
- Modernizimi i fermave përmes përdorimit të pajisjeve të reja dhe moderne,
- Mbështetja në krijimin e vendeve të punës në fermë;
- Ruajtja dhe përdorimi efikas i inputeve dhe pajisjeve bujqësore në fermë;
- Mbrojtja e mjedisit dhe adresimi i ndryshimeve klimatike;
- Përmirësimi i zinxhirit të vlerës. (integrimi i fermerëve me blerësit e prodhimeve të tyre).

4. Lidhja e masës me masat tjera të Programit

Duke e mbështetur Masën 1 “Investimet në asetet fizike të ekonomive bujqësore”, sigurohet lënda e parë për industrinë përpunuese, e cila mbështetet në kuadër të Masës 3 “Investimet në asetet fizike për përpunimin dhe tregtimin e prodhimeve bujqësore”. Agrobizneset si përpunues të lëndës së parë, e sigurojnë tregun për fermerët.

Gjatë zbatimit të Masës 1, njëkohësisht bëhet edhe plotësimi i disa kërkesave që rrjedhin nga Masa 4 “Masa për agro-mjedis, klimë dhe bujqësi organike”. Fermerët me sipërfaqe të vogël prodhuese, prodhimet e veta mund t’i plasojnë edhe tek përfituesit e Masës 7 “Diversifikimi i fermave dhe zhvillimi i bizneseve”.

Ndërlidhja e kësaj mase me masën për sigurime bujqësore.

5. Përfituesit

Përfituesit nën këtë masë janë fermerët, sipas përkufizimit në Ligjin Nr.08/L-072 për Bujqësi dhe Zhvillim Rural;

Të gjithë aplikuesit e kësaj mase duhet të jenë të regjistruar në Regjistrin e Fermës. Certifikata e fermerit (NIF) duhet të jetë në emër të aplikuesit;

Nëse aplikuesi është ndërmarrje, edhe certifikata e NIF-it duhet të jetë në emër të ndërmarrjes;

6. Kriteret e përbashkëta të pranueshmërisë

- Nëse aplikuesi është person fizik, ai duhet të jetë së paku 18 vjeç, por që nuk i ka mbushur 65 vjet. Në rastin e ndërmarrjeve ky kriter nuk aplikohet;
- Personi fizik duhet ta ketë të përfunduar së paku shkollimin e detyrueshëm elementar (8 ose 9 vjeçar).
- Aplikuesi duhet të ketë së paku dy (2) vjet përvojë pune në lëmin në të cilën aplikon, kurse ata që nuk kanë përvojë pune dy vjeçare, duhet të ndjekin kurse trajnimi me së paku 20 orë mësimi në fushën për të cilën aplikojnë, e të cilat do t’i përfundojnë para kërkesës për pagesën e fundit. Ky kriter nuk vlejnë për të diplomuarit në bujqësi qoftë në shkollën e mesme apo në fakultet.
- Në rastin e ndërmarrjeve, kërkesa e sipërpërmendur vlen për pronarin, për të punësuarin

ose për personin e autorizuar të ndërmarrjes. I punësuar i ndërmarrjes ose personi i autorizuar duhet të ketë kontratë pune së paku edhe për pesë (5) vite pas momentit të aplikimit;

- Aplikuesit duhet t'i kenë të rregulluara detyrimet tatimore dhe atë:
 - Personat fizik, tatimin në pronë, kurse
 - Ndërmarrjet, tatimin në të ardhura të korporatave;
- Nëse toka ose ndonjë pronë tjetër në të cilën do të bëhet investimi është në bashkëpronësi, aplikuesi duhet të sjellë pëlqimin e bashkëpronarëve me kopje të letërnjoftimeve; Në pëlqim duhet të specifikohet nëse pëlqimi vlen vetëm për hisen e aplikuesit apo edhe për hisen e bashkëpronarit;
- Në rast se toka në certifikatën e pronësisë është mal ose tokë pyjore, ose kategori tjetër dhe në terren është tokë bujqësore, aplikuesinse planifikon të shfrytzoj atë si tokë bujqësore duhet paraprakisht ta ndërrojë destinimin e tokës në kadastrë dhe pastaj të aplikojë;
- Në rastet e tokave të marra me qira nga APK apo AKP, pranohen edhe tokat pyjore me kusht që në aplikacion të bashkëngjitet një vërtetim nga APK apo AKP se toka në fjalë është tokë bujqësore;
- Personat fizik përfitues të projekteve me vlerë të investimeve të pranueshme më të madhe se 30,000 €, ose përfituesit të cilët në planin e biznesit kanë deklaruar punëtorë të rinj dhe për të cilët janë poentuar, para nënshkrimit të kontratës me AZHB-në, duhet t'i regjistrojnë ndërmarrjet si person juridik apo biznes individual, ndërsa investimet/shpenzimet e zbatimit të projektit duhet të faturohen në emër të biznesit;
- Përfituesit të cilët në planin e biznesit janë zotuar të kenë të punësuar, duhet të regjistrohen në ARBK së paku si biznes individual dhe të gjitha pagesat duhet të bëhen nga llogaria e biznesit;
- Të gjithë aplikuesit të cilët kanë biznes të regjistruar aktiv në ARBK me aktivitete në sektorin e bujqësisë duhet të aplikojnë si biznes - Përrjashtim bëjnë aplikuesit të cilët janë bashkëpronar në biznes.
- Të gjithë përfituesit e projekteve në vlerë më të madhe se 50.000 euro janë të obliguar të pranojnë një student/ të sapodiplomuar për kryerjen e praktikës profesionale në kohëzgjatje prej 6 muajsh, nëse ka të interesuar për këtë. Prandaj këta aplikues e parashohin në planin e tyre të biznesit edhe angazhimin e studentit/sapodiplomuarit.
- Në rast të angazhimit të studentit, kjo behet me kontratë pune praktike të noterizuar në vlerë prej 2100 euro bruto për 6 muaj dhe do të financohet 100% nga përkrahja publike (Procedurat e pagesës do të përshkruhen në udhëzuesin për fermer).
- Studentët dhe të posadiplomuarit, deri një vit pas diplomimit, të drejtimit të bujqësisë ose veterinarisë duhet të jetë me përgatitje profesionale të njëjtë ose të përafërtme në sektorin për të cilin aplikon. Kjo vlen edhe për angazhimin e studenteve të nivelit master por nuk vlen për studentet që kanë qenë të angazhuar në vitet paraprake në projekte.
- Të gjithë aplikuesit të cilët aplikojnë në vlerë mbi 30,000 – 50,000 euro të investimeve të pranueshme, janë të obliguar që në planin e biznesit të paraqesin angazhimin e nxënësve të shkollave profesionale bujqësore në periudhë prej 6 muajsh. Angazhimi i nxënësve është opsional, nëse ka të interesuar. MBPZHR bën njoftim publik për nxënësit/studentet/të posadiplomuarit të cilët janë të interesuar për kryerjen e praktikës profesionale. Angazhimi i nxënësve do të jetë në pajtim me Udhëzimin Administrativ nr. 02/2024 për parandalimin dhe ndalimin e formave të rrezikshme të punës së fëmijëve.
- Pas përfundimit të mësimet/punës praktike (në afatë prej gjashtëmuajsh) të studenteve/të posadiplomuarve dhe nxënësve, fermeri/përfituesi obligohet të lëshojë dëshmi për kryerjen e

mësimet/punës praktike.

- Në rast të sëmundjeve të cilat dëmtojnë numër të madh të kafshëve/shpezëve, duhet të sigurohet vërtetimi i AUV, nëse ka ngordhje masive nga shkaktarët tjerë duhet të dokumentohet shkaku i ngordhjes nga institucioni përgjegjës, dhe për këtë të njoftojnë AZHB-në.
- Të gjithë përfituesit e projekteve të zhvillimit rural obligohen t'i mirëmbajnë investimet e tyre sipas projektit të miratuar gjatë 5 viteve pas ekzekutimit të pagesës së fundit nga AZHB. Nëse nuk i mirëmban investimet, përfituesi obligohet ta kthejë shumën e financuar të përkrahjes publike;
- Aplikuesi mund të zgjidhet përfitues potencial por nuk mund të nënshkruaj kontratë të re me AZHB-në, nëse nuk e ka përfunduar dhe mirëmbajtur investimin paraprak.
- Përfituesit e projekteve nga Ministria nga mund të aplikojnë për renovim para përfundimit të periudhës montimit të projektit përkatës.

6.1 Qëndrueshmëria ekonomike

Aplikuesi duhet të dëshmojë qëndrueshmërinë ekonomike të fermës përmes planit të biznesit, bazuar në rezultatet që synon të arrijë, përmes tregueseve të matshme, të paraqitura në projekt; Investimet e planifikuara duhet të jenë në përputhje me kapacitetin prodhues. Gjatë vlerësimit të aplikacioneve, duke u bazuar në planin e biznesit, zyrtarët e AZHB-së janë të obliguar të refuzojnë pjesën e investimeve të cilat janë në kundërshtim me këtë parim.

Në rastet ku vlera e projektit të aplikuesit është mbi 50.000 euro atëherë aplikuesi duhet të sjellë dëshmi mbi gjendjen e tij financiare:

- Subjekti i regjistruar juridik duhet si dëshmi të ofroj pasqyrat e të ardhurave që të agrobiznesit për vitin paraprak të cilat i ka dorëzuar në ATK.
- Personi fizik duhet të dëshmojë qarkullimin bankar përmes gjendjes së llogarisë bankare për 12 muajt e fundit para datës së aplikimit vitin.

Aplikuesi, personi fizik dhe ai juridik, duhet të dëshmojë se ka pasur qarkullim financiar për së paku 50 % të vlerës së bashkëfinancimit nga ana e aplikuesit/përfituesit;

6.2 Standardet minimale Kombëtare/BE

Standardet kombëtare për shëndetin e kafshëve, mirëqenien e kafshëve dhe mbrojtjen e mjedisit janë paraqitura në udhëzuesin për aplikues;

Ato duhet të përmbushen më së voni para kërkesës për pagesën e fundit dhe verifikohen me rastin e kontrollit të personit zyrtar në vendin e investimit;

Në rast të investimeve në pemishte dhe vreshta të reja, para nënshkrimit të kontratës për bashkëfinancim, përfituesi i grantit duhet të sjellë analizat kimike dhe fizike të tokës me rekomandim pozitiv për përshtatshmërinë për investimin e paraparë. Në rast se rekomandimi është negativ refuzohet dhënia e grantit.

6.3 Kriteret tjera të pranueshmërisë

Përfituesit e projekteve me vlerë të investimeve të pranueshme më të madhe se 30,000 €, ose përfituesit të cilët në planin e biznesit kanë deklaruar punëtor të rinj dhe për të cilët janë

poentuar, para nënshkrimit të kontratës me AZHB-në, duhet t'i regjistrojnë ndërmarrjet si person juridik apo biznes individual dhe investimet/shpenzimet e zbatimit të projektit duhet të faturohen në emër të biznesit;

Projektet e financuara nga Programi i Zhvillimit Rural 2024 nuk lejohet të jenë të financuara edhe nga Zyra e BE-së në Kosovë apo ndonjë donator tjetër publik vendor ose ndërkombëtar. Në rast se vërtetohet se përfituesi ka përfituar përkrahje për projektin e njëjtë edhe nga ndonjë donator tjetër, atij nuk i jepet përkrahja ose nëse e ka marrë atë, ai do të detyrohet t'i kthejë mjetet e marra, si dhe ndaj tij do të zbatohen masat ndëshkimore në përputhje me ligjin;

Nëse përfituesi potencial ka qenë paraprakisht përfitues i ndonjë projekti nga MBPZHR në (5) pesë vitet e fundit dhe ndodhet në periudhën monitoruese, zyrtarët vlerësues të projektit e shtypin letër-informimin për miratimin e atij projekti dhe me rastin e kontrollit të parë në terren, inspektorët së pari e kontrollojnë projektin e viteve paraprake. Nëse projekti nuk është mirëmbajtur dhe/ose nuk është funksional, nuk mund të lidhet kontrata e re;

Të gjitha asetet që kanë të bëjnë me investimin dhe për të cilat ka rubrika përkatëse në aneksin e NIF-it duhet të jenë të regjistruara në Regjistrin e Fermës;

Të gjitha kontratat e qiramarrjes duhet të jenë të noterizuara apo të vërtetuara nga gjykata, përveç kontratave të qiramarrjes me Agjencionin e Pyjeve të Kosovës (APK), Agjencioni i Kosovës për Privatizim (AKP) dhe me Komuna të cilat nuk ka nevojë të jenë të noterizuara;

Tokat e privatizuara nga AKP-ja, të cilat në certifikatën e pronës paraqiten si "tokë e marrë me qira për 99 vjet" trajtohen si tokë në pronësi të privatizuesit. Edhe tokat e blera nga privatizuesit trajtohen si tokë në pronësi të blerësit;

Tokat me komasacion të papërfunduar pranohen me vendime të organit kompetent, pra edhe pa certifikatë të pronës;

Vendi/Toka/objekti nën hipotekë ku realizohet investimi, nuk është e pranueshme për investim, qoftë në pronësi apo e marrë me qira ndërsa toka si dëshmi për investime në makineri, pajisje apo si bazë ushqimore për kafshë është e pranueshme edhe nëse është nën hipotekë;

Te behet digjitalizimi i parcelës ku behet investimi:

Në rast se ngastrat janë ngjitur fizikisht me njëra-tjetrën pranohen si një ngastër, qoftë edhe në rastet kur njëra është me qira dhe tjetra në pronësi;

Të gjithë përfituesit të cilët në planin e biznesit të tyre kanë deklaruar se do të krijojnë vende të reja të punës obligohen t'i krijojnë ato dhe ta dëshmojnë me pagesën e kontributit pensional dhe tatimit në pagë, duke filluar të paktën nga muaji i fundit para dorëzimit të kërkesës për pagesën e fundit.

Përfituesit janë të obliguar të mbajnë këto vende pune të plotësuara me punëtorë me orar të plotë për aq sa zgjatë periudha monitoruese.

Kontrata për qiramarrje nuk kërkohet vetëm në rastet kur pronari i tokës dhe aplikuesi janë në bashkëpronësi, në marrëdhënie bashkëshortore apo në vijë të drejtë të gjakut pa kufij (p.sh.: stërgjyshërit, gjyshërit, prindërit, fëmijët, nipërit, mbesat në bazë të ligjit në fuqi), dhe kjo dëshmohet përmes certifikatës së martesës, apo certifikatës së lindjes apo certifikatës së vdekjes. Poashtu aplikuesi duhet te derzoj deklaratën nen betim me te cilën dëshmon se ai është trashëgimtar potencial i tokës me te cilën ka aplikuar për investim.

Kalkulimi i vendeve të reja të punës do të bëhet duke u bazuar në tabelën e cila është e paraqitur në udhëzues për aplikues por jo me shume se që ka deklaruar në biznes plan dhe për këtë kanë përfituar pikë gjatë vlerësimit.

Te gjithë aplikuesit me rastin e aplikimit duhet të dorëzojnë;

Certifikatën e pronësisë (Fletën poseduese) të parcelës në të cilën do të bëhet investimi (në rastet kur toka/objekti është marrë me qira, fleta poseduese e tokës ku është toka/objekti duhet të jetë në emër të qiradhënësit).

Në rast se toka/objekti është marrë me qira, kërkohet kontrata e noterizuar e qirasë për së paku 10 vjet. Nëse kontrata është nënshkruar dhe noterizuar para datës së aplikimit, duhet të mbulojë periudhën kohore për së paku 5 vite nga dita e aprovimit;

Kontrata e noterizuar duhet të përmbajë edhe pëlqimin e pronarit (qiradhënësit), për investimin që do të bëhet në tokën/objektin e tij;

Nëse toka/objekti në të cilën do të bëhet investimi është në bashkëpronësi, aplikuesi duhet të sjellë pëlqimin e bashkëpronarëve dhe kopjet e letërnjoftimeve; Në pëlqim duhet të specifikohet nëse pëlqimi vlen vetëm për hisen e aplikuesit apo edhe për hisen e bashkëpronarit.

Kopjen e planit të parcelës ku do të bëhet investimi;

Aplikuesi duhet të plotësojë Deklaratën nën betim, me të cilën dëshmon se ai është trashëgimtar potencial i tokës;

Përpos këtyre dokumenteve, në rast të ndërtimit, zgjerimit apo rinovimit të objekteve nevojiten edhe këto dokumente shtesë:

Parallogaria e shpenzimeve të materialit dhe të punëve të parapara, dokument i përgatitur i veçantë (jo pjesë e planit të biznesit) nga vetë aplikuesi ose me ndihmën e ndërtuesit;

Dëshmi nga komuna që vërteton se në vendin e planifikuar për ndërtim ose zgjerim nuk është i ndaluar investimi i planifikuar;

Kopjen e skicave të objektit të cilat nuk kërkohen në rastin e investimeve në renovimin e objekteve dhe për pajisje;

Përfituesi, me rastin e parashtrimit të kërkesës për pagesë në AZHB, njëkohësisht duhet të dorëzojë edhe lejen për ndërtim nga organi kompetent i Komunës në rast të ndërtimit apo zgjerimit; Leja e ndërtimit kërkohet në të gjitha rastet e ndërtimeve/zgjerimeve me sipërfaqe mbi 10m²; Nuk kërkohet për projektet e rinovimit. Në rastet e ndërtimeve/zgjerimeve me sipërfaqe mbi 10m² kërkohet leja e ndërtimit;

6.4 Investimet në prodhimin e energjisë së ripërtëritshme

Në kuadër të këtij investimi mbështetet prodhimi i energjisë elektrike nga burimet ripërtëritshme për "vetë-konsum" (d.m.th. energjia elektrike e prodhuar/depozituar në rrjet është mesatarisht e barabartë me energjinë elektrike të shpenzuar gjatë vitit). Kjo justifikohet me faktin se, meqenëse energjia elektrike nuk mund të ruhet, ajo nëse nuk harxhohet, mund të lëshohet në rrjet, rrjeti i energjisë elektrike mund të konceptohet si një vend depozitimi për energjinë elektrike ku futet dhe tërhiqet gjatë vitit në sasi të ngjashme dhe me një ritëm të ndryshëm.

Koncepti i "vetë-konsumit" duhet të kontrollohet në fazën në të cilën paraqitet/vlerësohet një projekt. Investimi konsiderohet i pranueshëm kur kapaciteti (teorik) i energjisë i impiantit të energjisë së ripërtëritshme ("investimi") nuk tejkalon 120% të konsumit mesatar prej 3 vitesh të ekonomisë familjare.

Në rastin e fermave të reja ose në rastet e fermave që kanë ndryshuar në mënyrë thelbësore

madhësinë e veprimtarisë së tyre në tri vitet e fundit, konsumi i pritshëm duhet të vlerësohet nga AZHB-ja.

7. Kriteret e veçanta të provueshmërisë

Sektori i pemëve (molla, dardha, kumbulla, vishnja, arra, lajthia, gështenje, qershia, kajsia, pjeshka, ftoni, dredhëza, mjedra, manaferra, boronica dhe aronia).

- Në momentin e aplikimit për investime në sektorin e pemëve, aplikuesit duhet të dëshmojnë se kanë sipërfaqe të tokës bujqësore në pronësi, të trashëguar apo të marrë me qira, së paku 1 hektar për pemë drufrutore (molla, dardha, kumbulla, vishnja, arra, lajthia, gështenja, qershia, kajsia, pjeshka dhe ftoni) dhe/ose 0.25 hektar për pemë manore (dredhëza, mjedra, boronica, manaferra dhe aronia). Sipërfaqja minimale e ngastrës për pemë manore duhet të jetë 0.10 hektar dhe për pemë drufrutore 0.35 hektar;
- Përfituesit për ngritje të pemishteve të reja, para kërkesës për pagesë, nëse blejnë fidanë të prodhuar në Kosovë, duhet të dorëzojnë kopjen e certifikatës fito-sanitare mbi gjendjen shëndetësore të materialit fidanor që përmbush kriterin CAC (ConformitasAgrariaCommunitatis) dhe kopjen e licencës së prodhuesit, kurse ata që blejnë fidanë të importuar nga vendet e BE-së, duhet të dorëzojnë kopjen e certifikatës fito-sanitare mbi gjendjen shëndetësore të materialit fidanor që përmbush së paku kriterin CAC të lëshuar nga prodhuesi, certifikatën për prejardhjen e origjinës dhe lejen e importit të ndërmarrjes importuese;
- Fidanët e mbjellë të pemëve drufrutore duhet të kenë të ngjitur në trup etiketën e institucionit certifikues;
- Vetëm për aplikuesit me tre (3) e më shumë hektarë sipërfaqe të tokës bujqësore në pronësi, të trashëguar apo të marrë me qira, (kontrata për qiramarrje duhet të jetë për së paku 10 vjet duke llogaritur nga viti i aplikimit, kontratat për qiramarrje të nënshkruara dhe të noterizuara para periudhës se aplikimit, duhet të mbulojnë periudhën kohore prej së paku 5 vitesh nga dita e aprovimit) me pemë drufrutore dhe manore, lejohet aplikimi për ndërtimin e objekteve për veprimet pas vjeljes dhe trajtim, si depo ftohëse, makineri për klasifikim, pastrim, paketim etj.;
- Investimet për depo për ruajtje dhe përblerje të traktorit për pemë , lejohen vetëm për aplikuesit me sipërfaqet me pemishte ekzistuese prej 3 (tre) e më shumë ha (me peme) në momentin e aplikimit te cilat duhet te dëshmohen me marrjen e pagesave direktëper se paku dy vite brenda 3 viteve te fundit;

Sektori i perimeve (përfshirë patatet)

- Në momentin e aplikimit për investime në depo për perime (përfshirë pataten), aplikuesit duhet të dëshmojnë se kanë së paku 3 hektarë sipërfaqe të tokës bujqësore në pronësi, të trashëguar apo të marrë me qira (kontrata për qiramarrje duhet të jetë për së paku 10 vjet duke llogaritur nga viti i aplikimit, kontratat për qiramarrje të nënshkruara dhe të noterizuara para periudhës se aplikimit, duhet të mbulojnë periudhën kohore prej së paku 5 vitesh nga dita e aprovimit).
- Aplikuesit për Traktor për perime në fushë të hapur përfshirë pataten, aplikuesit duhet të dëshmojnë se kanë së paku 3 hektarë sipërfaqe të tokës bujqësore në pronësi, të trashëguar apo të marrë me qira tëmbjellë me perime ne fushë te hapur, përfshirë patatet (kontrata për qiramarrje duhet të jetë për së paku 10 vjet duke llogaritur nga viti i aplikimit, kontratat për qiramarrje të nënshkruara dhe të noterizuara para periudhës se aplikimit, duhet të

mbulojnë periudhën kohore prej së paku 5 vitesh nga dita e aprovimit).

- Aplikuesit për depo dhe traktor me sipërfaqet e tokës bujqësore prej 3 ha në pronësi, të trashëguar apo të marrë me qira, i cili kultivon perime në fushe të hapur përfshirë patate, duhet të dëshmojnë që janë përfitues të subvencioneve përdy vite brenda 3 viteve të fundit, përmes vendimit për marrje të subvencioneve

Serra dhe serra për fidane

- Në momentin e aplikimit për investime në serra të reja të përhershme, aplikuesi duhet të dëshmojë se ka së paku 0.12 hektar tokë të punueshme të regjistruar në Regjistrin e Fermave në pronësi, të trashëguar apo të marrë me qira (kontrata për qiramarrje duhet të jetë për së paku 10 vjet duke llogaritur nga viti i aplikimit, kontratat për qiramarrje të nënshkruara dhe të noterizuara para periudhës së aplikimit, duhet të mbulojnë periudhën kohore prej së paku 5 vitesh nga dita e aprovimit). Madhësia minimale e një serre të pandarë është 0,10 ha.

Sektori i mishit

- Për investime në sektorin e mishit (majmëria e viçave dhe derrave), aplikuesit nuk janë të obliguar të kenë viça/derra në momentin e aplikimit, por para kërkesës për pagesën e fundit duhet të kenë së paku 20 krerë viça, ose 40 derra për trashje me matrikuj të Republikës së Kosovës, të regjistruar në Regjistrin e Identifikimit të Kafshëve ose të vendeve të BE-së, dhe këto duhet t'i dëshmojnë me dokumente përkatëse dhe me praninë e tyre në stallë. Aplikuesit që aplikojnë për ndërtimin e stallës për viça dhe për derra, në projektin e tyre duhet ta përfshijnë edhe depon e plehut me kapacitet të mjaftueshëm për së paku 3 muaj (shiko listën e standardeve minimale kombëtare).
- Në rast të investimeve në mekanizëm bujqësor për kultivimin e tokës, në momentin e aplikimit, aplikuesit për majmëri të viçave duhet të dëshmojnë se kanë së paku 0,20 hektar të tokës bujqësore për kokë viçi, (sipërfaqja e tokës duhet të jetë në relacion me numrin e krerëve në fund të investimit të paraqitura në planin e biznesit) në pronësi, të trashëguar apo të marrë me qira për së paku 5 vjet.

Sektori i qumështit

Fermerët të cilët aplikojnë për rritjen e fondit blegtoral (mëshqerrave barrëse/lopëve qumështore) duhet të kenë të ndërtuar stallën sipas kritereve zooteknike të përcaktuara në udhëzuesin për fermer dhe të kenë kapacitete të mjaftueshme për mbarështimin e krerëve të përfituar, kjo dëshmohet përmes fotove, tabelës së aseteve në projekt dhe gjendjes faktike të konstatuar nga inspektori në terren.

Për investime në sektorin e qumështit nga lopët, aplikuesit nuk janë të obliguar të kenë lopë/mështjerra në momentin e aplikimit, por para kërkesës për pagesën e fundit duhet të kenë së paku 10 krerë lopë me matrikuj të Republikës së Kosovës ose të vendeve të BE-së, të regjistruar në Regjistrin e Identifikimit të Kafshëve, dhe këto duhet t'i dëshmojnë me dokumente përkatëse dhe me praninë e tyre në stallë;

- *Numri maksimal i krerëve të cilat mund t'i përfitojë aplikuesi/përfituesi.*

Numri lopëve/mështjerrave që mund të blej përfituesi i projektit është si në vijim:

Aplikuesit që në momentin e aplikimit kanë 0 deri në 5 lopë duhet që të sigurojnë 5 lopë/mështjerra me vetinvestim dhe t'i blejnë edhe 5 të tjera me përkrahje publike ashtu që në fund të investimit t'i kenë së paku 10 lopë/mështjerra, sipas kritereve të përcaktuara.

Ata që në momentin e aplikimit kanë më shumë se 5 lopë/mëshjtjerra, mund t'i blejnë me përkrahje publike edhe aq krerë sa i posedojnë, por jo më shumë se 25 krerë dhe jo me pak se 5 krerë. Numri i krerëve ekzistues duhet të dëshmohet me listën e kafshëve nga AUV dhe praninë e tyre në stallë me rastin e kontrollit të parë në terren.

- **Racat e pranueshme për blerje**

1. Holstein (zi e bardhë dhe kuq e bardhë)¹²
2. Simental
3. Montbeliarde
4. BrownSwiss
5. Tarentaise.

- Mosha e mëshqerrave barrëse/lopëvequmështore të blerë përmes projektit, nuk duhet të jetë më e re se 18 muaj dhe jo më e vjetër se 36 muaj.
- Mosha e mëshqerrave barrëse/lopëve qumështore që i posedon fermeri, nuk duhet të jetë më e re se 18 muaj dhe jo më e vjetër se 12 vite.
- Bazuar në nevojat prioritare sektoriale për reduktimin e importit të qumështi dhe produkteve të qumështit, në këtë vit buxheti për këtë nenmase do të shpenzohet vetëm për blerjen e mëshqerrave barrëse/lopëve qumështorë të racës (të matrikuara dhe me pedigree) të racës. (që do të jete i vetmi investim i pranuar në sektorin e qumështi/Lopëve qumështore - mëshqerrave)
- Aplikuesit për investime në sektorin e prodhimit të qumështit nga bagëti e imët duhet të kenë së paku 130 dele ose 130 dhi, të regjistruara në Regjistrin e Fermës dhe në Regjistrin për Regjistrim dhe Identifikim të Kafshëve (RRIK) në AUV
- Aplikuesit nga sektori i deleve/dhive kanë të drejtë të aplikojnë për ndërtimin e stallës por nuk janë të obliguar të ndërtojnë depo të plehut.
- Pikat grumbulluese të qumështit: Duhet të kenë kontrata afatgjate (aq sa zgjatë periudha kontrolluese ose më shumë) me së paku 5 fermerë të cilët bashkërisht mbarështojnë së paku 30 lopë qumështore.
- Në rast të investimeve në mekanizëm bujqësor për kultivimin e tokës, aplikuesit duhet të dëshmojnë se kanë të paktën 0.5 hektar të tokës bujqësore për së paku 0.05 hektar të tokës bujqësore për kokë dele/dhie, (sipërfaqet e tokës duhet të jenë në relacion me numrin e krerëve në fund të investimit, të paraqitura në planin e biznesit) në pronësi, të trashëguar apo të marrë me qira për së paku pesë (5) vjet.

Sektori i rrushit

- Në momentin e aplikimit, aplikuesit për investime në sektorin e rrushit duhet të dëshmojnë se kanë tokë bujqësore në pronësi, të trashëguar apo të marrë me qira (kontrata për qiramarrje duhet të jetë për së paku 10 vjet duke llogaritur nga viti i aplikimit, kontratat për qiramarrje të nënshkruara dhe të noterizuara para periudhës së aplikimit, duhet të mbulojnë periudhën kohore prej së paku 5 vitesh nga dita e aprovimit) dhe atë së paku 0.50 hektar. Sipërfaqja minimale e ngastrës duhet të jetë 0.10 hektar; Kontratat e nënshkruara dhe të noterizuara për qiramarrje para periudhës së aplikimit, duhet të mbulojnë periudhën kohore për së paku 5 vite nga dita e aprovimit, dhe të jenë të regjistruara në Regjistrin e Vreshtave dhe në Regjistrin e Fermës.
- Në rast të investimeve në traktor si dhe depo për trajtim pas vjeljes, aplikuesit duhet të

¹² Kjo racë nuk mbështetet për zona malore me lartësi mbidetare mbi 700 m.

dëshmojnë se kanë së paku 3 hektarë me vreshta, në pronësi, të trashëguar apo të marrë me qira për së paku 10 vjet. Kontratat e nënshkruar dhe të noterizuara për qiramarrje para periudhës së aplikimit, duhet ta mbulojnë periudhën kohore për së paku 5 vite nga dita e aprovimit, dhe të jenë të regjistruara në Regjistrin e Vreshtave dhe në Regjistrin e Fermës.

Sektori i vezëve

- Aplikuesit për investime në sektorin e vezëve, duhet të dëshmojnë posedimin e së paku 5,000 pulave vojse në prodhimtari aktive;
- Aplikuesit që aplikojnë për ndërtimin e fermës së pulave, në projektin e tyre duhet të përfshijnë edhe depon e plehut me kapacitet të mjaftueshëm për së paku 3 muaj (shiko listën e standardeve minimale kombëtare);
- Aplikuesit në sektorin e vezëve, me rastin e aplikimit duhet të shënojnë në planin e biznesit kur do të bëjnë ndërrimin e turnusit dhe sa do të zgjasë pauza pa prodhim;
- Aplikuesi duhet të dorëzojë edhe faturën e furnizimit të fundit me zogj . Në rast të sëmundjeve të cilat dëmtojnë numër të madh të pulave, duhet të sigurohet vërtetimi i AUV;
- Nëse ka ngordhje masive të pulave nga shkaktarët tjerë duhet të dokumentohet shkaku i ngordhjes nga institucioni përgjegjës.

Sektori i drithërave (grurë dhe misër):

- Në momentin e aplikimit për investime në sektorin e drithërave aplikuesi duhet të dëshmojë se ka së paku 30 hektar tokë të punueshme me drithëra (grurë dhe misër) të regjistruar në Regjistrin e Fermave në pronësi, të trashëguar apo të marrë me qira (Kontratat për qiramarrje të nënshkruara dhe të noterizuara para periudhës së aplikimit, duhet të mbulojnë periudhën kohore prej së paku 5 vitesh nga dita e aprovimit). Si dëshmi aplikuesit duhet të sjellin vendimin për aprovim/marrje të subvencioneve për vitin paraprak për drithëra (grurë dhe misër). Për dy vite brenda 3 viteve të fundit)
- Aplikuesi/Përfituesi duhet të së paku 5 ha toke bujqësore është në pronësi apo trashëgimtar potencial.
- Përfituesit nuk kanë të drejtë të ndryshojnë kulturën (grurë/misër) deri sa të përfundojë periudha monitoruese.

8. Shpenzimet e përbashkëta të pranueshme

Si shpenzim i pranueshëm për këtë masë do të jetë angazhimi i një studenti/posa diplomuari, përfshirë nivelin master.

Vlera e pagesës do të jetë 2,100 €, 100% përkrahje publike për periudhën gjashtëmujore, kjo dëshmohet përmes kontratës për punë praktike, të noterizuar.

Realizmi i pagesës do të bëhet sipas procedurave të paraqitura në udhëzuesin për aplikues.

Të gjitha shpenzimet tjera të pranueshme janë të kufizuara në ato që janë përfshirë në Listën e Investimeve të Pranueshme për Masën 1.

8.1 Investimet në sektorin e pemëve (pemë drufrutore dhe manore)

- Investimet në ngritjen/modernizimin e pemishteve të reja me sipërfaqe minimale prej 1 hektar për pemët drufrutore dhe 0,25 ha për pemë manore;
- Investimet në vendosjen e sistemeve të ujitjes në fermë, sipas praktikave efikase të ujitjes;
- Investimet në prodhimin e energjisë në fermë nga të gjitha llojet e burimeve të

ripërtritshme;

- Investimet në sistemin e rrjetave për mbrojtje nga breshri dhe ngricat;
- Investimet në makineri bujqësore dhe pajisje për pemishte, për mbrojtje të bimëve, për plehërim, për vjelje dhe trajtim pas vjeljes;
- Investimet për blerje të traktorit për pemët drufrutore - Vetëm për sipërfaqet ekzistuese me tre (3) e më shumë hektarë me peme në momentin e aplikimit;
- Investimet për blerjen e motokultvatorit për peme manore;
- Investime në ndërtimin e objekteve për veprimet pas vjeljes, si depo ftohëse, makineri për klasifikim, pastrim, paketim-Vetëm për sipërfaqet ekzistuese me tre (3) e më shumë hektarë me peme/ në momentin e aplikimit.
- Këtyre aplikuesve u lejohet edhe aplikimi për ndërtimin e objekteve për vendosjen e makinave, si dhe produkteve për mbrojtje të bimëve dhe për plehra artificiale (për aplikuesit me tre (3) e më shumë hektar me pemë drufrutore dhe manore. Ky investim duhet të jete ne raport me kapacitet prodhuese

8.2 Investimet në sektorin e perimeve ne fushe te hapur (përfshirë patatet), serra, serra për fidanë dhe depo

- Investimet në ndërtimin/modernizimin e serrave të përhershme për perime, pemë manore apo fidane (serra për fidanë duhet të bëhet në bazë të parametrave optimale të paraqitura në udhëzuesin për aplikues). Sipërfaqja minimale e një serre është 0.1 hektar;
- Investimet në prodhim të energjisë në fermë nga të gjitha llojet burimeve të ripërtëritshme;
- Investime në blerjen dhe instalimin e pajisjeve për arritjen e kushteve të kontrolluara klimatike, përfshirë pajisjet për ngrohje në serra;
- Investimet në vendosjen ose avancimin e sistemeve të ujitjes në serrë sipas praktikave efikase të ujitjes;
- Investime për ndërtimin e objekteve për veprimet pas vjeljes, si depo ftohëse, makineri për klasifikim, pastrim, paketim dhe makineri speciale për vjelje të patates (përaplikuesit me 3 e me shumë ha me perime ne fushe te hapur/ patate/ serra).
- Investime ne ndërtimin e objekteve për vendosjen e makinave, si dhe produkteve për mbrojtje të bimëve dhe për plehra artificiale (përaplikuesit me 3 e me shumë ha me perime ne fushe te hapur dhe patate). Ky investim duhet të jete ne raport me kapacitet prodhuese
- Investime për blerjen e traktorit me pajisjepërcjellëse (përaplikuesit me 3 e më shume ha me perime ne fushe te hapur (përshirë pataten) në momentin e aplikimit
- Investimepër blerjen e motokultivatorë dhe paisjepërcjellësepër serra.
- Investime në blerjen e mekanizmit përkatës për kultivimin e perimeve në fushë të hapur apo në serra (makinë për mbjelljen e fidanëve, makinë për shtrirje te folisë).

8.3 Investimet në sektorin e mishit

- Ndërtimi/rinovimi/zgjerimi/ i stallave, objekteve përcjellëse (deponitë e plehut, hangarët e ushqimit voluminoz, depot e silazhit) dhe infrastrukturës në fermë (p.sh. furnizim me ujë në nivel ferme);
- Investimet në prodhim të energjisë e në fermë nga të gjitha llojet burimeve të ripërtëritshme;
- Investimet në modernizimin e sistemit të ushqimit dhe furnizimit me ujë;
- Investimet në makineri bujqësore dhe pajisje për kultivim të bimëve foragjere dhe drithërave, mbrojtje të bimëve, plehërim dhe korrje;
- Investimet për pastrimin/largimin e plehut organik (të lëngët dhe të ngurtë) dhe deponimin e tij;

- Investimet për prodhimin e ushqimit të koncentruar, nga kapaciteti total i të cilit së paku 50% do të përdoret për nevoja të fermës.

8.4 Investimet në sektorin e qumështit

Lopë qumështore:

- Investime në blerjen e mëshqerravebarrëse/lopëvequmështorët të racës (të matrikuara dhe me pedigree).

Dele dhe Dhi:

- Aplikuesit nga sektori i deleve/dhive kanë të drejt të aplikojnë për ndërtimin, zgjerimin dhe renovimin e stallës, por nuk janë të obliguar të ndërtojnë depo të plehut.
- Investimet në modernizimin e mjeljes dhe pajisjeve për ftohje, si pajisjet për mjelje, ruajtje të qumështit, përfshirë dhomat e ruajtjes së qumështit, laktofrizat;
- Investimet në prodhim të energjisë në fermë nga të gjitha llojet e burimeve të ripërtëritshme;
- Pajisjet dhe makineritë për heqjen e plehut organik, pastrimin e dyshemesë, për shmangien e rrjedhjes së urinës (plehut të lëngët), për lehtësimin e transportit të plehut organik të ngurtë dhe të lëngët drejt objektit të magazinimit/deponimit,
- Investimet në modernizimin e sistemit të ushqimit dhe furnizimit me ujë;
- Investimet në makineri bujqësore dhe pajisje për kultivim të bimëve foragjere dhe drithërave, mbrojtje të bimëve, plehërim dhe korrje;
- Investimet për prodhimin e ushqimit të koncentruar, nga kapaciteti total i të cilit së paku 50% do të përdoret për nevoja të fermës.

8.5 Investimet në sektorin e rrushit

- Investimet në ngritjen/modernizimin e vreshtave me rrush të tryezës dhe rrush të verës me madhësi minimale 0.50 ha;
- Investimet në vendosjen e sistemeve të ujitjes, sipas praktikave efikase të ujitjes;
- Investimet në vendosjen e plasmanit për rrush të tryezës;
- Investimet në prodhim të energjisë në fermë nga të gjitha llojet e burimeve të ripërtëritshme;
- Investimet në sistemin e rrjetave për mbrojtje nga breshri;
- Investimet në sisteme mbajtëse të hardhive dhe në rrethoja;
- Investimet në makineri bujqësore dhe pajisje për vreshta, makineri për mbrojtje të bimëve, për plehërim, për vjelje dhe trajtim pas vjeljes;
- Aplikuesve që kanë tre (3) e më shumë hektarë sipërfaqe me vreshta u lejohet edhe aplikimi për ndërtimin e objekteve për veprimet pas vjeljes, si depo ftohëse, makineri për klasifikim, pastrim, paketim.

8.6 Investimet në sektorin e vezëve

- Ndërtimi/rinovimi/zgjerimi i stallave dhe dhomave për ruajtjen e vezëve;
- Investimet në infrastrukturë të brendshme (sistemi i të ushqyerit, ujë-pirëset dhe pajisje për rregullimin e mikroklimës, pajisje për largimin e plehut, klasifikim të vezëve);
- Investimet në kafaze, vetëm sipas standardeve të BE-së;
- Ndërtimi dhe rinovimi i depove për ruajtjen e ushqimit, përfshirë pajisjet për përgatitje të ushqimit, trajtim, paketim dhe ruajtje të vezëve;

- Investimet në pajisje për energji ose prodhim të energjisë në fermë nga të gjitha llojet e burimeve të ripërtitshme;
- Investimet për pastrimin/largimin e plehut organik dhe deponimin e tij;
- Investimet për prodhimin e ushqimit të koncentruar, nga kapaciteti total i të cilit së paku 50% do të përdoret për nevoja të fermës.

8.7 Investimet në sektorin e drithërave (grurë dhe misër):

Investimet në makineri bujqësore (përfshirë autokombajnën dhe traktorin¹³), dhe pajisje për kultivim të tokës (lëvrim, frezim, pijatim, trinitim), pajisje për mbjellje, mbrojtje të bimëve dhe plehërim;

8.8 Investimet tjera

Blerja e makinave dhe pajisjeve të reja, përfshirë softuerin kompjuterik me çmime të tregut. Arsyeshmëria e investimeve në makineri, në pajisjet e TI-së si dhe softuerët duhet të arsyetohen mirë në planin e biznesit;

Investimet për blerje të traktorit do të pranohen vetëm në ato raste kur ekziston një korrelacion i ngushtë ndërmjet madhësisë/fuqisë së traktorit dhe ngarkesës së punës/madhësisë së fermës/kapacitetit.

¹³ Kapaciteti i traktorit do të jetë në korrelacion me sipërfaqen dhe do të paraqitet në udhëzës për fermer,

9 Kriteret e përzgjedhjes

9.1 Kriteret e përzgjedhjes për prodhimin bimor

Nr	Lloji i kriterëve	Kategoria						Pikët
		Pem Drufrutore/ arvore	Pem Manore	Rrush	Drithërat (grurë dhe misër):	Serra/serra për fidanë	Depo për peme, perime (përfshirë patatën), rrush,	
1.	Investimet në rritjen e prodhimit, përmirësimi i efikasitetit dhe qëndrueshmërisë së prodhimit në fermë. Kapaciteti prodhues: sipërfaqja që do të ngritët. Në rast të investimit në infrastrukturë: depo, ujitje, mbrojtje kundër breshrit dhe/ose makineri, pikët llogariten varësisht prej sipërfaqes ekzistuese ¹⁴ apo asaj që do të ngritet, cila do qoftë më e madhe.	≥ 3 ha	≥ 0.5 ha	≥ 1 ha	>50 ha	> 0.20 ha	Sipërfaqja e ngritur, përfshirë edhe atë ekzistuese, më e madhe se 5 ha	45
		1 ha - < 3 ha	0.35 ha - < 0.5 ha	0.5 - 1 ha	30 - 50 ha	0.10 - 0.20 ha	Sipërfaqja e ngritur, përfshirë edhe atë ekzistuese nga 3- 5 ha	40
		Aplikuesi i ri ¹⁵						
2.	Aplikuesi i ri ¹⁵	Aplikuesi është 40 vjeç ose më i ri						5
3.	Gjinia e fermerit ¹⁶	Aplikuesi femër						5
4.	Investimet në zonat malore - ky kriter nuk vlen për aplikuesit për serra dhe për drithëra (grurë dhe misër)	Investimet në zonat malore						15
5.	Investimet që synojnë zbutjen e efekteve të ndryshimeve klimatike (Investimet në prodhim të energjisë së ripërtëritshme) ¹⁷	Investimi në prodhimin e energjisë në fermë nga burimet e ripërtëritshme (min. 5% por jo më shumë se 50% të investimit vlerës së përgjithshme të projektit) Ky kriter nuk vlen për ngritje të vreshtave						5
6.	Investimet që përfshijnë krijimin e vendeve të punës.	Vendet e punës do të vlerësohen sipas biznes planit dhe formulës/ tabelës të paraqitur në udhëzuesin për aplikues. “Çdo vend i krijuar i punës duhet të regjistrohet në ATK dhe të paguhet të gjitha kontributet se paku për periudhën monitoruese”. ¹⁸						20
7.	Aplikuesi nuk ka përfituar grant në 3 vitet e fundit.	Aplikuesi nuk ka përfituar grant në 3 vitet e fundit.						5
GJITHSEJ							100	

¹⁴Sipërfaqet ekzistuese të dëshkohet me marrjen e pagesës direkte kjo vlen edhe për investimeve në ndërtimin e depove dhe blerjes së traktorit.

¹⁵I pranueshëm është aplikuesi i cili deri në ditën e aplikimit nuk i ka mbushur 40 vjet

¹⁶Gjinia e fermerit, aplikuesi do t'i marr pikët e këtij kriteri nëse e toka/vendi ku behet investimi është në emër të aplikueses, në tri vitet e fundit.

¹⁷ Investimet në prodhimin e energjisë së ripërtëritshme/mbrojtja e mjedisit dhe ndryshimi klimatik, nëse përfituesi ka paraparë investime në përdorimin e energjisë së ripërtëritshme dhe i fiton pikët për këtë qëllim, është i obliguar që këtë investim ta përdorë dhe ta mbajë aktiv për qëllimet që i ka paraparë në planin e biznesit. Nëse gjatë cילו kontroll nga zyrtarët e AZHB-së (para nënshkrimit të kontratës, ad -hoc ose ex-post), konstatohet se investimet në energji të ripërtëritshme nuk janë duke u përdorur siç parashihet në biznes plan, atëherë përfituesi do të ndëshkohet sipas legjislacionit në fuqi

¹⁸ Për çdo punëtor të punësuar, aplikuesi merr nga 5 pikë shtesë, por jo më shumë se 20 pike.

9.2 Kriteret e përzgjedhjes për prodhimin shtazor

Nr.	Lloji i kriterëve	Kategoria					Pikët
		Pikat grumbulluese	Viça	Derra	Dele/dhi	Pula	
1.	Kapaciteti prodhues (numri i kafshëve) pas realizimit të projektit.	≥ 5 < 15 fermerë	≥ 20 < 30 krerë	≥ 40 < 100	≥ 130 < 300	≥ 5000 < 50.000	15
		≥ 15 fermerë	≥ 30 krerë	≥ 100 krerë	≥ 300 krerë	≥ 50.000krerë	20
2.	Investimet në rritjen e prodhimit në përmirësimin e efikasitetit. Lloji i investimit: Në rast të investimit edhe nga pika a) pika b) dhe c pikët llogariten nga investimi me pjesën më të madhe të buxhetit të planifikuar në biznes plan.	a)Ndërtimi/rinovimi/zgjerimi i stallës apo pikës grumbulluese të qumështit					25
		b) Makineri dhe/ose përmirësimi i infrastrukturës së jashtme, depo e plehut, depo e silazhit, dhe depo e sanës					20
3.	Investime që synojnë zbutjen e efekteve të ndryshimeve klimatike ¹⁹	Investimi në prodhimin e energjisë në fermë nga burimet e ripërtëritshme(min. 5% por jo më shumë se 50% të investimit vlerës së përgjithshme të projektit) (Pikët nga ky kriter merren sipas biznes planit)					5
4.	Investimet në zonat malore	Investimet në zonat malore					15
5.	Investimet që përfshijnë krijimin e vendeve të punës duke u bazuar në biznes plan.	Vendet e punës do të vlerësohen sipas biznes planit dhe formulës/tabeles së paraqitur në udhëzuesin për aplikues. “Çdo vend i krijuar i punës duhet të regjistrohet ne ATK dhe të i paguhet të gjitha kontributet se paku për periudhën monitoruese”. ²⁰					20
6.	Aplikuesi nuk ka përfituar grant në 3 vitet e fundit.	Aplikuesi nuk ka përfituar grant në 3 vitet e fundit.					5
7.	Aplikuesi i ri ²¹	Aplikuesi është 40 vjeç ose më i ri					5
8.	Gjinia e fermerit ²²	Aplikuesi femër					5
GJITHSEJ							100

19 Investimet në prodhimin e energjisë së ripërtëritshme/mbrojtja e mjedisit dhe ndryshimi klimatik, nëse përfituesi ka paraparë investime në përdorimin e energjisë së ripërtëritshme dhe i fiton pikët për këtë qëllim, është i obliguar që këtë investim ta përdorë dhe ta mbajë aktiv për qëllimet që i ka paraparë në planin e biznesit. Nëse gjatë cilitdo kontroll, nga zyrtarët e AZHB-së (para nënshkrimit të kontratës, ad -hoc ose ex-post), konstatohet që investimet në energji të ripërtëritshme nuk janë duke u përdorur siç parashihet në biznes plan, atëherë përfituesi do të ndëshkohet sipas legjislacionit në fuqi.

20 Për çdo punëtor të punësuar, aplikuesi merr nga 5 pikë shtesë, por jo më shumë se 20 pikë.

21 I pranueshëm është aplikuesi i cili deri në ditën e aplikimit nuk i ka mbushur 40 vjet.

22 Gjinia e fermerit, aplikuesi do t'i merr pikët e këtij kriteri nëse e toka/vendi ku behet investimi është në emër të aplikueses, në tri vitet e fundit.

9.2.1 Kriteret e përzgjedhjes për Lopë qumështore

Nr.	Lloji i kritereve	Kategoria	
1.	Kapaciteti prodhues (numri i kafshëve të blera me projekt).	<i>Lopë qumështore</i> ²³	
			<i>Pikët</i>
		5- 10 krerë mëshqerra barrëse/Lope qumështore.	50
		11-20 krerë mëshqerra barrëse/Lope qumështore.	45
	21-25 krerë mëshqerra barrëse/Lope qumështore.	40	
2.	Investimet në zonat malore	Investimet në zonat malore	10
4.	Investimet që përfshijnë krijimin e vendeve të punës duke u bazuar në biznes plan.	Vendet e punës do të vlerësohen sipas biznes planit dhe formulës/tabelës së paraqitur në udhëzuesin për aplikues. “Çdo vend i krijuar i punës duhet të regjistrohet në ATK dhe të i paguhet të gjitha kontributet se paku për periudhën monitoruese”. ²⁴	20
5	Sigurimi i bazës ushqyese	Se paku 0.5 ha për krerë të mëshqerrës/lopëste shtuara me projekt (Ne pronësi apo të trashëguar)	5
6.	Aplikuesi nuk ka përfituar grant në 3 vitet e fundit.	Aplikuesi nuk ka përfituar grant në 3 vitet e fundit.	5
7.	Aplikuesi i ri ²⁵	Aplikuesi është 40 vjeç ose më i ri	5
8.	Gjinia e fermerit ²⁶	Aplikuesi femër	5
GJITHSEJ			100

²³ Ne këtë grup hyjnë edhe fermerët fillestar, të cilët janë të obliguar të arrijnë numrin minimal prej 10 krerëve pas zbatimit të projektit.

²⁴ Për çdo punëtor të punësuar, aplikuesi merr nga 5 pikë shtesë, por jo më shumë se 20 pikë.

²⁵ I pranueshëm është aplikuesi i cili deri në ditën e aplikimit nuk i ka mbushur 40 vjet.

²⁶ Gjinia e fermerit, aplikuesi do t'i merr pikët e këtij kriteri nëse e toka/vendi ku behet investimi është në emër të aplikueses, në tri vitet e fundit.

10 Shkalla e përkrahjes publike

Vlera minimale e shpenzimeve të pranueshme për projekt brenda kësaj mase është 10,000 €, përveç për pemë manore dhe rrush për të cilat vlera minimale është 5,000 €;

Vlera maksimale e shpenzimeve të pranueshme për projekt është të 100,000 euro;

Vlera maksimale e shpenzimeve të pranueshme e lejuar për **njësi**, sipas nenamasave:

Jo më shumë se: 35,000 euro, për ngritjen e 1 ha/pemë drufrutore;

Jo më shumë se: 30,000 euro, për ngritjen e 1 ha/peme arnore;

Jo më shumë se: 25,000 euro, për ngritjen e 1 ha/pemë manore;

Jo më shumë se: 35,000 euro, për ngritjen e 1 ha boronica

Jo më shumë se: 25,000 euro, për ngritjen e 0.1 ha/serra;

Jo më shumë se: 30,000 euro, për ngritjen e 1 ha rrush;

Jo më shumë se: 10,000 euro, për nënmasën për depo për ruajtjen e pemëve dhe perimeve për një ha me pemë dhe/ose perime.

Jo më shumë se: 2,000 euro e shpenzimeve të pranueshme, për 1 ha drithëra

Jo më shumë se: 2,500 euro, për 1 krerë lope qumështore;

Jo me shume se: 2,000 euro, për 1 krerë viça

Jo me shume se: 1,000 euro, për 1 krerë derri

Jo me shume se: 300 euro, për 1 krerë dele/dhi;

Jo me shume se: 10 euro, për 1 pulë;

Në rast të investimeve në pemishte, vreshta dhe serra ekzistuese, shuma maksimale e lejuar e investimit për njësi (ha) është sa gjysma e shumës së lejuar për ngritje të sipërfaqes së re, Me përjashtim ne rast te investimeve ne sistemin kundër breshërit ku shuma e lejuar është 25 mij euro

Në rast të investimeve në stallat ekzistuese, shuma maksimale e lejuar e investimit për njësi (ha) është sa gjysma e shumës së lejuar për ngritje e stallave.

Investimet ne pemishte/pemët-serrat/vreshtat/stallat ekzistuese, nuk pranohen investimet te cilat janë mbështet përmes PZHR, për periudhën aq sa zgjat periudha e monitorimit.

Mbështetja publike për projekt është 60% +5% për investime në zona malore +5% për investime në asete fizike të ekonomive bujqësore ne pronësi të fermerëve të ri.

Përkrahja maksimale publike për periudhën e zbatimit të PKBZHR (2023 – 2027) për Masën 1 është 240,000 € për përfitues;

Pagesa për angazhim te studentit/te posadiplomuarit (për përfituesit me mbi 50,000 euro te investime te pranueshëme) do te mbështetet 100% nga përkrahja publike. (Procedurat e pagesës do të përshkruhen ne udhëzuesin për fermer).

Pagesa për Masën 1 bëhet në dy këste, pjesa e parë e përkrahjes publike në vlerë prej 50% bëhet në formë të paradhënies pas nënshkrimit të kontratës me përfituesin, me kusht të sigurimit të garancionit bankar, ndërsa pjesa tjetër e mbetur prej 50%, paguhet pas verifikimit të përfundimit të investimit të përgjithshëm;

Garancioni bankar duhet të sigurohet vetëm për paradhënien prej 50% të përkrahjes publike;

Garancioni bankar duhet të sigurohet për periudhën kohore deri sa të realizohet pagesa e fundit nga AZHB-ja, respektivisht deri te vendimi i fundit nga Komisioni i Ankesave.

Çdo kërkesë për afat shtesë duhet të mbulohet me garancion bankar.

11 Buxheti për Masën 1

MASA 1		Buxheti	%
1.1	Pemë drufrutore	1,027,000.00	6.74
1.2	Arra, lajthi dhe gështenja	800,000.00	5.25
1.3	Pemë manore	800,000.00	5.25
1.4	Sektori i perimeve dhe serrave, përfshirë serrat për Fidane	2,500,000.00	16.42
1.5	Depo për ruajtjen e pemëve dhe perimeve, përfshirë patatet	1,000,000.00	6.57
1.6	Prodhimi i mishit/rritja e viçave	1,000,000.00	6.57
1.7	Prodhimi i mishit/rritja e derrave	200,000.00	1.31
1.8	Prodhimi i qumështit/lopë	5,000,000.00	32.84
1.9	Prodhimi i qumështit/dele dhe dhi	700,000.00	4.60
1.10	Pikat grumbulluese të qumështit	200,000.00	1.31
1.11	Prodhimi i rrushit	500,000.00	3.28
1.12	Prodhimi i vezëve	500,000.00	3.28
1.13	Drithëra	1,000,000.00	6.57
Totali i buxhetit		15,227,000.00	100

12 Treguesit

TREGUESIT	CAQET
Numri i përgjithshëm i fermave të mbështetura	332
Numri i ha të ngritur me pemishte	66
Numri i ha të ngritur me serra, serra për fidanë	58
Numri i fermave blegtorale të mbështetura/për prodhim qumështi dhe numri i krerëve të shtuar	150/2000
Numri i fermave blegtorale të mbështetura/për prodhim mishit	333
Numri i ha të ngritur me vreshta	12
Numri i fermave të mbështetur për prodhimin e vezëve	10
Numri i pikave të përkrahura grumbulluese të qumështit	5
Numri i depove të reja të ngritura për pemë, perime.	23
Numri i fermave që marrin mbështetje për investime në higjienën dhe mirëqenien e kafshëve.	170
Numri i fermave që prodhojnë energji të ripërtëritshme	250
Numri i përfituesve të PZHR në investime në trajtimin e plehut organik	160
Vende të reja të punës me orar të plotë	800
Numri i fermave/ha të mbështetura me mekanizim për prodhimin e drithërave	20/500
Vlera totale e investimeve publike	15,227,000.00
Vëllimi i përgjithshëm i investimit	20,556,450.00

*Caqet janë vendosur në bazë të buxhetit të parashikuar, prandaj çdo ndryshim i buxhetit do të reflektohet proporcionalisht në indikatorë.

13 Procedura administrative

Kjo masë do të zbatohet nga Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë (AZHB). Procedurat administrative të detajuara do të paraqiten në Udhëzimin Administrativ i cili miratohet nga Ministri i Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural. Vlerësimi përfshin verifikimin e dokumentacionit të dorëzuar, kontrollet e pranueshmërisë (përfshirë projekt propozimin/planin e biznesit) dhe vlerësimi me pikë i projekteve. Raportet e vlerësimit do të publikohen. Të gjithë aplikuesit do të kenë mundësinë të parashtojnë ankesë. Procedura e vlerësimit do të jetë pjesë e U/A, të miratuar nga MBPZHR.

14 Afati i zbatimit

Afati i zbatimit të projekteve të kësaj mase është 90 ditë kalendarike, përveç për projekte që parashohin ndërtim të stallës apo të depos me ç' rast afati i zbatimit është 150 ditë kalendarike nga dita e nënshkrimit të kontratës me AZHB-në dhe për sektorin e rrushit, për projektet e të cilit afati i implementimit është 300 ditë nga dita e nënshkrimit të kontratës me AZHB-në, për shkak të periudhës pranverore të mbjelljes së rrushit.

Pas afatit të zbatimit, përfituesi ka edhe 15 ditë shtesë për përgatitjen e dokumentacionit dhe paraqitjen e kërkesës për pagesë.

AZHB mund të zgjasë afatin e zbatimit deri në 30 ditë, nëse ka arsye të qëndrueshme për këtë, siç janë kushtet e papërshtatshme klimatike, sjellja e ndonjë makinerie specifike prej ndonjë vendi tjetër. Periudha e fillimit të implementimit përcaktohet me kontrate.

15 Shtrirja gjeografike e masës

Kjo masë aplikohet në tërë territorin e Republikës së Kosovës.

MASA 3: INVESTIMET NË ASETET FIZIKE NË PËRPUNIMIN DHE TREGTIMIN E PRODUKTEVE BUJQËSORE

1. Baza ligjore

- Ligji nr.08/1-072 për Bujqësi dhe Zhvillim Rural (Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës/ Nr. 8/ 29 mars 2023);
- Strategjia për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2022-2028, vendimi i Qeverisë së Republikës së Kosovës Nr.12/50, i datës: 23.12.2021;
- Programi Kombëtar për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2023-2027, vendimi i Qeverisë së Republikës së Kosovës, Nr, 06/236 Datë: 11.12.2024
- Ligji Nr. 08/L-260 Mbi Ndarjet Buxhetore Për Buxhetin E Republikës Së Kosovës Për Vitin 2024 (Gazeta Zyrtare E Republikës Së Kosovës / Nr. 26 / 29 Dhjetor 2023, Prishtinë);

2. Arsyeshmëria

Industria e përpunimit të ushqimit përcaktohet si transformimi i produkteve blegtorale dhe bujqësore në produkte për konsum të ndërmjetëm apo përfundimtar.

Duke investuar në zhvillimin e agro-industrisë nuk rriten vetëm të ardhurat e fermerëve, por gjithashtu krijohen mundësi të reja punësimi në zonat rurale.

Për t'i bërë ballë konkurrencës së tregut, është e nevojshme të përmirësohet cilësia e ushqimit duke zbatuar standardet e cilësisë dhe sigurisë së ushqimit. Kjo masë do të rrisë aftësinë konkurruese të sektorit agro-usqimor, do të përmirësojë efikasitetin dhe qëndrueshmërinë e prodhimit, duke përfshirë prodhimin e sigurt, ushqyes dhe të qëndrueshëm të ushqimit, duke investuar në infrastrukturën fizike në përputhje me standardet përkatëse të BE-së.

Industria e përpunimit dhe paketimit të ushqimit në Kosovë është e ndarë në nënsektorët vijues: përpunim të qumështit dhe prodhimeve të qumështit, përpunim të mishit dhe

prodhimeve të mishit, përpunim të pemëve dhe perimeve si dhe prodhim i verës. Me gjithë investimet që janë bërë në sektorin e përpunimit të ushqimit, ato ende nuk i përmbushin kërkesat vendore për produkte cilësore.

Produktet e importuara dominojnë në tregun e Kosovës. Për të konkurruar me sukses në një treg gjithnjë e më të hapur, industria ushqimore ka akoma nevojë për modernizimin e teknologjive dhe përmirësimin e sistemeve të menaxhimit të sigurisë së ushqimit.

Industria ushqimore ka për detyrë të krijojë grumbullim të sigurt, transportim dhe deponim të lëndëve të para, pakësim të mbeturinave dhe të garantojë sigurinë e ushqimit. Nën këtë masë, përparësi u jepet investimeve për zbatimin e standardeve të sigurisë së ushqimit që kanë rëndësi të veçantë për furnizimin e tregut vendor me prodhime të sigurta ushqimore dhe për konkurrim të suksesshëm me furnizuesit nga importi. Për të inkurajuar adaptimin e industrisë ushqimore me standardet mjedisore, prioritet u është dhënë investimeve që synojnë trajtimin e mbetjeve, pastrimin e ujit dhe shfrytëzimin efikas të mbetjeve të prodhimit. Investimet e mbështetura në Masën 3 do të kontribuojnë në përmirësimin e situatës së prodhimit bujqësor primar.

Potenciali është shumë i madh për zhvillimin e industrisë së përpunimit të ushqimit, por gjithashtu janë edhe sfidat të mëdha me të cilat ballafaqohet ky sektor: lënda e parë e pamjaftueshme dhe e paqëndrueshme, strukturat e dobëta të prodhimit primar bujqësor, pronësia e tokës së fragmentuar kufizon aftësinë e përpunuesve dhe tregtarëve për të ofruar mundësi biznesi, sasi të mjaftueshme të prodhimeve primare bujqësore me standarde uniforme të cilësisë; mungesa e zbatimit të teknologjive të reja, mungesa e teknologjive të përpunimit të ushqimit, infrastruktura e dobët, mungesa e lidhshmërisë në mes prodhuesve të lëndës së parë dhe përpunuesve, marrëdhëniet kontraktuale ndërmjet përpunuesve dhe fermerëve janë të pazhvilluara, konkurrenca e pandershme nga importi, janë disa pengesa dhe sfida me të cilat po përballen përpunuesit e ushqimit dhe do të përballen më tutje në aktivitetet e tyre të përditshme. Rritja e konsumit për kokë banori për këto produkte paraqet mundësi potenciale dhe të vazhdueshme për zhvillimin e këtyre bizneseve duke zvogëluar rritjen e importit të këtyre produkteve.

2.1 Sektori i përpunimit të qumështit

Industria e përpunimit të qumështit ka qenë prioritet kryesor në skemat mbështetëse kombëtare dhe në grantet e BE-së përgjatë viteve të fundit. Megjithatë, mbështetja e dhënë ende nuk i ka plotësuar nevojat për mbulim të investimeve të ndërmarrjeve të përpunimit të qumështit në aspektin e përfrimit me standardet e BE-së në fushat e sigurisë ushqimore, mbrojtjen e mjedisit dhe zhvillimin e investimeve të energjisë së ripërtëritshme.

Përpunuesit e qumështit kanë nevojë për një furnizim të rregullt dhe më të madh me inpute (qumësht) me cilësi të lartë, për të përmirësuar cilësinë e produkteve të tyre dhe për të siguruar prodhim të qëndrueshëm.

Prodhimi i qumështit në Kosovë përballet me shumë sfida, siç janë numri i madh i fermave të vogla të qumështit dhe zvogëlimi i numrit të bagëtive, përkatësisht lopëve qumështore. Për të kompensuar këtë bilanc, një sasi e konsiderueshme e produkteve të qumështit të përpunuara importohet nga vendet e rajonit si dhe nga vendet e tjera evropiane. Kërkesa për qumësht dhe produktet e qumështit është e madhe. Popullata e Kosovës konsumon rreth 267,345 t/qumësht. Nga konsumi i përgjithshëm, 72% e

qumështit të prodhuar në Kosovë konsumohet në fermë ose shkon në tregjet e parregulluara lokale (tregjet e gjelbërta), kurse 28% kalon përmes kanaleve tregtare tek përpunuesit dhe tregjet e brendshme. Importet zënë 23% të produkteve të qumështit.²⁷

Sipas Agjencisë së Ushqimit dhe Veterinës (AUV), në Kosovë ekzistojnë 44 kompani përpunuese të cilat e grumbullojnë qumështin nga fermerët, dhe e përpunojnë atë në produkte me vlerë të shtuar si djathi, kosi, jogurti, ajrani, qumështi i sterilizuar etj. Disa përpunues furnizohen direkt nga fermerët të cilët prodhojnë sasi të madhe të qumështit, kurse disa tjerë e grumbullojnë tek pikat grumbulluese të qumështit, ku fermerët me kapacitete të vogla dërgojnë qumështin në një pikë grumbulluese.

Përpunuesit e qumështit nuk kanë sasi dhe cilësi të mjaftueshme të qumështit të papërpunuar, kështu që funksionojnë me kapacitet jo të plotë.

Kapacitetet përpunuese momentalisht janë 774.29 t/ditë ndërsa përpunojnë vetëm rreth 220,000 litra në ditë, ose i shfrytëzojnë rreth 30% të kapaciteteve të përgjithshme²⁸. Megjithatë, vazhdon nevoja e mëtejshme për ndarjen e fondeve publike për përpunuesit e qumështit, duke përfshirë rritjen e kapaciteteve prodhuese, pasi ka nevojë për integrim të mëtejshëm të zonave të prodhimit dhe shërbimit vendas që nuk mbulohen nga fabrikat ekzistuese të përpunimit, për diversifikimin e prodhimit dhe futjen në treg të produkteve të reja.

Operatoret e biznesit të ushqimit vejnë në qarkullim produktet me origjinë shtazore të prodhuara në Kosovë, vetëm nëse janë përgatitur dhe trajtuar ekskluzivisht në ndërmarrjet të cilat i plotësojnë kërkesat relevante të Rregullores Nr. 11/2011, për Higjienën e prodhimeve ushqimore dhe kriteret tjera relevante të Ligjit për Ushqim që Autoriteti kompetent i ka regjistruar ose aprovuar sipas kërkesës.

Bazuar në shkallën e rrezikshmërisë të sigurisë së ushqimit ndërmarrjet e përpunimit dhe paketimit të qumështit kategorizohen në 4 kategori:

- Kategoria "A" = shkallë e ulët e rrezikut
- Kategoria "B" = shkallë e mesme e rrezikut
- Kategoria "C" = shkallë e lartë e rrezikut
- Kategoria "D" = shkallë shumë e lartë e rrezikut

Përpunuesit duhet të punojnë në përmirësimin dhe standardizimin e praktikave të tyre të përpunimit, për të përmirësuar cilësinë dhe qëndrueshmërinë e produkteve të gatshme, për të rritur efikasitetin e prodhimit dhe për të përmbushur vazhdimisht standardet ndërkombëtare të cilësisë.

Qumështi i deleve është një produkt sezonal dhe në shumicën e rasteve fermerët në periudhën e laktacionit mbajnë dele në kulloza malore. Kjo e bën të pamundur që përpunuesit të mbledhin qumësht, prandaj fermerët e përpunojnë qumështin në fermë. Pavarësisht kushteve të papërshtatshme, ku mungon infrastruktura e objektit dhe pajisjeve, falë traditës dhe përvojës në përpunimin e qumështit, fermerët arrijnë të prodhojnë kryesisht djathë, të cilin ata e vendosin drejtpërdrejt në treg për konsumatorët. Sasia e vogël e qumështit dhe prodhimi sezonal i qumështit të deleve dhe dhive kanë orientuar përpunuesit e qumështit që të mos shprehin interesim për përpunimin e

²⁷Raporti i Gjelbër 2023

²⁸ Analiza sektoriale për sektorin e blegtorisë 2020/21

qumështit të deleve dhe dhive.

2.2 Sektori i përpunimit të mishit

Sektori i mishit duhet të konsolidohet si veprimtari ekonomike e qëndrueshme, konkurrencte në treg me garancitë e domosdoshme për sigurinë dhe cilësinë të prodhimeve të tyre. Industria përpunuese duhet të përmirësojë kapacitetet përpunuese ekzistuese, qëndrueshmërinë e rrjetit furnizues me lëndë të parë, të zbatojë sisteme të sigurisë së ushqimit dhe të promovojë prodhime të reja. Mbështetja për zhvillimin e zinxhirit të furnizimit duhet të adresohet kryesisht për ndërmarrjet ekzistuese të përpunimit për të rritur përputhshmërinë e tyre me sigurinë e ushqimit dhe kërkesat e kontrollit të cilësisë, për të zgjeruar llojlojshmërinë e produkteve të tyre në përputhje me normat mjedisore.

Mishi i vëçit dhe shpendëve janë burimet kryesore të konsumit të mishit në vend. Mishi i shpendëve është kategoria kryesore e konsumuar në Kosovë me rreth 47%, e ndjekur nga mishi i gjedhit me rreth 46%, ndërsa pjesa tjetër e mishit të konsumuar në vend vjen nga dhitë, delet dhe derri. Kosova ka 62 objekte të licencuara për përpunimin e mishit të gjedhit dhe 8 thertore për pula.²⁹ Aktualisht, përpunuesit e mishit po prodhojnë kryesisht produkte si në vijim: përgatitjet nga mishi i bluar – qebap, qyfte nga mishi i gjedhit dhe dyner nga mishi i pulës e i gjedhit; produkte të mishit të trajtuara termikisht siç janë mish i thatë, suxhuk dhe sallama tjera nga mishi i gjedhit, pulës dhe derrat si dhe salsicë (virshlle) nga mishi i pulës. Si rezultat i furnizimit të pamjaftueshëm të produkteve primare nga blegtorët e Kosovës, përpunuesit vendorë të mishit importojnë rreth 80% të lëndës së parë për të përmbushur nevojat e tyre të prodhimit. Në pesë vitet e fundit përqindja e importeve të mishit është rritur vazhdimisht, Kosova vazhdon të importojë peshë të gjallë të bagëtive dhe gjithashtu mish karkas/mish të ngrirë për të përmbushur kërkesat e tregut. Mbështetja duhet të synojë kryesisht përmirësimin e pajtueshmërisë me sigurinë e ushqimit dhe kërkesat e kontrollit të cilësisë dhe të zgjerojë llojlojshmërinë e produkteve të ofruara në treg. Mishi i gjedhit është një nga segmentet më të rëndësishme në zinxhirin e furnizimit. Industria e përpunimit të mishit në Kosovë është gjithnjë në rritje duke e bërë përdorimin e mishit vendor si lëndë të parë. Bilanci i furnizimit me mish deleje dhe dhie është pozitiv. Krahasuar me mishin e vëçit, mishi i deleve dhe i dhisë konsumohet shumë më pak, kryesisht në festa të caktuara.

Prodhimi i mishit të deleve i referohet kryesisht mishit të qengjit, ndërsa prodhimi i mishit në kategoritë e tjera të deleve është relativisht i ulët. Prodhimi i mishit të qengjit në Kosovë i plotëson nevojat e konsumit vendor, dhe përkundër kushteve të mira për rritje të numrit të kafshëve për të prodhuar për tregun e jashtëm, një gjë e tillë aktualisht është e pamundur për shkak të problemeve në eksport të mishit të qengjit.

Thertoret në Kosovë janë të paorganizuara dhe disa nga to nuk përmbushin standardet e BE-së. Sfidë e madhe për autoritetet është rregullimi i këtij sistemi në të gjitha hallkat e tij, i cili fillon prej fermës dhe përfshin identifikimin e kafshëve, statusin shëndetësor të kafshës dhe pronës blegtorale si tërësi, shërbimin veterinar dhe përdorimin e substancave për mjekimin e kafshëve, përgatitjen dhe sigurinë e ushqimit të kafshëve, lëvizjen e kafshëve nga ferma në tregje dhe nga tregjet në thertore, si dhe kapacitetet humane si numri i vogël i inspektorëve veterinar dhe kapaciteteve laboratorike nacionale për të dëshmuar dhe

29 AUV 2022

verifikuar këtë sistem. Pajisjet e therjes janë të vjetra dhe pjesa më e madhe e procesit të therjes është manuale. Procedurat sanitare gjatë procesit të therjes gjithashtu mungojnë, duke pasur një ndikim të drejtpërdrejtë negativ në cilësinë e mishit që përpunohet. Mbetjet e hedhura të kafshëve që dalin nga therja nuk trajtohen si duhet, duke shkaktuar ndikim të kundërt në mjedis.

Gjithsej në Kosovë janë 8 (tetë) objekte të aprovuara për therje të shpezëve, prej të cilëve shtate janë aktive dhe vetëm 1 (një) nuk është aktive. Kapaciteti total i therjes është 15,000 copë/ditë. Kapaciteti më i lartë i therjes është 6,000 copë/ditë, kapaciteti mesatar është 1,500 copë/ditë. Industria e përpunimit të mishit në Kosovë varet shumë nga importet e mishit të papërpunuar. Prodhimi lokal i mishit të pulës aktualisht arrin të mbulojë rreth 6.9% të nevojave të konsumit, pjesa tjetër importohet si mish i ftohur ose i ngrirë.

Në Kosovë gjithashtu janë të regjistruar/aprovuar 48 (dyzet e tete) depo ftohëse të mishit, dhe të gjitha janë aktive. Ato kryesisht përdoren për ruajtjen e produkteve, të disa bëhet edhe ri- paketimi i produkteve. Këto ftohëse janë të kategorizuara në kategoritë A, B, C dhe D. Objekte për përpunimin e peshkut janë 2 të aprovuara, nga to 2 aktive.

Sipas kapacitetit të përpunimit, përpunuesit e mishit ndahen në : operator me kapacitet të lartë të përpunimit, kapacitet të mesëm dhe kapacitet të ulët të përpunimit: Kapaciteti total i përpunimit 3,000 kg/ditë. Objekte për përpunimin e vezëve janë 2 të aprovuara, nga to 2 aktive.³⁰

2.3 Sektori i përpunimit të pemëve, perimeve dhe pikat grumbulluese/depo

Industria e përpunimit të pemëve dhe ajo e perimeve kanë shumë parametra të përbashkët, prandaj janë analizuar së bashku, si një industri.

Vështirësitë e këtij sektori kryesisht vijnë si rezultat i ndikimit të faktorëve të ndryshëm siç është organizimi i zinxhirit të furnizimit, pra sigurimi i lëndëve të para. Fermerët prodhojnë pemë dhe perime kryesisht për tregun vendor si produkte të freskëta, ku prodhimet vendore gjejnë blerës të mjaftueshëm. Industria e përpunimit të pemëve dhe perimeve përballen me furnizim të kufizuar të lëndës së parë për përpunim.

Kompanitë e përpunimit të pemëve dhe perimeve furnizohen kryesisht me pemë dhe perime nga prodhuesit vendorë përmes kanaleve të ndryshme të furnizimit. Kompanitë e përpunimit, në varësi të llojit të kulturave bujqësore që grumbullojnë për përpunim, përdorin dy kanale kryesore të furnizimi: direkt nga fermerët dhe indirekt nga qendrat e mbledhjes dhe ruajtjes së pemëve dhe perimeve.

Në përgjithësi, 30% e pemëve dhe perimeve të kultivuara në vend përpunohen nga industria në Kosovë. Në mungesë të pemëve dhe perimeve, lënda e parë importohet.

Përveç problemit të sigurimit të lëndës së parë për industrinë, është interesante të shohim nga afër kostot për përpunimin e pemëve: lënda e parë 12%, energjia elektrike 23%, uji 5%, karburanti 7%, paga 0.4% dhe të tjerat 14%. Është e jashtëzakonshme që kosto e energjisë është 2-3 herë më e shtrenjtë sesa kostot për lëndët e para. E vlefshme është që të investohet në instalimin e energjisë së ripërtëritshme - mbështetur nga MBPZHR, duke pasur parasysh rritjen e fundit të koston së energjisë elektrike dhe nevojën e depove të ftohjes dhe linjave të prodhimit e të përpunimit për energji elektrike.³¹

³⁰ AUV 2022

³¹ Analiza sektoriale për kultura bujqësore 2021

Zinxhirit të vlerave të prodhimit dhe përpunimit të pemëve dhe perimeve i mungojnë standardet e cilësisë, dhe si pasojë e kësaj mungon konsistenca e cilësisë së prodhimeve. Mos klasifikimi dhe diversifikimi i prodhimeve po ashtu janë dobësi e prodhimeve vendore të përpunuara. Kosova ka traditë të gjatë në përpunimin e pemëve dhe perimeve, si një pjesë integrale e zinxhirit të ushqimit të çdo familjeje. Është vlerësuar se një sasi e konsiderueshme e

perimeve dhe pemëve të përpunuara janë duke u prodhuar në shtëpi dhe për konsum vetanak. Kapacitetet e përpunimit në masë të madhe e kalojnë kapacitetin e prodhimit të lëndës së parë. Edhe pse sektori është i fragmentuar, disa nga pjesëmarrësit kryesorë mbulojnë një pjesë të konsiderueshme të tregut.

Në vitet e fundit, përpunuesit e pemëve dhe perimeve kanë filluar të prodhojnë produkte të tilla si reçel frutash, sallata të ndryshme, turshi, lëngje, perime të konservuara, marmelatë, ajvar, etj. Kapaciteti i tharjes është i kufizuar, ndërsa ky trajtim është duke u përdorur kryesisht për bimët mjekësore dhe ato aromatike. Qëllimi kryesor i kësaj mase është që të gjitha ndërmarrjet e përpunimit të pemëve dhe perimeve të fokusohen në përmirësimin e cilësisë dhe sigurisë së ushqimit, dhe në reduktimin e humbjeve në procesin e përpunimit.

Sistemet e sigurisë ushqimore aplikohen në një numër të kufizuar të ndërmarrjeve. Përfshirja e sistemeve të sigurisë ushqimore kërkon investime në përmirësimin e teknologjisë dhe përmirësimin e kushteve në objektet e prodhimit, si dhe investime në pajisje të kontrollit të kualitetit dhe sisteme të IT-së. Është evidente nevoja për linja të klasifikimit, kategorizimit dhe paketimit, për ta rritur cilësinë e produktit përfundimtar dhe për ta përmirësuar konkurrueshmërinë e sektorit ndaj importeve. Objektet e duhura të pas vjeljes dhe zinxhiri për ftohje janë të një rëndësie të madhe për cilësinë në zinxhirin e vlerës së perimeve dhe pemëve. Kërkesat dhe nevojat për objekte të deponimit me sisteme të ftohjes janë në rritje, por ende tejet të kufizuara dhe të përqendruara në disa fusha dhe niveli i arritjes së standardeve të cilësisë ka nevojë për përmirësim.

Sipas regjistrimit të AUV, janë 162 operatorë që përpunojnë pemë dhe perime, nga gjithsej 1399 OU (operator ushqimi) me origjinë jo shtazore. Industria përpunuese e pemëve dhe perimeve në Kosovë është duke u rritur dhe teknologjia e saj përpunuese është duke u përmirësuar. Bazuar në kapacitetet përpunuese, janë tri kategori të përpunuesve.

- Përpunuesit industrial;
- Përpunuesit e mesëm;
- Përpunuesit e vegjël.

Sipas vlerësimeve, përpunuesit e pemëve dhe perimeve mbulojnë rreth 30% të nevojave të tregut vendor.³²

2.4 Sektori i prodhimit të verës

Në përgjithësi, prodhuesit ekzistues të verës kanë nevojë për mbështetje nëse prodhojnë verë cilësore, të tregtuar në shishe. Është e qartë se eksporti i verës me shumicë me cilësi të ulët nuk ofron një të ardhme të begatshme dhe vetëm vera cilësore në shishe mund t'i shtojë vlerë sektorit.

Mbështetja në drejtim të përmirësimit të cilësisë së verës do ta përmirësonte

32 AUV 2022

jashtëzakonisht shumë sektorin e prodhimit të verës.

MBPZHR-ja ka licencuar 35³³ kompani prodhuese të verës dhe të prodhimeve të tjera nga rrushi dhe vera. Tri veraritetë më të mëdha përfaqësojnë përafërsisht 90% të kapacitetit të përgjithshëm të prodhimit në këtë sektor, ndërsa veraritetë tjera u takojnë prodhuesve të vegjël, disa prej tyre me potencial të mirë për eksport. Po ashtu, ekzistojnë edhe prodhuesit shtëpiakë të verës dhe pijeve të forta alkoolike, të cilët në mungesë të mundësive materiale për pajisje, tanke, infrastrukturë dhe kushte higjienike-sanitare, nuk janë të licencuar nga MBPZHR-ja.

Nënsektori i verës ka nevojë për mbështetje, me qëllim të përmirësimit në zbatimin e praktikave më të mira teknologjike. Orientimi aktual i kompanive është tregu i Bashkimit Evropian, i cili është sfidues dhe kërkon ngritjen e cilësisë së verës së prodhuar. Në eksportin e tanishëm mbizotëron tregtimi “refuz” i verës, një trend që nuk ka krijuar ndonjë rentabilitet të lartë për kompanitë prodhuese të verës.

3. Objektivat e përgjithshme

- Rritja e aftësisë konkurruese të sektorit agro-ushqimor, duke siguruar një përgjigje më të mirë të sektorit të ushqimit ndaj kërkesave shoqërore për ushqim të shëndetshëm, përfshirë ushqimin e sigurt, ushqyes dhe të qëndrueshëm, duke investuar në infrastrukturë fizike në përputhje me standardet kombëtare dhe përkatëse të BE-së;
- Adresimin e sfidës së ndryshimeve klimatike, duke promovuar energjinë e ripërtërishme dhe ekonominë qarkore;
- Adresimin në përforcimin e pozitës së fermerëve në zinxhirin ushqimor, duke i inkurajuar ata të bashkëpunojnë në zinxhirët e furnizimit të shkurtër dhe të prodhojnë produkte me vlerë të shtuar.

3.1 Objektivat specifike

- Përmirësimin e efikasitetit dhe produktivitetit duke futur teknologji të reja për të rritur aftësinë konkurruese dhe diversitetin e produkteve në treg;
- Integrimin e fermerëve/prodhuesve të lëndës së parë me industrinë agro-përpunuese;
- Përmirësimin e kontrollit të cilësisë së produktit duke zbatuar sistemet e menaxhimit të cilësisë dhe standardet e sigurisë ushqimore, në mënyrë që të sigurohet cilësi e lartë e produkteve dhe përmbushje e kërkesave të higjienës;
- Përmirësimin e mbrojtjes së mjedisit duke investuar në objektet e trajtimit, në asgjësimin dhe menaxhimit të mbeturinave, përfshirë trajtimin e ujit sipas standardeve mjedisore;
- Përmirësimin e paketimit, marketingut dhe aktiviteteve promovuese;
- Përmirësimin e kapaciteteve ekzistuese të prodhimit dhe zgjerimin e tyre, duke synuar integrimin më të fortë të prodhimit vendas, diversifikimin e produkteve/futja në treg e produkteve të reja;
- Harmonizimi gradual me standardet e BE-së, në drejtim të mbrojtjes së mjedisit,

³³ Vreshitaria dhe verëtaria e Kosovës 2023

shëndetit publik, mirëqenies së kafshëve dhe sigurisë në punë;

- Kontribut në zvogëlimin e ndryshimeve klimatike duke mbështetur prodhimin e energjisë së ripërtëritshme.

4. Lidhja me masat e tjera të programit

Në veçanti, kjo masë ndërlidhet me Masën 1 “Investimet në asetet fizike në ekonomitë bujqësore”, pasi që sasia dhe cilësia e prodhimeve primare bujqësore kanë efekt pozitiv në kapacitetin operativ të industrisë përpunuese dhe përdorimin racional dhe efikas të saj. Kurse me Masën “Diversifikimi i fermave dhe zhvillimi i biznesit” do të jepet mbështetje për investime në përpunimin e produkteve bujqësore dhe alternative. Kjo masë mund të lehtësohet me bartjen e njohurive nga Masat “Përmirësimi i trajnimit” dhe “Inovacionet dhe bartja/transferi i njohurive”.

5. Përfituesit

- Përfitues mund të jenë ndërmarrjet përpunuese të prodhimeve bujqësore të regjistruara në Agjencinë për Regjistrimin e Bizneseve të Kosovës në nënsektorin përkatës, dhe të aprovuara/regjistruara nga AUV-i para datës së aplikimit;
- Aplikuesit në sektorin e verës, duhet të jenë të regjistruar edhe në Regjistrin e Prodhuesve të Verës në Kosovë;
- Agro bizneset fillestare deri në dy vite përvoje mund të aplikojnë deri në 200.000 euro investime të pranueshme, ndërsa bizneset me përvoje 2 e me shumë vite mund të aplikojnë deri në 400,000 euro

6. Kriteret e përbashkëta të pranueshmërisë

6.1 Llojet e ndërmarrjeve përpunuese të përkrahura

- Të gjithë aplikuesit e kësaj mase duhet të jenë të regjistruar në Regjistrin e Fermës dhe në ARBK;
- Kjo masë përkrah ndërmarrjet e vogla dhe të mesme të përcaktuara në bazë të Ligjit Nr. 06/L- 032 për Kontabilitet, Raportim Financiar dhe Auditim.

6.2 Qëndrueshmëria ekonomike

- Qëndrueshmëria ekonomike e aplikuesit duhet të demonstrohet me anë të një plani biznesi.
- Të gjithë aplikuesit duhet të paraqesin një plan biznesi, në përputhje me modelin e kërkuar nga Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë. Aplikuesi duhet të demonstrojë në planin e biznesit qëndrueshmërinë ekonomike të ndërmarrjes në fund të realizimit të projektit. Ndërmarrja duhet të demonstrojë se ajo mund t'i kryejë detyrimet dhe borxhet rregullisht, pa vënë në rrezik funksionimin normal të ndërmarrjes.
- Plani i biznesit duhet të përmbajë një përshkrim të hollësishëm të investimeve dhe aktiviteteve të planifikuara, konform kërkesave të AUV-it për përmirësimin e standardeve. Gjithashtu, plani i biznesit duhet të tregojë se në çfarë mënyre zbatimi i projektit do të çojë në përmirësimin e performancës së përgjithshme të ndërmarrjes agro-ushqimore përmes prezantimit të perspektivës së qëndrueshmërisë financiare/ekonomike.
- Vlerësimi i qëndrueshmërisë financiare/ekonomike dhe perspektiva e vazhdimësisë së investimeve vlerësohet nga AZHB-ja, për të siguruar zgjedhjen e projekteve me cilësi më të lartë për sa i përket qëndrueshmërisë financiare/ekonomike. Modeli për planin e biznesit përgatitet nga AZHB-ja dhe të do publikohet në web-faqen e Agjencisë dhe MBPZHR-së.

6.3 Standardet Kombëtare / Standardet e BE-së

- Ndërmarrja duhet të demonstrojë qartë planin e investimeve në planin e biznesit, të cilat do të ndikojnë në zbatimin e standardeve të sigurisë së ushqimit dhe uljen e rrezikshmërisë sipas kategorizimeve. Para paraqitjes së kërkesës për pagesë në AZHB, secili projekt duhet të vlerësohet nga AUV-i nëse janë plotësuar standardet minimale kryesore kombëtare sipas ligjeve në fuqi.
- Përfituesit së bashku me kërkesën për pagesë dhe dokumente tjera, duhet të sigurojnë Raportin të bashkëngjitur me Listat e kontrollit nga AUV-i që konfirmon se investimi është në përputhje me standardet minimale kombëtare. E gjithë ndërmarrja përfituese në fund të zbatimit duhet të përmbushë standardet kombëtare sipas ligjeve në fuqi.
- Aplikuesit duhet të kenë raportin/procesverbalin (jo me të vjetër se gjashtë muaj) të lëshuar nga AUV-i për gjendjen ekzistuese të operatorit dhe cilat standarde duhet t'i plotësoj. Konform kërkesave të AUV-it për përmirësimin e standardeve në planin e biznesit duhet të përmbajë një përshkrim të hollësishëm të investimeve dhe aktiviteteve të planifikuara.
- Para kërkesë përfundimtare për pagesë në AZHB, investimi i mbështetur duhet të plotësojë standardet kombëtare relevante në fuqi që ndërlidhen me mbrojtjen e mjedisit, shëndetin publik, mirëqenien e kafshëve dhe sigurinë në punë.

6.3 Kriteret e tjera të pranueshmërisë

- Toka/objekti ku do te realizohen investimet gjegjësisht vendosen pajisjet e blera sipas projektit, janë të pranueshme për investim edhe nëse janë nën hipotekë (qoftë në pronësi apo të marrë me qira), përjashtimisht investimet për ndërtim/zgjerim të objekteve të kategorisë D dhe për pika grumbulluese/depo nuk është e pranueshëm ndërtimi i tyre në tokën nën hipotekë;
- Në rast se toka ose objekti është marrë me qira, kontratën e noterizuar të qirasë për së paku 10 vjet duke llogaritur nga viti i aplikimit. Kontratat e nënshkruara dhe të noterizuara për qiramarrje para periudhës se aplikimit, duhet të mbulojnë periudhën kohore për se paku 5 vite nga dita e aprovimit;
- Në rastet e ndërtimeve/zgjerimeve me sipërfaqen e bazës mbi 10m², kërkohet leja e ndërtimit;

Te gjithë aplikuesit me rastin e aplikimit duhet të dorëzojnë;

- Certifikatën e pronësisë (fletën poseduese) të parcelës në të cilën do të bëhet investimi; (Në raste kur toka/objekti është marrë me qira, fleta poseduese e tokës ku është toka/objekti duhet të jetë në emër të qiradhënësit);
- Kontrata duhet të përmbajë edhe pëlqimin e pronarit (qiradhënësit), për investimin që do të bëhet në tokën/objektin e tij;
- Nëse toka ose ndonjë pronë tjetër në të cilën do të bëhet investimi është në bashkëpronësi, aplikuesi duhet të sjellë pëlqimin e bashkëpronarëve dhe kopjet e letërnjoftimeve;
- Paralogaria e shpenzimeve të materialit dhe të punëve të parapara, dokument i përgatitur i veçantë (jo pjesë e planit të biznesit) nuk vlen për investimet vetëm për pajisje por vlen për investime në renovim dhe ndërtim;
- Kopjen e planit të parcelës ku do të bëhet investimi;
- Të gjithë aplikuesit duhet t'i kenë të shlyera ose të rregulluara detyrimet tatimore, tatimin në te ardhura dhe tatimet tjera të aplikueshme;
- Aplikuesit janë të obliguar që në planin e biznesit të paraqesin se do të angazhojnë një student/e e posa diplomuar, për punë praktike në kohëzgjatje 6 muaj përmes kontratës së noterizuar, nëse ka të interesuar;
- Studentet e angazhuar për punë praktike, duhet të jenë të vitit të fundit të studimeve apo të posa diplomuar, deri në një vit pas diplomimit, të fushave të bujqësisë dhe veterinarisë. Përjashtim bëjnë studentet /posadiplomuarit, që kanë qenë të angazhuar në projekte të PZHR-2023;
- Vlera e pageses do të jetë 2,100 € dhe do të financohet 100% nga përkrahja publike (Procedurat e pagesës do të përshkruhen në udhëzuesin për aplikues);
- Nëse ka nxënës të shkollave të mesme profesionale bujqësore të interesuar për punë praktike, të gjithë përfituesit, janë të obliguar që të pranojnë angazhimin e tyre në periudhe prej 6 muajsh;

- Angazhimi i nxënësve do të jetë në harmoni me U/A 02/2024 për parandalimin dhe ndalimin e formave të rrezikshme të punës së fëmijëve. MBPZHR bene njoftim publik për nxënësit/studentet/te posadiplomuarit te cilët janë te interesuar për kryerjen e praktikës profesionale;
- Pas përfundimit të mësimit praktik, në afat prej gjashtëmuajsh të nxënësit, përfituesi obligohet t'i lëshoj vërtetim për kryerjen e mësimit praktik të nxënësit;

Përpos këtyre dokumenteve, në rast të ndërtimit, zgjerimit të objekteve nevojiten edhe këto dokumente shtesë:

- Projektin teknik ideor me paramasa;
- Paralogaria e shpenzimeve të materialit dhe të punëve të parapara;
- Dëshmi nga komuna që vërteton se në vendin e planifikuar për ndërtim ose zgjerim nuk është i ndaluar investimi i planifikuar.

Para kërkesës për pagesë në Agjencinë për Zhvillimin e Bujqësisë, përfituesi duhet të dorëzojë:

- Lejen për ndërtim nga organi kompetent (Komuna), nuk kërkohet për projektet e rinovimit;

Dispozita tjera njoftuese

- Projektet e financuara nga Programi i Zhvillimit Rural 2024 nuk bën të jenë të financuara edhe nga Zyra e BE-së në Kosovë apo ndonjë donator tjetër publik vendor ose ndërkombëtar;
- Në rast se përfituesi ka përfituar përkrahje për projektin e njëjtë edhe nga ndonjë donator tjetër, atij nuk i jepet përkrahja, ose nëse e ka marrë atë, ai do të detyrohet t'i kthejë mjetet e marra, si dhe ndaj tij do të zbatohen masat ndëshkimore në përputhje me legjislacionin në fuqi;
- Nëse përfituesi potencial ka qenë paraprakisht përfitues i ndonjë projekti nga MBPZHR në (5) pesë vitet e fundit dhe ndodhet në periudhën monitoruese, zyrtarët vlerësues të projektit e shtypin letër-informimin për miratimin e atij projekti dhe me rastin e kontrollit të parë në terren, inspektorët së pari e kontrollojnë projektin e viteve paraprake. Nëse projekti nuk është mirëmbajtur dhe/ose nuk është funksional, nuk mund të lidhet kontrata e re ;
- Të gjithë përfituesit të cilët në planin e biznesit të tyre kanë deklaruar se do të krijojnë vende të reja të punës dhe për këtë kanë përfituar pikë gjatë vlerësimit, duhet t'i krijojnë ato dhe të dëshmojnë me pagesën e kontributit pensional dhe tatimet në paga, duke filluar së paku nga muaji i fundit para kërkesës për pagesën e fundit. Përfituesit janë të obliguar të mbajnë këto vende pune të plotësuar me punëtorë me orar të plotë, për aq sa zgjatë periudha monitoruese.
- Agro bizneset fillestare deri nedy vitepërvoje mund te aplikojnë deri ne 200.000 euro investime te pranueshme, ndërsa bizneset me përvojedy e me shume vite mund te aplikojnë deri ne 400,000 euro

7. Kriteret e veçanta të pranueshmërisë

7.1 Nënsektori i përpunimit të qumështit, mishit dhe thertoret

- Të gjithë aplikuesit duhet të jenë të regjistruar në Agjencinë e Regjistrimit të Bizneseve të Kosovës (ARBK) me aktivitetin përkatës dhe i aprovuar nga AUV-i para datës së aplikimit.
- Aplikuesit e kategorisë "A", "B" dhe "C" nuk janë të pranueshëm në rast të ndërtimit të objektit të ri, ndërsa janë të pranueshëm në rast të rinovimit të objektit ekzistues dhe investimeve në pajisje.
- Aplikuesit e kategorisë "D" janë të pranueshëm vetëm në rast të ndërtimit të objektit të ri dhe mbylljes së objektit ekzistues. Investimet në pajisje/linja përpunimi për këtë kategori janë të pranueshme nëse në biznes-plan prioritet i është dhënë ndërtimit të objektit.

7.2 Nënsektori i përpunimit të pemëve, perimeve dhe pika grumbulluese/depo për pemë perime

- Të gjithë aplikuesit duhet të jenë të regjistruar në Agjencinë e Regjistrimit të Bizneseve të Kosovës (ARBK) me aktivitetin përkatës dhe të regjistruar nga AUV-i para datës së aplikimit.
- Në rast të investimit në pikë grumbulluese/depo ekzistuese, kapaciteti minimal i ruajtjes duhet të jetë 1000 m³. Në rast të zgjerimit të objektit ekzistues, ky objekt duhet të ketë kapacitet minimal prej 500 m³, ndërsa objekti i zgjeruar duhet të arrijë kapacitetin minimal 1000 m³.

7.3 Nënsektori i prodhimit të verës

- Të drejtë aplikimi kanë ndërmarrjet e regjistruara në Regjistrin e Prodhuesve të Verës dhe në Agjencinë për Regjistrimin e Bizneseve të Kosovës para datës së aplikimit. Prodhuesit e verës duhet që së paku 50% të lëndës së parë (rrushit) ta sigurojnë nga prodhuesit e tjerë (jo prodhim vetanak).
- Ky kriter nuk vlen për prodhuesit e verës që kanë në pronësi mbi 50 ha me vreshta. Aplikuesit duhet të dëshmojnë se e kanë deklaruar prodhimin vjetor të verës dhe të stoqeve të ngelura.

8. Investimet e përbashkëta të pranueshme

Investimet e pranueshme janë të kufizuara në ato që janë përfshirë në Listën e Investimeve për Masën 3:

- Ndërtimi/zgjerimi/renovimi i objekteve. Ndërtimi është i pranueshëm vetëm për kategorinë "D", kurse investimet në pajisje, janë të pranueshme për të gjitha kategoritë ("A", "B", "C" dhe "D");
- Blerja e makinerive dhe e pajisjeve të reja, duke përfshirë programe kompjuterike të nevojshme për funksionimin e linjave të prodhimit apo funksioneve të tjera primare që ndërlidhen me aktivitetet kryesore të ndërmarrjes;

- Shpenzimet e pranueshme të marketingut për të gjitha nën masat e Masës 3 janë: përgatitja dhe shtypja e katalogëve, fletëpalosjeve, broshurave, posterëve etj, për promovimin e produkteve, por jo edhe për shpërndarjen e tyre. Po ashtu, shpenzimet e pranueshme të marketingut janë edhe prodhimi i audio dhe video-spoteve promovuese, por jo edhe shpërndarja e tyre mediale;
- Vlera maksimale e shpenzimeve të pranueshme për marketing është e kufizuar në 5% të totalit të shpenzimeve të pranueshme, por jo më shumë se 10,000 €;
- Si shpenzim i pranueshëm për të gjitha nënmasat do të jetë edhe angazhimi i një studenti në vitin e fundit të studimeve apo të sapo diplomuar në fushën e teknologjisë ushqimore, blegtori, pemëtari, perimëtari dhe vreshtari. Kjo vlenë edhe për angazhimin e studenteve të nivelit master. Vlera e pagesës për angazhim gjashtmuor të studenti/te posadipomuarit do të jetë 2100 € e përkrahjes publike (100%).

8.1 Investimet në prodhimin e energjisë së ripërtëritshme Në kuadër të këtij investimi mbështete prodhimi i energjisë elektrike nga burimet ripërtëritshme për "vetë-konsum". (d.m.th. kapaciteti prodhues i energjisë e huazuar/depozituar në rrjet është mesatarisht e barabartën me energjinë elektrike të shpenzuar gjatë vitit). Kjo justifikohet me faktin se, meqenëse energjia elektrike nuk mund të ruhet, ajo nëse nuk harxhohet, duhet të lëshohet në rrjet; rrjeti i energjisë elektrike mund të konceptohet si një vend depozitimi për energjinë elektrike ku futet dhe tërhiqet gjatë vitit në sasi të ngjashme dhe me një ritëm të ndryshë

Vetë-konsumit duhet të kontrollohet në fazën në të cilën paraqitet / vlerësohet një projekt. Investimi konsiderohet i pranueshëm kur kapaciteti (teorik) i energjisë i impiantit të energjisë së ripërtëritshme ("investimi") nuk tejkalon 120% të konsumit mesatar prej 3 vjetësh të ndërmarrjes.

8.2 Investimet e pranueshme për sektor/nenmase

8.2.1 Investimet e pranueshëmepërnënmasën e përpunimit të qumështit

- Investimet në ndërtim/rinovim të qumështoreve. Investimet në ndërtim të qumështoreve të reja janë të pranueshme vetëm për aplikantët të cilët në kohën e aplikimit gjenden në kategorinë "D";
- Investimet në pajisje për përmirësimin e higjienës, cilësisë dhe sigurisë së prodhimeve (sidomos për të arritur standardet HACCP dhe/ose ISO 22000); ***Nuk financohet certifikimi HACCP dhe/ose ISO 22000;***
- Investimet në pajisje për përmirësimin e mbrojtjes së mjedisit, sidomos për menaxhimin e mbetjeve dhe trajtimin e ujërave të shkarkuara;
- Investimet në mjete të specializuara të transportit të qumështit nga fermerët në objekt dhe të produkteve të qumështit nga objekti në treg (përfshirë mjetet e specializuara të transportit të ftohtë);
- Investimet në pajisje për prodhime të reja dhe paketime moderne;
- Pajisje të IT-së, digjitalizim, harduer dhe softuer për monitorim, kontroll dhe menaxhim;
- Laboratorët dhe pajisje për kontrollin e cilësisë;

- Investimet në teknologji për prodhimin e energjisë së ripërtëritshme;
- Investimet në pajisje për ftohje.
- Investimet për marketing.

8.2.2 Investimet e pranueshëmepërnënmasën e përpunimit të mishit dhethortore

- Investimet në ndërtim/rinovim të objekteve ekzistuese, përfshirë depot ftohëse bashkë me pajisje. Investimet në ndërtime të reja, të pranueshme vetëm për aplikantët të cilët në kohën e aplikimit janë në kategorinë "D";
- Investimet në pajisje për përpunim të mishit dhe thortoreve;
- Investimet në pajisje për përmirësimin e higjienës, si dhe cilësisë dhe sigurisë së prodhimeve (sidomos për të arritur standardet HACCP dhe/ose ISO 22000); *Nuk finanohet certifikimi HACCP dhe/ose ISO 22000*
- Investimet në pajisje për përmirësimin e mbrojtjes së mjedisit, sidomos për menaxhimin e mbetjeve dhe trajtimin e ujërave të shkarkuara;
- Investimet për pajisje për kontroll të cilësisë, përfshirë laboratorët përkatës;
- Investimet për pajisje për ftohje dhe ngrirje për ruajtjen e prodhimeve të gatshme;
- Pajisje të IT-së, digjitalizim, harduer dhe softuer për monitorim, kontroll dhe menaxhim;
- Automjete të specializuara për bartjen e lëndës së parë dhe prodhimeve të gatshme;
- Investimet në teknologji për prodhimin e energjisë së ripërtëritshme.
- Investime në marketing.

8.2.3 Investimet e pranueshëmepërnënmasën e përpunimit të pemëve dhe perimeve (përfshirë, patatën) dhe pikagrubulluese/depo përpemëdheperime.

- Investimet në rinovim të objekteve për përpunim;
- Investimet në pika grumbulluese/depo të prodhimeve bujqësore, lejohet ndërtimi zgjerimi/rinovimi dhe investimi në pajisje.
- Investimet në linja për konservim/pasterizim të pemëve dhe perimeve;
- Investimet në pajisje për përmirësimin e higjienës, si dhe cilësisë dhe sigurisë së prodhimeve (sidomos për të arritur standardet HACCP dhe/ose ISO 22000); *Nuk finanohet certifikimi HACCP dhe/ose ISO 22000;*
- Investimet në objekte dhe pajisje për trajtim pas vjeljes, për tharje, për klasifikim dhe për deponim;
- Investimet në pajisje për paketim, për etiketim, përfshirë linjat e mbushjes, mbështjellësit dhe pajisje të tjera të specializuara;
- Investimet në pajisje për zinxhirin ftohës, duke përfshirë depo për ftohje dhe ngrirje, tunele të ngrirjes, mjete transportuese me frigorifer dhe pajisje të tjera të nevojshme për të siguruar vazhdimësinë në zinxhirin e ftohjes;
- Investimet në pajisje për përmirësimin e mbrojtjes së mjedisit, sidomos për menaxhimin e mbetjeve dhe trajtimin e ujërave të shkarkuara;
- Investimet për pajisje për kontroll të cilësisë, përfshirë laboratorët përkatës;
- Automjete të specializuara për bartjen e lëndës së parë dhe prodhimeve të gatshme, me ftohje dhe pa ftohje;

- Pajisje të IT-së, digjitalizim, harduer dhe softuer për monitorim, kontroll dhe menaxhim;
- Investimet në teknologji për prodhimin e energjisë së ripërtëritshme;
- Investimet në marketing.

8.2.4 Investimet e pranueshmepërnënmasën e prodhimit të verës

- Investimet në rinovim të objekteve për prodhimin dhe përpunimin e verës;
- Investimet në pajisje për përpunimin e verës;
- Investimet në pajisje për përmirësimin e higjienës, si dhe cilësisë dhe sigurisë së prodhimeve (sidomos për të arritur standardet HACCP dhe/ose ISO 22000); ***Nuk financohet certifikimi HACCP dhe/ose ISO 22000;***
- Investimet në pajisje për paketim, për etiketim, përfshirë linjat e mbushjes, ambalazhës dhe pajisje të tjera të specializuara;
- Investimet në teknologji për prodhimin e energjisë së ripërtëritshme;
- Investimet për pajisje dhe aparatura për kontroll të cilësisë së verës, përfshirë laboratorët përkatës;
- Pajisje të IT-së, digjitalizim, harduer dhe softuer për monitorim, kontroll dhe menaxhim të prodhimit verës;
- Investimet në marketing.

9. Kriteret e përzgjedhjes për të gjithë nënsektorët

Nr	Kriteret e përzgjedhjes	Pikët
1.	Investimet në arritjen e standardeve kombëtare të sigurisë së ushqimit	25
2.	Investimet në projekte për përmirësim të pozitës së fermerëve në zinxhirin e vlerës (lidhja e kontratave/ të noterizuara) ³⁴	15
3.	Investimi në prodhimin e energjisë në ndërmarrje nga burimet e ripërtëritshme (min. 10% por jo më shumë se 50% të investimit vlerës së përgjithshme të projektit) ³⁵	20
4.	Investimet që kanë të bëjnë me trajtimin e mbetjeve; si pastrimin e ujrave të shkarkuara dhe/ose shfrytëzimin i mbetjeve - ekonomia qarkore (brenda biznesit të aplikuesit) (min. 5% por jo më shumë se 50% të investimit vlerës së përgjithshme të projektit)	15
5.	Investime që shpijnë në inovacion dhe diversifikim të prodhimit Futja e të paktën dy produkteve të reja (ose dy lloje të ndryshme të verërave)	10
6.	Aplikuesit kanë pasur afarizëm pozitiv gjatë 2 vjetëve të fundit (shih dokumentin: Gjendja e përgjithshme e deklarimeve dhe transaksioneve tjera nga ATK)	5
7.	Krijimi i vendeve të punës (për çdo punëtor të ri të punësuar nga një pikë, por jo më shumë se 5 pikë në total)	5
8	Aplikuesi që nuk ka përfituar grant në 3 vitet e fundit	5
	Totali	100

Përfituesi që ka paraparë investime në përdorimin e energjisë së ripërtëritshme dhe fiton pikë për këtë qëllim, është i obliguar që këtë investim ta përdorë dhe mbajë aktiv për qëllimet që i ka paraparë në planin e biznesit. Nëse gjatë cilido kontroll nga zyrtarët e AZHB- së (para nënshkrimit të kontratës, ad-hoc ose Ex-post) konstatohet që investimet në energji të ripërtëritshme nuk janë duke u përdorur ashtu siç parashihet në planin e biznesit, atëherë do të aplikohet Neni 54 i Ligjit Nr.08/L-072 për Bujqësi dhe Zhvillim Rural.

10. Shkalla e përkrahjes publike

- Intensiteti i ndihmës (ndihma publike) është 50% e shumës së përgjithshme të shpenzimeve të pranueshme për projekt;
- Vlera minimale e shpenzimeve të pranueshme për projekt brenda kësaj mase është 50,000 €;

³⁴Investimet në projekte për të përmirësuar pozitën e fermerëve në zinxhirin e vlerës (lidhja e kontratave/ të noterizuara)

- se paku 80% e lëndës së parë të qumështit e kontraktuar të jetë nga prodhimi vendor;
- se paku 30% e lëndës së parë e mishit të kontraktuar të jetë nga prodhimi vendor;
- se paku 80% e lëndës së parë të pemëve, perimeve dhe rrushit të kontraktuar të jetë nga prodhimi vendor;

(këto duhet të dëshmohen përmes kontratave të noterizuara ndërsa prodhimi vetanak i ndërmarrjes dëshmohet me plan biznesi)

³⁵Përfituesi që ka paraparë investime në prodhimin e energjisë së ripërtëritshme dhe fiton pikë për këtë qëllim, është i obliguar që këtë investim ta përdorë dhe mbajë aktiv për qëllime që i ka paraparë në planin e biznesit. Nëse gjatë secilës kontroll nga zyrtarët e AZHB-së (ad-hoc ose ex-post) konstatohet që investimet në energji të ripërtëritshme nuk janë duke u përdorur ashtu siç parashihet në biznes plan atëherë do të ndëshkohet sipas legjislacioni në fuqi

- Vlera maksimale e shpenzimeve të pranueshme për projekt brenda kësaj mase është 400,000 €;
- Përkrahja maksimale publike për periudhën programuese (2023-27) për Masën 3 nuk mund të tejkalojë shumën prej 600,000 € për përfitues;
- Aplikuesi mund të aplikojë me disa projekte gjatë periudhës së zbatimit të këtij programi (2023-27) në vite të ndryshme, me kusht që projektet e mëhershme të jenë përfunduar me sukses dhe përkrahja publike të mos e tejkalojë shumën e lartpërmendur;
- Pagesa për Masën 3 bëhet në dy këste: pjesa e parë e përkrahjes publike në vlerë prej 50% bëhet në formë të paradhënies pas nënshkrimit të kontratës me përfituesin, me kusht të sigurimit të garancionit bankar, ndërsa pjesa tjetër e mbetur prej 50%, paguhet pas verifikimit të përfundimit të investimit të përgjithshëm;
- Garancioni bankar duhet të sigurohet vetëm për paradhënien prej 50% të përkrahjes publike;
- Garancioni bankar duhet të sigurohet për periudhën kohore deri sa të realizohet pagesa e fundit nga AZHB-ja, respektivisht deri te vendimi i fundit nga Komisioni i Ankesave. Çdo kërkesë për afat shtesë duhet të mbulohet me garancion bankar.

11. Buxheti i Masës 3

	MASA 3	Buxheti	%
1	Përpunimi i qumështit	500,000.00	14.29
2	Përpunimi i mishit	500,000.00	14.29
3	Thertore	500,000.00	14.29
4	Përpunimi i pemëve dhe perimeve	500,000.00	14.29
5	Përpunimi i verës	700,000.00	20.00
6	Pika grumbulluese/depot pemë perime	800,000.00	22.86
	Totali i buxhetit	3,500,000.00	100

12. Treguesit

Treguesit	Caqet
Numri i ndërmarrjeve agro- përpunuese të modernizuara, të mbështetura nga PZHR	26
Numri i ndërmarrjeve përpunues qumështi	4
Numri i ndërmarrjeve përpunues mish	4
Numri i thertoreve	4
Numri i ndërmarrjeve përpunuese pemë perime	4
Numri i pikave grumbullues / depot pemë perime	7
Numri i ndërmarrjeve përpunuese të verës	6
Numri i përfituesve që kanë bërë investime në energjinë e ripërtëritshme	25
Numri i përfituesve që kanë bërë investime në trajtimin e mbetjeve dhe ujërave	25
Numri i vendeve të punë	30
Vlera e investimeve totale publike	3,500,000.00
Vlera e përgjithshme e investimit	7,000,000.00

13. Procedura administrative

Kjo masë do të zbatohet nga Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë (AZHB). Procedurat administrative të detajuara do të paraqiten në Udhëzimin Administrativ i cili miratohet nga Ministri i Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural.

Vlerësimi përfshin verifikimin e dokumentacionit të dorëzuar (të jetë i plotë), kontrollët e pranueshmërisë (përfshirë projekt propozimin/planin e biznesit) dhe vlerësimi me pikë i projekteve. Raportet e vlerësimit do të publikohen. Të gjithë aplikuesit do të kenë mundësinë të paraqesin ankesë. Procedura e vlerësimit do të jetë pjesë e Udhëzimit Administrativ, të miratuar nga MBPZHR.

14. Afati i Zbatimit

- Afati i zbatimit të projekteve të kësaj mase është 11 muaj nga dita e nënshkrimit të kontratës me AZHB-në;
- AZHB-ja mund të zgjasë afatin e zbatimit për më së shumti 30 ditë, nëse ka arsye të qëndrueshme për këtë, siç është kushtet e pa përshtatshme klimatike, sjellja e ndonjë makinerie specifike prej ndonjë vendi tjetër. Periudha e fillimit të implementimit përcaktohet me kontratë.
- Pas kësaj periudhe, përfituesi ka edhe 15 ditë shtesë për përgatitjen e dokumentacionit dhe paraqitjen e kërkesës për pagesë;

15. Shtrirja gjeografike e masës

Kjo masë aplikohet në tërë territorin e Republikës së Kosovë

MASA 5 "ZBATIMI I STRATEGJIVE TË ZHVILLIMIT LOKAL - QASJA LEADER" - PËR GRUPET LOKALE TË VEPRIMIT (GLV-të) TË PËRZGJEDHURA

1. Baza ligjore

- Ligji nr.08/L-072 për Bujqësi dhe Zhvillim Rural (Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës/ Nr. 8/ 29 mars 2023);
- Strategjia për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2022-2028, vendim i Qeverisë së Republikës së Kosovës Nr.12/50, i datës: 23.12.2021;
- Programi Kombëtar për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2023-2027, vendimi i Qeverisë së Republikës së Kosovës Nr, 06/236 Datë: 11.12.2024
- Ligji Nr. 08/L-260 Mbi Ndarjet Buxhetore Për Buxhetin E Republikës Së Kosovës Për Vitin 2024 (Gazeta Zyrtare E Republikës Së Kosovës / Nr. 26 / 29 Dhjetor 2023, Prishtinë);

2. Arsyetimi

Zbatimi i Masës 5 Zbatimi i Strategjive të Zhvillimit Lokal qasja LEADER do të jenë të rëndësishme vendimtare për të siguruar mbështetje të mëtutjeshme për ekzistimin e GLV-ve, për përmirësimin e kapaciteteve të tyre në mënyrë që të luajnë rolin e agjentit/promovuesit për zhvillimin e zonave rurale sipas principeve mirë të njohura të qasjes LEADER.

LEADER është pjesë e politikës së zhvillimit rural të BE-së në që ndihmon në ngritjen e kapaciteteve dhe përvojës në zbatimin e politikave të BE-se të zhvillimit rural, gjithashtu kjo i ndihmon vendet candidate në përgatitjen e anëtarësimit në BE.

Qasja LEADER ka për qëllim zhvillimin e komunitetit, duke kontribuar në përmirësimet ekonomike, sociale, kulturore dhe mjedisore të zonave lokale, duke angazhuar një numër të gjerë partnerësh privat dhe publik multi-sektorial gjithnjë duke marre parasysh burimet e komunitetit në nivelin lokal.

Qëllimi kryesor i GLV-ve është që të kontribuojnë në zhvillimin ekonomik të zonave rurale, duke i ofruar përkrahje komunitetit rural për përgatitjen dhe zbatimin e strategjive zhvillimore në bashkëpunim të ngushtë me komunitetin lokal.

Në periudhën 2007-2009, me iniciativën e MBPZHR-së, janë themeluar 30 Grupe Lokale të Veprimit (GLV) - të cilat kanë mbuluar të gjithë zonën rurale të vendit në Kosovë. Ndërsa në periudhën Programimit 2014-2020, gjatë vitit 2014, është realizuar aktiviteti "Ndihmesa teknike për GLV-të e mundshme" në formë të thirrjes për prezantime të Strategjive Zhvillimore Lokale (SZhL)..

12 GLV-ve dhe RrZhr të GLV-ve u janë aprovuar Strategjitë e Zhvillimit Rural, dhe me këtë janë aprovuar si GLV.

Gjatë periudhës 2015-2021 GLV-te e aprovuara janë mbështetur nga MBPZHR-ja me mjete financiare për kryerjen e aktiviteteve të tyre.

Masa 5 - LEADER përbëhet nga tri Aktivitete kryesore :

- **Aktiviteti 1**- "Përvetësimi i aftësive dhe nxitja e banorëve në territoret e GLV-ve të përzgjedhura";
- **Aktiviteti 2** - "Zbatimi i strategjive të zhvillimit lokal qasja LEADER – për GLV-të e përzgjedhura" dhe
- **Aktiviteti 3**-“Kooperimi / bashkëpunimi” i cili do të fillohet në një fazë të mëvonshme, pasi që GLV-të të jenë mirë të strukturuar, punonjësit e tyre të jenë trajnuar dhe banorët e territoret e tyre të kenë demonstruar kapacitetet për të përfituar nga ato aktivitete .

3. Objektiva e përgjithshme

Masa 5 si objektivë kryesore e ka përkrahjen e ngritjes së kapaciteteve të GLV-ve të përzgjedhura, anëtarëve të GLV-ve dhe banorëve rural, me qëllim të rritjes së shkathtësive të tyre në fushën e demokracisë dhe zhvillimit lokal.

3.1 Objektivat specifike

- Funkcionalizimi i GLV-ve të përzgjedhura sipas qasjes LEADER;
- Ndërtimi i kapaciteteve të GLV-ve të përzgjedhura;
- Vetëdijësimi i popullatës rurale në aktivitetet e GLV-ve të përzgjedhura;
- Shkëmbimi i përvojave në mes të GLV-ve të përzgjedhura.
- Zbatimi i SZHL-ve (projekteve)
- Rrjetëzimi me GLV-të e tjera dhe shkëmbimin e praktikave të mira
- Kontributi në zhvillimin e ekonomisë rurale, përmirësimin e cilësisë jetës sociale dhe kulturore të komunitetit, përmirësimi i hapësirave publike në fshatra, përmirësimi i standardeve mjedisore në zonat ku veprojnë GLV-të si dhe prioritete kryesore që dalin nga Strategjitë e Zhvillimit Lokal;

4. Lidhja me masat tjera në PBZHR

Kjo masë është e lidhur me masën 9 “Asistencës Teknike”, " Përvetësimi aftësive dhe Animimi i banorëve të territorit me qëllim të ngritjes së kapaciteteve të popullatës lokale”, dhe ka lidhje edhe me masën 7 “Diversifikimi i Fermave dhe Zhvillimi i Bizneseve”.

Asistenca Teknike mbështetë GLV-të e mundshme që të jenë të gatshme të aplikojnë për masën "qasja LEADER".

Gjithashtu edhe Rrjetëzimi i GLV-ve mbështetet nga masa e Asistencës Teknike

Aktiviteti 1 . Përvetësimi i aftësive dhe nxitja/animimi i banorëve në territoret e GLV-ve

Qëllimi i këtij aktiviteti është mbështetja e ngritjes së mëtutjeshme të kapaciteteve të GLV-ve të përzgjedhura, anëtarëve të GLV-ve të përzgjedhura si dhe të banorëve të zonave rurale në mënyrë që të rrisin aftësitë e tyre në demokracinë lokale dhe të qeverisjes për të inkurajuar ata që të promovojnë iniciativat lokale dhe partneritetin.

Aktivitetet e pranueshme

- Përgatitja e studimit për zonën si: studime socio-ekonomike, regjionale, të marketingut, etj.;
- Trajnimi dhe shkollimi /edukimi i punonjësve dhe anëtarëve të GLV-ve në bazë të temave të ndryshme;
- Temat e ndërlidhura me qasjen LEADER, si: koncepti LEADER, qeverisja lokale, SZhL, menaxhimi i rrjeteve, avancimi i pjesëmarrjes së palëve me interes, etj.;
- Temat e ndërlidhura me menaxhimin, si: përgatitja e planeve të biznesit, përgatitja e aplikacioneve për projekte, kontabiliteti dhe raportimi, etj.;
- Tërheqja e interesimit, organizimi i publicitetit dhe materialet e ngjarjet promovuese për anëtarët e GLV-ve dhe banorët e zonës, siç janë: seminarët, punëtoritë, mbledhjet, etj.;
- Pjesëmarrja e anëtarëve të GLV-ve në seminare, punëtoritë, mbledhje, vizita studimore, duke përfshirë ngjarjet e organizuara nga Rrjeti për Zhvillim Rural.

Lista indikative e shpenzimeve të pranueshme

- Shërbimet e ekspertëve me CV-i të verifikuara të fushave të zhvillimit ekonomik, rural, regjional, mjedisit, marketingut etj.
- Shpenzimet e përkthimit me shkrim dhe me gojë;
- Shpenzimet e udhëtimit të anëtarëve të GLV-ve të përzgjedhura brenda Kosovës dhe jashtë duke përfshirë akomodimin dhe mëditjet;
- Aktivitetet e nxitjes së interesimit, siç janë trajnimet, pjesëmarrja në seminare, punëtori dhe panairë, parapagimi për publikime dhe blerja e tyre, aktivitete të tjera të zgjimit të interesimit, etj.
- Punëtoritë dhe ngjarjet informative për nxitjen e pjesëmarrjes aktive të popullatës rurale në proceset e zhvillimit lokal;
- Marrja me qira e objekteve dhe pajisjeve për organizime të ndryshme, si dhe shërbimet hoteliere;
- Prodhimi dhe publikimi i materialeve siç janë: fletëpalosje, broshura etj.
- Shpenzimet e mirëmbajtjes së xhirollogarisë së GLV-se (dokumentohet me pasqyrën bankare vjetore të GLV-se).

Aktiviteti 2 “Zbatimi i strategjive të zhvillimit lokal”

Brenda Aktivitetit 2 janë dy Nën-aktivitete:

- **Nën-aktiviteti 2a)**
Funksionalizimi i GLV-ve të përzgjedhura duke i mbështetur shpenzimet operative të tyre. Shpenzimet operative të GLV-ve lidhen me menaxhimin dhe funksionalizimin e GLV-ve sipas qasjes LEADER dhe fillimin e zbatimit të SZhL-ve.

Aktivitetet e pranueshme

- Hapja e zyrës së GLV-së, duke përfshirë pajisjet dhe mobilet e zyrës;
- Punësimi i punonjësve - menaxherit me orar të plotë ose gjysmë orari;
- Qiraja e zyrës dhe shpenzimet vjetore rrjedhëse, si: materiali për zyrë, rryma, telefoni, interneti etj.;
- Caktimi i buxhetit për shërbimet e tjera të jashtme, si TI, kontabilitet, etj.;

- Shpenzimet e aktiviteteve për menaxherin dhe anëtarët e bordit, si udhëtimet për takime jashtë zyrës, p.sh me GLV tjera etj.;
- Identifikimi dhe caktimi i buxhetit për projektet e vogla që do të zbatohen drejtpërdrejtë.

Lista indikative e shpenzimeve të pranueshme

- Pagat e menaxherit të GLV-së dhe/ose të punonjësve të tjerë të GLV-ve;
- Qiraja e zyrës dhe shpenzimet operative;
- Materiali për zyrë;
- Blerja e pajisjeve, duke përfshirë pajisjet e TI-së, mobilet;
- Shërbimet për specialistët e TI-së, kontabilistët, etj.;
- Shpenzimet e paparashikueshme;
- Shpenzimet e mirëmbajtjes së xhirollogarisë së GLV-s (dokumentohet me pasqyrën bankare vjetore të GLV-s)

Nën-aktiviteti 2b)

Përkrahja për zbatimin e SZhL-ve të GLV-ve

GLV-të zbatojnë projekte të vogla në përputhje me SZhL-të. Aktivitetet e tilla duhet të mbështesin ngjarje kulturore (panaire, festivale ekspozita etj.), promovim i produkteve vendore (etiketim, marketing, fletëpalosje, broshura etj.), infrastrukturë të shkallës së vogël (gardhiqe, fontanta, parqe, ura të vogla, rrugë fushore, shënjimi i rrugëve malore, rinovim të trashëgimisë kulturore dhe natyrore etj.).

- Shpenzimet e mirëmbajtjes së xhirollogarisë së GLV-se (dokumentohet me pasqyrën bankare vjetore të GLV-se).

5. Përfituesi përfundimtar

Përfituesit përfundimtar të Masës 5 "janë të gjitha GLV-të e përzgjedhura dhe RrZhr i GLV-ve.

6. Shkalla e përkrahjes publike

Për Aktivitetin 1. "Përvetësimi i aftësive dhe nxitja/animimi i banorëve të territorit të GLV-ve për GLV-të e përzgjedhura". Shkalla e përkrahjes publike do të jetë 100%.

Për Aktivitetin 2. " Zbatimi i strategjive të zhvillimit lokal- qasja LEADER"

Nën-aktiviteti 2a) "Funksionalizimi i GLV-ve të përzgjedhura" duke i mbështetur shpenzimet operative të tyre.

Shkalla e përkrahjes publike do të jetë 100%.

Nën-aktiviteti 2b) "Zbatimi i SZhL të GLV-ve të përzgjedhura" ku promovojnë dhe zbatojnë projekte të vogla në përputhje me SZHL-të.

Shkalla e përkrahjes publike do të jetë 80% nga MBPZHR dhe 20 % nga donatorët tjerë apo nga anëtarët e GLV-ve të përzgjedhura.

Përzgjedhja e projekteve bëhet nga GLV-të.

GLV-të e përzgjedhura zbatojnë programin sipas qasjes prej poshtë-lartë. Vendimet lidhur me elaborimin dhe zbatimin e strategjive zhvillimore lokale duhet të merren nga bordi kryesues i GLV-së përmes shumicës së thjeshtë të votave.

7. Ndarja e buxhetit sipas aktiviteteve

Buxheti i planifikuar për:

- Aktiviteti 1 ;“Përvetësimi i aftësive dhe nxitja e banorëve të territorit për GLV-të e përzgjedhura” dhe
- Aktiviteti2; “Zbatimi i strategjive të zhvillimit lokal” në total për vitin 2024 është 300,000.00€.

Tabela 1. Buxheti

Masa 5 "zbatimi i strategjive të zhvillimit lokal – qasja Leader" – për grupet lokale të veprimit (GLV-të) e përzgjedhura	Buxheti Pjesëmarrja ne %	Buxheti në €
Aktiviteti 1 “Përvetësimi i aftësive dhe nxitja e banorëve në territoret e GLV-ve”		Për komuna prej 10,000-50,000 banor deri në 7,000 € Për komuna prej 50,000 –90,000 banor deri në 9,000 € Për komuna prej 90,000-150,000 banor deri ne 12,000 € Për Rrjetin e Zhvillimit Rural 7,000 €
Nen totali i Aktivitetit 1	22.19	66,560.00 €
Aktiviteti 2 “Zbatimi i strategjive të zhvillimit lokal ”		
Nen aktiviteti 2a: “Funksionalizimi i GLV-ve të përzgjedhura “duke i mbështetur shpenzimet operative të tyre.	46.45	139,360 (12 GLV +Rrjeti)
Nen aktiviteti 2b: Aktiviteti i dytë është “Përkrahja për zbatimin e SZhL të GLV-ve”	31.36	94,080 € (7,840 €*12 €)
Totali Buxhetit për GLV dhe RrZhr	100	300,000.00 €

Aktiviteti 1 “Përvetësimi i aftësive dhe nxitja e banorëve të territorit të GLV-ve për GLV-të e përzgjedhura”

Aktiviteti 1 do të ketë tri pragje të shpenzimeve maksimale të pranueshme varësisht nga numri i banorëve të territorit që përfshinë GLV-ja e përzgjedhur.

Në bazë të raportit të Agjencisë të Statistikave të Kosovës, Vlerësimi i Popullsisë së Kosovës, 2013 nëpër komuna ku GLV-të janë përzgjedhur është si vijon:

Për komuna prej 10,000 deri në 50,000 banorë, maksimumi i shpenzimeve të pranueshme për Aktivitetin 1. “Përvetësimi i aftësive dhe nxitja e banorëve të territorit të GLV-ve për GLV të përzgjedhura shpenzimet e pranueshme janë deri në euro: 7,000 €

Për komuna me mbi 50,000 deri në 90,000 banorë, maksimumi i shpenzimeve deri në: 9,000 €

Për komuna me mbi 90,000 deri në 150,000 banorë, maksimumi i shpenzimeve deri në: 12,000€

Dhe për RrZhR deri në 7,000 €. Në momentin e aplikimit duhet të ketë të përgaditur një “Plan pune për aktivitete 5 vjeçare”.

Aktiviteti 2 “Zbatimi i strategjive të zhvillimit lokal”

2a) Nen aktiviteti i parë është “Funksionalizimi i GLV-ve të përzgjedhura” duke i mbështetur shpenzimet operative të tyre.

Tabela 2. Shpenzimet e pranueshme për funksionalizimin e GLV-ve dhe RrZhR-së

Shpenzimet e pranueshme për funksionalizimin e GLV-ve dhe RrZHR-së 2024	Euro	Muaj	Total
Pagat e menaxherit të GLV-së dhe/ose të punonjësve të tjerë të GLV-ve; (rroga bruto)	350	12	4,200
Qiraja e zyrës dhe shpenzimet operative;	250	12	3,000
Materiali për zyrë;	50	12	600
Shërbimet (specialistët e TI-së, kontabilistët, etj.);	100	12	1,200
Rryma, uji dhe shërbimet e komunaleve	80	12	960
Shpenzimet e transportit	50	12	600
Shpenzimet e paparashikuara	100	1	100
Shpenzimet e mirëmbajtjes së xhirollogarisë së GLV-se	5	12	60
Totali për funksionimin e një GLV-je			10,720
Totali për funksionimin e 12 GLV-ve			128,640
Shpenzimet për funksionimin e RrZhR-së		1	10,720
Totali për funksionimin e GLV-ve dhe RrZhR-së			139,360

Nen aktiviteti i dytë që është “Zbatimi i SZHL të GLV-e të përzgjedhura” ku promovojnë dhe zbatojnë projekte të vogla në përputhje me SZHL.

8. Administrimi i shpenzimeve të pranueshme

Aktiviteti 1 “Përvetësimi i aftësive dhe nxitja e banorëve të territorit të GLV-ve për GLV të përzgjedhura” dhe

GLV-të e përzgjedhura pas nënshkrimit të kontratës me AZHB-në, 80% e të gjitha shpenzimeve të pranueshme i marrin si paradhënie.

Ndërsa pas përfundimit të projektit, GLV-ja përfituese duhet të sjell dëshmitë e nevojshme, si: faturat, formularin e ditëve të punës të menaxherit dhe të ekspertëve, si dhe CV-në e menaxherit, CV-në e ekspertit si dhe procedurën e përzgjedhjes së menaxherit apo ekspertit, si për mjetet e marra në paradhënie ashtu edhe për 20% të mjeteve të cilat paguhen pas përfundimit të projektit. Në rast të mos përmbushjes së këtij kushti, GLV-ja përfituese obligohet të kthejë mjetet e marra.

Ndihma publike nga MBPZHR jepet në dy këste: 80% si paradhënie dhe 20 % pas përfundimit të projektit.

Aktiviteti 2 “Zbatimi i strategjive të zhvillimit lokal- qasja LEADER”

Nën-aktiviteti 2a) “Funksionalizimi i GLV-ve të përzgjedhura” duke i mbështetur shpenzimet operative të tyre.

GLV-të e përzgjedhura pas nënshkrimit të kontratës me AZHB-në, 80% e të gjitha shpenzimeve të pranueshme i marrin si paradhënie.

Ndërsa pas përfundimit të projektit, GLV-ja përfituese duhet të sjell dëshmitë e nevojshme, si: faturat, formularin e ditëve të punës të menaxherit dhe të ekspertëve, si dhe CV-në e menaxherit, CV-në e ekspertit si dhe procedurën e përzgjedhjes së menaxherit apo ekspertit, si për mjetet e marra në paradhënie ashtu edhe për 20% të mjeteve të cilat paguhen pas përfundimit të projektit. Në rast të mos përmbushjes së këtij kushti, GLV-ja përfituese obligohet të kthejë mjetet e marra.

Shkalla e përkrahjes publike do të jetë 100%.Ndihma publike nga MBPZHR jepet në dy këste: 80% si paradhënie dhe 20 % pas përfundimit të projektit.

Nën-aktiviteti 2b) “Zbatimi i SZHL të GLV-ve të përzgjedhura” ku promovojnë dhe zbatojnë projekte të vogla në përputhje me SZHL-të.

Shkalla e përkrahjes publike do të jetë 80% nga MBPZHR dhe 20 % nga donatorët tjerë apo nga anëtarët e GLV-ve të përzgjedhura. Përzgjedhja e projektit bëhet nga GLV-ja .

GLV-te duhet të bëjnë kërkesën për pagese edhe për paradhënie.

9. Buxheti për Masën 5

Kategoritë	Buxheti	%
GLV-të akredituara	300,000.00	100,00
Total	300,000.00	100,00

10. Indikatorët

Lloji i indikatorit	Treguesi	Caku 2024
	Aktiviteti 1 - Përvetësimi i aftësive dhe nxitja e banorëve të territoreve të GLV-ve të përzgjedhura	-
	Aktiviteti 2 - Zbatimi i strategjive të zhvillimit lokal për GLV-të e përzgjedhura	-
	Nën-aktiviteti 2a: “Funksionalizimi i GLV-ve të përzgjedhura” Nën-aktiviteti 2b: “Përkrahja për zbatimin e SZHL të GLV-ve”	12
Inputi		

	Nr. i përgjithshëm i projekteve të përkrahura	12
Prej të cilëve	Aktiviteti 1 - Përvetësimi i aftësive dhe nxitja e banorëve të territoreve të GLV-ve të përzgjedhura	-
	Aktiviteti 2 - Zbatimi i strategjive të zhvillimit lokal për GLV-të e përzgjedhura	12
	Aktiviteti 3 - Projektet e bashkëpunimit	-
	Vlera e investimeve të përgjithshme	-
Prej të cilëve	Aktiviteti 1 - Përvetësimi i aftësive dhe nxitja e banorëve të territoreve të GLV-ve të përzgjedhura	-
	Aktiviteti 2 Zbatimi i strategjive të zhvillimit lokal "	12
	Nën-aktiviteti 2a: "Funksionalizimi i GLV-ve të përzgjedhura" Nën-aktiviteti 2b: "Përkrahja për zbatimin e SZHL të GLV-ve"	
Rezultati	Nr. i njerëzve shtesë që marrin pjesë në takimet e GLV-ve, pa anëtarët e asamblesë së përgjithshme	
	Nr. i GLV-ve të aftë për të prodhuar aplikacione të suksesshme	12
	Relevanca e aktiviteteve të bashkëpunimit siç vlerësohet nga pjesëmarrësit (1 - shumë e ulët, 2 - I ulët, 3 - Relevant; 4 - Shumë relevante	-
Impakti/ndikimi	Nr. i banorëve në territoret rurale të cilët kanë mundësi të përfitojnë nga Programi i ardhshëm i ZHR-së përmes GLV-ve	-

11. Shtrirja gjeografike e masës

GLV-të e përzgjedhura mbulojnë 12 komunitetë të Kosovës, në të cilat ato veprojnë. Një GLV përfaqëson një zonë rurale me popullatë prej më shumë se 10 .000 banorë dhe më pak se 150.000, duke përfshirë qytezat dhe qytetet me më pak se 30.000 banorë. Territori i përfaqësuar nga GLV-ja duhet të jetë integral nga pikëpamja ekonomike, shoqërore dhe fizike (gjeografike) dhe nuk duhet t'i përket territorit të GLV-së tjetër. Vendi i njëjtë nuk duhet t'i përket më shumë se një GLV-je, d.m.th. një partneriteti, një strategjie dhe një territori.

12. Afati i zbatimit të projekteve

Zbatimi i projekteve zgjatë 12 +2 muaj prej momentit të nënshkrimit të kontratës.

MBËSHTETJA PËR MASAT E MENAXHIMIT TË RREZIKUT NË BUJQËSI(SIGURIMET BUJQËSORE)

1. Baza ligjore

- Ligji nr.08/1-072 për Bujqësi dhe Zhvillim Rural (Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës/ Nr. 8/ 29 mars 2023;
- Strategjisë për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2022-2028, vendim i Qeverisë së Republikës së Kosovës Nr.12/50, i datës: 23.12.2021;
- Programi Kombëtar për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2023 -2027, vendimi i Qeverisë së Republikës së Kosovës Nr, 06/236 Datë: 11.12.2024

- Ligji Nr 08/L-260 Mbi ndarjet buxhetore për buxhetin e Republikës së Kosovës (Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës Nr 26, 29.12.2023)

2. Arsyeshmëria

Programi i zhvillimit të sektorit sipas Programit për Bujqësi dhe Zhvillim Rural, parasheh rritjen e konkurrueshmërisë dhe efektivitetit të prodhimit primar bujqësor. Mbështetja e primit të sigurimit bujqësor indeks dhe tradicional për llojet e kulturave bujqësore, për teknologji të ndryshme sa i përket vejetacionit (hershëm, zakonshëm dhe vonshëm), të shtrira në sipërfaqe dhe terrene të ndryshme do t'i kontribuoj realizimit të këtij objekti. Sigurimi i produkteve dhe cilësia e tyre, si dhe rritja e të ardhurave të fermerëve janë edhe arsytet e përkrahjes së sektorit, duke marr për bazë fatkeqësitë e shpeshta natyrore me të cilat janë përballuar fermerët të cilët punojnë në këtë sektor, si dhe duke pasur parasysh resurset natyrore të vendit.

Prodhimtaria bimore në Kosovë është e atakuar nga rreziqet e ndryshme të motit dhe çdo vit prodhuesit bujqësor në Kosovë ballafaqohen me dëme të konsiderueshme të prodhimit të tyre. Në vitin 2017, në bazë të kërkesave që MBPZHR ka pranuar nga niveli komunal (verifikimi është bërë nga komisionet komunale dhe pas verifikimit këto kërkesa janë pranuar në MBPZHR), vlera e dëmeve bujqësore ka qenë më shumë se 15 mil. €.

Sigurimet bujqësore paraqesin një formë të menaxhimit të rrezikut që shfrytëzohet si mbrojtje nga humbja potenciale duke u ofruar fermerëve mundësinë e mbrojtjes nga rreziqet. Sigurimi bujqësor ofron mbrojtjen nga humbjet që shkaktohen nga fatkeqësitë natyrore- faktorët klimatik të përcaktuar në kushtet e sigurimit (temperaturat e larta, temperaturat e ulëta, breshëri, reshjet e tepërta të shiut). Përveç kësaj, sigurimi bujqësor mundëson rritjen e kreditimit dhe qasjen me të lehte në financa.

Sigurimet bujqësore indeks janë formë e sigurimit bujqësore e cila bazohet në disa parametra të paracaktuar në kontratën e sigurimit. Ky sigurim ofrohet për mbrojtje ndaj temperaturave të larta, temperaturave të ulëta si dhe reshjeve të tepërta të shiut. Sigurimi indeks është më i lehtë për implementim në kushtet që aktualisht janë në Kosovë, ku mungon ekspertiza tek kompanitë e sigurimit lidhur me zhvillim të produkteve të sigurimit bujqësor si dhe vlerësim të dëmeve në mungese të personave adekuat për të kryer këtë lloj vlerësimit. Sigurimet bujqësore tradicionale janë formë e sigurimit bujqësor të cilat bazohen në disa parametra të paracaktuar në kontratën e sigurimit. Ky sigurim ofrohet për kompenzimin e dëmit të shkaktuar nga breshëri. Kompanitë e sigurimit lidhur me zhvillim të produkteve të sigurimit bujqësor si dhe vlerësim të dëmeve duhet të kenë vlerësues të dëmeve bujqësore.

3. Objektiva e përgjithshme

Sigurimi i prodhimit (produktit) bujqësor nga fatkeqësitë natyrore (faktorët klimatik të përcaktuar në kushte të sigurimit)

3.1 Objektivat e veçanta

- Zvogëlimi i humbjeve të fermerëve si pasojë e dëmeve të shkaktuara nga fatkeqësitë natyrore – faktorët klimatik.
- Qëndrueshmëria ekonomike e fermës
- Kompensimi i kostos së prodhimit
- Siguria e vazhdimësisë së aktiviteteve bujqësore edhe pas humbjeve të shkaktuara nga moti i keq.

4. Lidhja me masat e tjera të PZHR-së

Kjo mase ndërlidhet me Programin e Zhvillimit Rural, me konkretisht Masa 1.

5. Përfituesit

- Përfituesit përfundimtarë në këtë masë janë fermerët (personat fizik dhe juridik) , sipas përkufizimit të përcaktuar nga Ligji nr.08/1-072 për Bujqësi dhe Zhvillim Rural (Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës/ Nr. 8/ 29 mars 2023), të cilët i sigurojnë kulturat bujqësore.

6. Kriteret e pranueshmërisë

- Të gjithë fermerët që marrin polisen e sigurimit, duhet të jenë të regjistruar në Regjistrin e Fermës;
- Të kenë të siguruara kulturat bujqësore të cilat përkrahen me këtë masë
- Të drejte për aplikim kanë kompanitë e sigurimit të autorizuara nga fermeri përmes deklaratës së zotimit
- Të drejtperfitimi kanë fermerët të cilët plotësojnë kriterin e pranueshmërisë së sipërfaqes për pagesa direkte/ subvencione nga lista e kulturave të cilët mbështeten përmes sigurimeve bujqësore.

7. Dokumentacioni i nevojshëm për aplikim për Kompanitë e sigurimit

- Kopja e Certifikatës së regjistrimit të biznesit - ARBK
- Licenca e BQK-se për sigurime bujqësore
- Dëshmi për obligimet e kryera ndaj ATK-së
- Kopja e letërnjoftimit të Republikës së Kosovës (E pronarit apo përfaqësuesit të kompanisë)
- Poliset e Sigurimit konform kriterëve të përcaktuar tek kriteret e veçanta për kulturat bujqësore të siguruara përfshirë listën e fermerëve me të dhënat e nevojshme përfshirë NIF
- Dëshmi mbi pagesën e polisës së sigurimit;
- Deklarata e zotimit e nënshkruar nga të dy palët (fermeri dhe kompania e sigurimit).

8. Kriteret e veçanta të pranueshmerisë duhet të jenë të ngjashme me kriteret e pranueshmerisë cilat zbatohen tek pagesat direkte

8.1 Kriteret për primet e sigurimit bujqësor indeks:

▣ Të kenë të mbjellë së paku 0.50 ha (gjysmë hektari) me mollë;

Sipërfaqja e pemishtës me mollë të jetë në pronësi, ose nëse është marrë me qira duhet të jetë së paku 0.20 ha (njëzet ari) e pandarë dhe e kontraktuar me qira për më së paku 1 (një) vit; Periudha siguroese për pemishte me mollë sipas vegetacionit ka tri periudha kohore të mbulimit:

- a. Mbulimi hershëm duhet të jetë prej datës 15 mars - 10 maj;
- b. Mbulimi zakonshëm duhet të jetë prej datës 20 mars deri më datën 15 maj;
- c. Mbulimi vonshëm duhet të jetë prej datës 25 mars deri më datën 20 maj

▣ Të kenë të mbjellë së paku 0.50 ha, me qershi;

Sipërfaqja e pemishtës me qershi të jetë në pronësi, ose nëse është marrë me qira duhet të jetë së paku 0.20 ha (njëzet ari) e pandarë dhe e kontraktuar me qira për më së paku 1 (një) vit; Periudha siguroese për pemishte me qershi sipas vegetacionit ka tri periudha kohore të mbulimit:

- a) Mbulimi hershëm duhet të jetë prej datës 15 mars - 10 maj;
- b. Mbulimi zakonshëm duhet të jetë prej datës 20 mars deri më datën 15 maj; dhe
- c. Mbulimi vonshëm duhet të jetë prej datës 25 mars deri më datën 20 maj;

▣ Të kenë të mbjellë së paku 1 ha (një hektar) me misër;

Sipërfaqja me misër të jetë në pronësi, ose nëse është marrë me qira duhet të jetë së paku 0.20 ha (njëzet ari) e pandarë dhe e kontraktuar me qira për më së paku 1 (një) vit; Periudha siguroese për misër duhet të jetë prej datës 20 qershor deri më datën 05 gusht;

▣ Të kenë të mbjellë së paku 0.50 ha (gjysmë hektari) me fasule;

Sipërfaqja me fasule të jetë në pronësi, ose nëse është marrë me qira duhet të jetë së paku 0.20 ha (njëzet ari) e pandarë dhe e kontraktuar me qira për më së paku 1 (një) vit; Periudha siguroese për fasule duhet të jetë prej datës 15 qershor deri më datën 15 gusht;

▣ Të kenë të mbjellë së paku 1 ha (një hektar) me dardhë;

Sipërfaqja e mbjellë me pemë me dardhë dru frutore të jetë në pronësi, ose nëse është marrë me qira duhet të jetë së paku 0.20 ha (njëzet ari) e pandarë dhe e kontraktuar

me qira për më së paku 1 (një) vit; Periudha siguroese për pemishte me dardhë sipas vegjetacionit ka tri periudha kohore të mbulimit:

- a. Mbulimi hershëm duhet të jetë prej datës 15 mars - 10 maj;
- b. Mbulimi zakonshëm duhet të jetë prej datës 20 mars deri më datën 15 maj;
- dhe c. Mbulimi vonshëm duhet të jetë prej datës 25 mars deri më datën 20 maj;

☐ **Të kenë të mbjellë së paku 0.50 ha (gjysmë hektari) me kumbulla;**

Parcela e mbjellë me pemë kumbulla dru frutore të jetë në pronësi, ose nëse është marrë me qira duhet të jetë së paku 0.20 ha (njëzet ari) e pandarë dhe e kontraktuar me qira për më së paku 1 (një) vit; Periudha siguroese për pemishte me kumbullë sipas vegjetacionit ka tri periudha kohore të mbulimit:

- a. Mbulimi hershëm duhet të jetë prej datës 15 mars - 10 maj;
- b. Mbulimi zakonshëm duhet të jetë prej datës 20 mars deri më datën 15 maj; dhe
- c. Mbulimi vonshëm duhet të jetë prej datës 25 mars deri më datën 20 maj;

☐ **Të kenë të mbjellë së paku 0.20 ha (njëzet ari) me mjedër;**

Parcela e mbjellë me mjedër të jetë në pronësi, ose nëse është marrë me qira duhet të jetë së paku 0.10 ha (dhjetë ari) e pandarë dhe e kontraktuar me qira për më së paku 1 (një) vit; Periudha siguroese për sipërfaqen e mbjellë me mjedër duhet të jetë prej datës 01 korrik deri më datën 31 gusht;

☐ **Të kenë të mbjellë së paku 0.50 ha (gjysmë hektari) me vishnje;**

Parcela e mbjellë me pemë vishnje dru frutore të jetë në pronësi, ose nëse është marrë me qira duhet të jetë së paku 0.20 ha (njëzet ari) e pandarë dhe e kontraktuar me qira për më së paku 1 (një) vit; Periudha siguroese për pemishte me vishnje sipas vegjetacionit ka tri periudha kohore të mbulimit:

- a. Mbulimi hershëm duhet të jetë prej datës 15 mars - 10 maj;
- b. Mbulimi zakonshëm duhet të jetë prej datës 20 mars deri më datën 15 maj; dhe
- c. Mbulimi vonshëm duhet të jetë prej datës 25 mars deri më datën 20 maj;

☐ **Të kenë të mbjellë së paku 0.20 ha (njëzet ari) me dredhëz;**

Parcela e mbjellë me pemë dredhëz manore të jetë në pronësi, ose nëse është marrë me qira duhet të jetë së paku 0.10 ha (dhjetë ari) e pandarë dhe e kontraktuar me qira

për më së paku 1 (një) vit; Periudha siguroese për sipërfaqen e mbjellë me pemë dredhëz manore duhet të jetë prej datës 01 mars deri më datën 30 prill;

☐ **Të kenë të mbjellë së paku 0.50 ha (gjysmë hektari) me arrë;**

Parcela e mbjellë me pemë arrë dru frutore të jetë në pronësi, ose nëse është marrë me qira duhet të jetë së paku 0.20 ha (njëzet ari) e pandarë dhe e kontraktuar me qira për më së paku 1 (një) vit; Periudha siguroese për pemishte me arrë sipas vegjetacionit ka tri periudha kohore të mbulimit:

a. Mbulimi hershëm duhet të jetë prej datës 15 mars - 10 maj;

b. Mbulimi zakonshëm duhet të jetë prej datës 20 mars deri më datën 15 maj; dhe

c. Mbulimi vonshëm duhet të jetë prej datës 25 mars deri më datën 20 maj;

☐ **Të kenë të mbjellë së paku 0.10 ha (dhjetë ari) me vreshta;**

Parcela e mbjellë me vreshta të jetë në pronësi, ose nëse është marrë me qira duhet të jetë së paku 0.05 ha (pesë ari) e pandarë dhe e kontraktuar me qira për më së paku 1 (një) vit; Periudha siguroese për sipërfaqen e mbjellë me vreshta; duhet të jetë prej datës 20 mars deri më datën 15 maj;

8.2 Kriteret për primet e sigurimit bujqësor tradicional (breshër):

☐ **Të kenë të mbjellë së paku 1 ha me mollë;**

Sipërfaqja e pemishtës me mollë të jetë në pronësi, ose nëse është marrë me qira duhet të jetë së paku 1 (një) ha (hektarë) e pandarë dhe e kontraktuar me qira për më së paku 1 (një) vit; Periudha siguroese për pemishtet me mollë kundër breshërit duhet të jetë prej datës 15 maj deri më datën 30 shtator.

☐ **Të ketë të mbjellë së paku 0.50 ha (gjysmë hektari) me spec;**

Sipërfaqeje e mbjellë me spec të jetë në pronësi, ose nëse është e marrë me qira duhet të jetë së paku 0.50 ha (gjysmë hektari) e pandarë, dhe e kontraktuar me qira për më së paku 1 (një) vit. Periudha siguroese për sipërfaqen e mbjellë me spec duhet të jetë prej datës 01 korrik deri më datën 30 shtator.

☐ **Të ketë të mbjellë së paku 0.50 ha (gjysmë hektari) me vreshta-rrush të verës;**

Sipërfaqja e vreshtit të jetë në pronësi, ose nëse është marrë me qira duhet të jetë së paku 0.50 ha (gjysmë hektari) e pandarë dhe e kontraktuar me qira për më së paku 1 (një) vit; Periudha siguroese për sipërfaqen e vreshtit-rrushit të verës duhet të jetë prej datës 15 maj deri më datën 30 shtator.

9. Investimet e pranueshme të përbashkëta për masën

Në kuadër të kësaj mase mbështetëse, vetëm shpenzimet e ndërlidhura me sigurimin bujqësor janë të pranueshme, respektivisht vetëm shpenzimet që krijohen me rastin e blerjes së polisës së sigurimit bujqësor indeks apo tradicional.

10. Kriteret e përzgjedhjes

Pas pranimit të kërkesës për pagesën e mbështetjes, Agjencia e zhvillimit Rural kryen kontrollin administrativ i cili përfshin kontrollin e pranueshmërisë së përfituesit dhe kostove, pra policës së sigurimit, bazuar në kërkesën për pagesën e mbështetjes dhe dokumentacioni i ngarkuar në kërkesën për pagesën e mbështetjes. Të drejte përfitimi kanë të gjithë aplikuesit të cilët i plotësojnë kriteret.

11. Shkalla e përkrahjes publike

Përkrahja publike për këtë masë është 75% të shpenzimeve të pranueshme.

12. Buxheti i planifikuar sipas viteve

Buxheti indikativ, sipas masave në € (kontributi publik dhe kontributi privat)			
Ndarja indikative e buxhetit/2024	Mbështetja Totale publike (75%)	Kontributi privat (25%)	Total Shpenzimet në euro
Gjithsej	150,000.00	50,000.00	200,000.00

13. Treguesit

TREGUESIT	Ne baza vjetore
Kulturat bujqësore që mbështeten me sigurim	12 Me mundësi zgjerimi sipas viteve
Llojet e sigurimit bujqësor	Indeks dhe tradicional
Numri i fermerëve që i kultivojnë kulturat	86 /vit
Numri i përgjithshëm i sipërfaqes së mbjellur me kulturat e caktuara bujqësore	520 ha / vit
Kosto e prodhimit të kulturave bujqësore	846,133.6 € /vit
Premia totale e sigurimit (100%)	112,500.00 € /vit
Pjesa e premise 75%	84,375.00 €/ vit

14. Procedurat administrative

Kjo masë do të zbatohet nga Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë (AZHB).

Procedurat administrative të detajuara do të paraqiten në Udhëzimin Administrativ i cili miratohet nga Ministri i Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural.

Udhëzuesit për aplikantët do të publikohen në faqen e internetit të AZHB-s, së bashku me të gjitha anekset e saj të nevojshme që fermerët të përgatisin aplikimin.

Vlerësimi përfshin verifikimin e dokumentacionit të dorëzuar (të jetë i kompletuar).

Procedura e vlerësimit do të jetë pjesë e Udhëzimit Administrativ, të miratuar nga MBPZHR.

Raportet e vlerësimit do të publikohen në web faqen e Ministrisë dhe Azhb-se.

Të gjithë aplikantët e pakënaqur me vlerësimin, do të kenë mundësinë të paraqesin ankesë bazuar në legjislacionin në fuqi.

15. Afati i zbatimit

Afati i aplikimit për këtë masë duhet të shpallet në gjashtë mujorin e dytë të vitit me qëllim të ndërlidhjes me periudhën e shitjeve të polisave të sigurimit.

AZHB mund të zgjas afatin e zbatimit nëse ka arsye të qëndrueshme për këtë.

16. Shtrirja gjeografike e masës

Kjo masë aplikohet në gjithë territorin e Republikës së Kosovës

Republika e Kosovës

Republika Kosova - Republic of Kosovo

Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog Razvoja
Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Development